

กรอบการพัฒนาการเกษตรเชิงพื้นที่ อำเภอเมืองมหาสารคาม ปี ๒๕๖๙

สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม
กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

คำนำ

กรอบการพัฒนาการเกษตรเชิงพื้นที่อำเภอเมืองมหาสารคาม ปี ๒๕๖๙ เป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดแนวทางการพัฒนาและยกระดับศักยภาพด้านการเกษตรของพื้นที่อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นและตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกรในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งกรอบการพัฒนาการเกษตรเชิงพื้นที่ระดับอำเภอนี้ ได้ดำเนินการผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชนและกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพ โอกาส ปัญหาและอุปสรรคในภาคเกษตร พร้อมทั้งกำหนดเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ

สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ได้จัดทำกรอบการพัฒนาการเกษตรเชิงพื้นที่ของอำเภอเมืองมหาสารคาม ปี ๒๕๖๙ เพื่อใช้เป็นแนวทางของการดำเนินงานพัฒนา และขยายผลสู่การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานพัฒนาเกษตรในพื้นที่ของอำเภอเมืองมหาสารคามต่อไป

สารบัญ

หน้า

คำนำ

สารบัญ

สารบัญตาราง

สารบัญภาพ

บทที่ ๑ ข้อมูลสภาพทั่วไป

ข้อมูลด้านกายภาพ

๑. ที่ตั้ง อาณาเขต ขอบเขตการปกครอง	๑
๑.๑ ที่ตั้ง ขนาดพื้นที่	๑
๑.๒ อาณาเขต	๒
๑.๓ การแบ่งเขตการปกครอง	๒
๒. ลักษณะภูมิประเทศ	๔
๒.๑ สภาพพื้นที่ภูเขา ป่าไม้ ที่ราบสูง ที่ราบลุ่ม	๔
๒.๒ สภาพพื้นที่ ความลาดชัน	๔
๒.๓ กลุ่มชุดดิน	๕
๓. ลักษณะภูมิอากาศ	๑๔
๓.๑ ฤดูกาล	๑๕
๓.๒ ปริมาณน้ำฝนและอุณหภูมิ	๑๕
๔. เส้นทางคมนาคม	๑๕
๔.๑ เส้นทางคมนาคมระหว่างตำบล	๑๕
๔.๒ ถนนหลวงเชื่อมต่อระหว่างจังหวัดและอำเภอ	๑๖
๕. แหล่งน้ำและระบบชลประทาน	๑๖
๕.๑ แหล่งน้ำธรรมชาติ	๑๗
๕.๒ แหล่งน้ำที่สร้างขึ้นที่สำคัญ	๑๘
๖. การใช้ประโยชน์ที่ดิน	๑๙

ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

๑. ข้อมูลสินค้าเกษตรที่สำคัญ	๒๐
๒. สินค้าเอกลักษณ์ประจำถิ่น/สินค้า GI	๒๒

ข้อมูลด้านสังคม

๑. ข้อมูลเกษตรกร/องค์กรเกษตรกร	๒๒
๑.๑ เกษตรกร	๒๒
๑.๒ องค์กรและสถาบันเกษตรกร	๒๕

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๒ การวิเคราะห์สถานการณ์การเกษตรของอำเภอ	๕๗
๑. ข้อมูลประกอบการวิเคราะห์พื้นที่ของอำเภอ	๕๗
๑.๑ แหล่งน้ำหลัก	๕๗
๑.๒ พื้นที่เหมาะสม/ไม่เหมาะสม	๕๘
๑.๓ สถานการณ์ใช้เทคโนโลยีการผลิต	๖๐
๑.๔ ปฏิทินการเพาะปลูก	๖๑
๑.๕ ต้นทุนการผลิต	๖๑
๑.๖ สถานการณ์การตลาด/วิธีการตลาด	๖๒
๑.๗ เกษตรกรและองค์กรเกษตรกรที่เกี่ยวข้องกับสินค้าในพื้นที่	๖๓
๒. การวิเคราะห์ Supply chain	๖๖
บทที่ ๓ บทสรุปโครงการ/กิจกรรมตามกรอบการพัฒนาการเกษตรเชิงพื้นที่	๗๓
๑. แบบสรุปโครงการแบบย่อ (Project Brief) ของทุกโครงการ	
๒. สรุปโครงการ/กิจกรรมตามกรอบการพัฒนาการเกษตรเชิงพื้นที่	๗๘
บรรณานุกรม	๗๙

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๑	แสดงเขตการปกครอง	๒
๒	แสดงสรุปเขตการปกครอง	๓
๓	แสดงพื้นที่ป่าไม้	๔
๔	แสดงข้อมูลฤดูกาล	๑๕
๕	แสดงข้อมูลปริมาณน้ำฝน และอุณหภูมิเฉลี่ย ๕ ปี	๑๖
๖	แสดงข้อมูลโครงการชลประทานขนาดใหญ่ และขนาดกลาง	๑๗
๗	แสดงข้อมูลโครงการชลประทานขนาดเล็ก	๑๗
๘	แสดงข้อมูลสระเก็บน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน	๑๘
๙	แสดงข้อมูลบ่อบาดาล	๑๘
๑๐	แสดงข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน	๑๙
๑๑	แสดงข้อมูลด้านพืช	๒๐
๑๒	แสดงข้อมูลด้านปศุสัตว์	๒๑
๑๓	แสดงข้อมูลด้านประมง	๒๒
๑๔	แสดงจำนวนครุฑเรือน และประชากร	๒๒
๑๕	แสดงจำนวนหัวหน้าครุฑเรือนจำแนกตามอายุ	๒๓
๑๖	แสดงจำนวนลักษณะการประกอบอาชีพ	๒๓
๑๗	แสดงจำนวนลักษณะการถือครองที่ดิน	๒๔
๑๘	แสดงจำนวนประเภทเอกสารสิทธิ์	๒๔
๑๙	แสดงจำนวนและสมาชิกสถาบันเกษตรกร	๒๕
๒๐	แสดงจำนวนผลิตภัณฑ์ที่ลงทะเบียน OTOP จำแนกตามผลิตภัณฑ์	๒๖
๒๑	แสดงข้อมูลกลุ่มวิสาหกิจชุมชน	๒๖
๒๒	แสดงข้อมูลกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มยุวเกษตรกร และกลุ่มส่งเสริมอาชีพ	๔๕
๒๓	แสดงข้อมูลกลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์	๔๗
๒๔	แสดงจำนวนแหล่ง/ศูนย์เรียนรู้และบริการด้านการเกษตร	๔๘
๒๕	แสดงจำนวนอาสาสมัครเกษตร	๔๙
๒๖	แสดงข้อมูลปราชญ์ชาวบ้าน	๔๙
๒๗	แสดงข้อมูลศูนย์หลักและศูนย์เครือข่ายของศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร	๕๑

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๒๘	แสดงข้อมูลกลุ่มแปลงใหญ่	๕๔
๒๙	แสดงเขตความเหมาะสม (พื้นที่ศักยภาพ) สำหรับปลูกข้าว	๕๗
๓๐	แสดงครัวเรือนเกษตรกร พื้นที่ปลูก และผลผลิตข้าว	๕๘
๓๑	แสดงพื้นที่ปลูกข้าว ตามระดับชั้นความเหมาะสม	๕๙
๓๒	แสดงต้นทุนการผลิต	๖๒
๓๓	แสดงเกษตรต้นแบบของสินค้าในพื้นที่	๖๓
๓๔	แสดงองค์กรเกษตรกรที่เกี่ยวข้องกับสินค้าในพื้นที่	๖๔
๓๕	แสดงการวิเคราะห์ Supply chain ของสินค้าข้าว อำเภอเมืองมหาสารคาม	๖๖
๓๖	แสดงแบบสรุปโครงการแบบย่อ (Project Brief)	๗๓
๓๗	แสดงสรุปโครงการ/กิจกรรมตามกรอบการพัฒนาการเกษตรเชิงพื้นที่	๗๘

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
๑	แผนที่แสดงอาณาเขตติดต่ออำเภอ	๑
๒	แผนที่แสดงพื้นที่ป่าไม้อำเภอ	๔
๓	แผนที่แสดงความลาดชันอำเภอ	๕
๔	แผนที่แสดงกลุ่มชุดดินอำเภอ	๑๔
๕	แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินอำเภอ	๒๐
๖	แผนที่แสดงเขตความเหมาะสม (พื้นที่ศักยภาพ) สำหรับปลูกข้าว	๕๘
๗	แผนที่แสดงพื้นที่ปลูกข้าว (พื้นที่ปลูกจริง)	๕๙
๘	แผนที่แสดงพื้นที่ปลูกข้าว ตามระดับชั้นความเหมาะสม	๖๐
๙	แสดงปฏิทินการเพาะปลูกข้าว	๖๑
๑๐	แสดงวิธีการตลาดอำเภอเมืองมหาสารคาม	๖๓

บทที่ ๑

ข้อมูลสภาพทั่วไป

ข้อมูลตัวกายภาพ

๑. ที่ตั้ง อาณาเขต ขอบเขตการปกครอง

๑.๑ ที่ตั้ง ขนาดพื้นที่

อำเภอเมืองมหาสารคาม ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๓ หลังจากที่ตั้งเมือง (จังหวัด) ระยะเวลาเริ่มแรกมีลักษณะเป็นอำเภอแฝดคือ ด้านตะวันออก เรียกว่า อำเภออุทัยสารคาม ด้านตะวันตก เรียกว่า อำเภอประจิมสารคาม

อำเภอเมืองมหาสารคาม พื้นที่ทั้งหมด ๕๕๖.๗ ตร.กม. (๒๑๔.๙ ตารางไมล์) เป็นอำเภอที่มีประชากรมากที่สุดและที่มีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับ ๔ ของจังหวัด รองจากอำเภอโกสุมพิสัย อำเภอบรบือและอำเภอลำทะเมนชัย เป็นอำเภอศูนย์กลางทางการปกครอง การคมนาคม การศึกษา การแพทย์ อุตสาหกรรมและเศรษฐกิจของจังหวัดมหาสารคาม

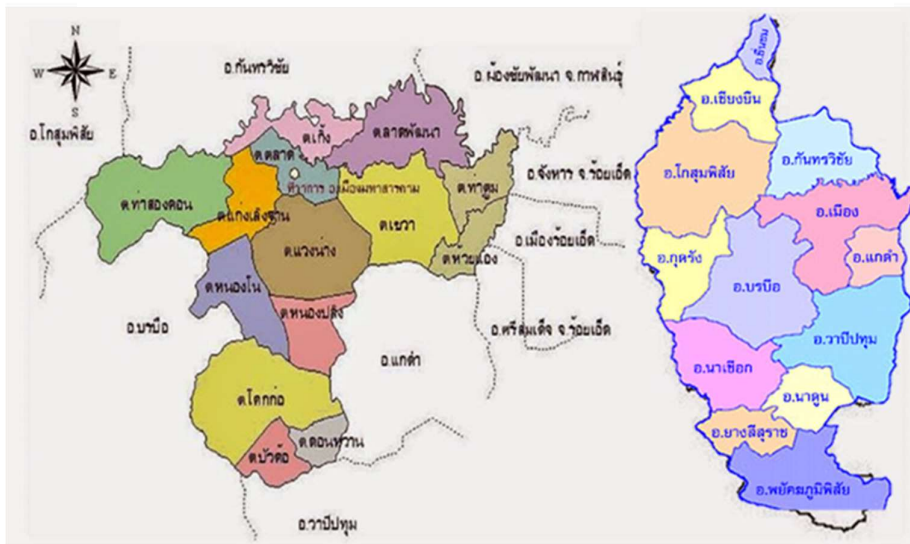
๑.๒ อาณาเขต

อำเภอเมืองมหาสารคาม มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอและจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้
ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอโกสุมพิสัยและอำเภอกันทรวิชัย
ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอห้วยซัย (จังหวัดกาฬสินธุ์) อำเภอจังหาร อำเภอ
เมืองร้อยเอ็ด อำเภอกุฉินารายณ์ (จังหวัดร้อยเอ็ด) และอำเภอแกลง

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอวาปีปทุมและอำเภอบรบือ

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอบรบือและอำเภอกุสุมาลย์

แผนที่แสดงขอบเขตอำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม

ภาพที่ ๑ แผนที่แสดงอาณาเขตติดต่ออำเภอเมืองมหาสารคาม
(ที่มา : วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, พ.ศ. ๒๕๖๙)

๑.๓ การแบ่งเขตการปกครอง

การบริหารราชการ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ได้แก่

- การบริหารราชการส่วนภูมิภาค แบ่งเขตปกครองออกเป็น ๑ อำเภอ แบ่งเป็นจำนวน ๑๔ ตำบล ๑๘๕ หมู่บ้าน

- การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น แบ่งเขตการปกครองออกเป็นเขตพื้นที่เทศบาลจำนวน ๔ แห่ง ได้แก่ เทศบาลเมืองมหาสารคาม เทศบาลตำบลแวงน่าง เทศบาลตำบลโคกก่อ เทศบาลตำบลเก็ง และเทศบาลตำบลลาดพัฒนา องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จำนวน ๑๐ แห่ง ได้แก่ อบต.เขวา, อบต.ท่าตูม, อบต.แวงน่าง (ส่วนที่เหลือ), อบต.ดอนหว่าน, อบต.แก่งเลิงจาน, อบต.ท่าสองคอน, อบต.หนองปลิง, อบต.ห้วยแอ่ง, อบต.หนองโน และ อบต.บัวค้อ

ตารางที่ ๑ แสดงเขตการปกครอง

ตำบล หมู่ที่	ตำบล ห้วย แอ่ง	ตำบล หนอง ปลิง	ตำบลลาด พัฒนา	ตำบล แก่งเลิง จาน	ตำบล เก็ง	ตำบล ดอน หว่าน	ตำบล โคกก่อ	ตำบล แวงน่าง	ตำบล ท่าสอง คอน	ตำบล หนอง โน	ตำบล บัวค้อ	ตำบล เขวา	ตำบล ท่าตูม
๑	ดอนไฮ	หัวนาคำ	ลาดคุ่มทุ่ง	ดอนตูม	ดินคำ	เหล่า หนาด	โคกก่อ	หนอง แวง	ท่าสอง คอน	หนองโน	บัวค้อ	เขวา	หนอง โดน
๒	นาแพง	ป่ากุง	ลาดคุ่ม นอก	กุดปล่อง	โนนตูม	หนองหล่ม น้อย	โรงบ่ม	หินลาด	หนองกุง เต่า	กุดแคน เหนือ	โนนมี	ดอนตู	กุด เวียน
๓	โค	หนองคู	ท่างาม	หนองใหญ่	ท่า ประหา ย	หนองหล่ม ใหญ่	หนอง หิน	แก่น้อย	อุปราษ	หนองอี ดำ	โคก	เชียง เหียน	ท่าตูม
๔	ท่างาม	จำนั๊ก	ไต้วังไผ่	เม่นใหญ่	วังยาว	ดอนหว่าน	หนอง หินใต้	ดงน้อย	โนนแต่	นาก เขียน	หนอง บัว	หัน	โปโล
๕	โคกลำ	โคกศรี	ท่าเจริญ	ท่าแร่	เก็งใต้	ดอนหว่าน	ภูดิน	หนอง โพด	หนองจัว น้อย	หนองโน	หนอง ค้อ	เอียด	หนอง ชา
๖	หมาก หญ้า	หนอง ปลิง	ลาด	หนองจิก	เก็ง เหนือ	โนนทอง	หนอง แสง	ดอนบม	บ่อน้อย	กุดแคน ใต้	น้ำจัน	โนน สะพัง	ดอน เรือ
๗	ท่า สำราญ	โนน สมบูรณ์	วังไผ่	เม่นน้อย	โขงกุด หวาย	ดอนหว่าน	สมศรี	หินตั้ง	หนอง เขื่อนช้าง	สวน มอน	หนอง คู	หนอง ดิน	อ้อย ช้าง
๘	โนน แสนสุข	ศรีวิสัย	กุดซุย	กลาง	ทุ่งนา เรา	หัวหนอง	หนอง แวงน้อย	หนอง แวง	หินลาด	หนองโน	สวน อ้อย	หมี	หนอง คู
๙	ห้วยแอ่ง		หนอง หวาย	ดอนโค	โนน สมบูรณ์	ดอนหว่าน พัฒนา	หนอง โจด	หนอง เส้ง	ดอนหัน		โคก	สง เปลือย	ท่าตูม วาริ นทร์
๑๐	โสทอน		ม่วง	หนองจิก	โนน สวรรค์		หัวช้าง	โนนเตือ	ดงเค็ง		บัวค้อ	เหล่า น้อย	หนอง ชา
๑๑			บุงคล้า	หัวช้าง	ดินคำ พัฒนา		ภูดิน เหนือ	หนอง เจริญ	สว่าง			หม้อ	
๑๒			เลิงบ่อ	โนนหัว ฝาย	เจริญสุข		โคกก่อ ใต้	โนน สำราญ	ท่าสอง คอน			ดี	
๑๓			คุยโพธิ์	แก่งเลิง จาน	เก็ง พัฒนา		หนอง โจด เหนือ	ร่วมใจ	หนอง เขื่อนช้าง			เขวาเก่า	
๑๔			ท่าค้อ	เม่นใหญ่	วังน้ำ เย็น		หนองสูง	โนนพัก	โนนตาล			เขวา กลาง	
๑๕			หนองนา แซง	หนองจิก ร่วมใจ			ภูดินดัก ลา	โนนม่วง	โนน สะอาด			โนน เขวา น้อย	
๑๖			ป่าจัน	ดอนตูม สามัคคี			หนอง ค่าย	ดอนหัน พัฒนา	โนนแต่			เหล่า วิล	
๑๗			กุดซุย	ท่าแร่ วัฒนา				ดงน้อย	ท่าสอง คอน			เขวา	
๑๘			วังไผ่ พัฒนา						ท่าสอง คอน			เชียง เหียนใต้	
๑๙			ลาด						โนนตาล			สันติสุข	

๒๐									หนอง เขื่อนช้าง ใต้			โพธิ์สระ แก้ว	
๒๑									ดอนหัน			หัน พัฒนา	
๒๒									หนองกุง เต่า			หมี พัฒนา	
๒๓									หินลาด พัฒนา			เขียง เทียน น้อย	
๒๔												ตัวเหนือ พัฒนา	

ที่มา : ที่ว่าการอำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม, พ.ศ. ๒๕๖๙

ตารางที่ ๒ แสดงสรุปเขตการปกครอง รายตำบลในเขตอำเภอเมืองมหาสารคาม

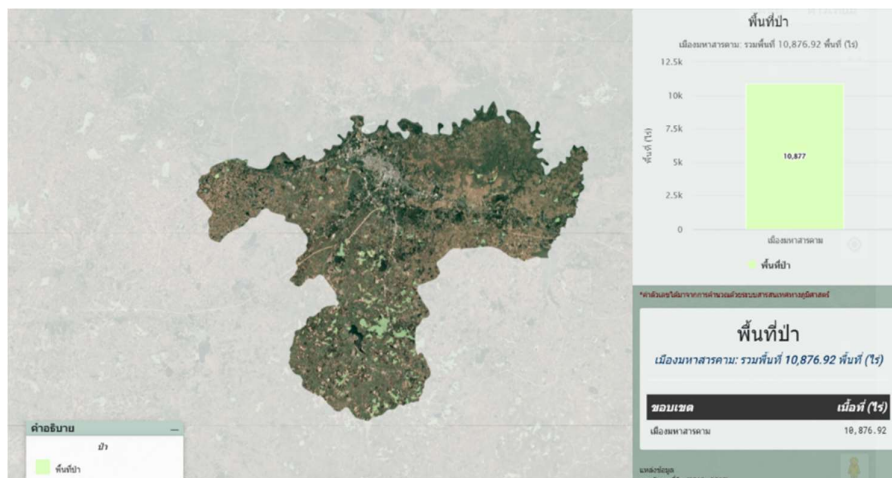
ตำบล	เนื้อที่ทั้งหมด (ไร่)	อบต.	เทศบาล ตำบล	จำนวน หมู่บ้าน	จำนวนบ้าน (ครัวเรือน)
ตำบลตลาด	๑๔๙๔๗.๑๘	-	๑	๓๑ ชุมชน	๒๒,๑๔๔
ตำบลเขวา	๔๐๘๕๐.๑๒	๑	-	๒๔	๔,๙๕๑
ตำบลท่าตูม	๑๖๖๔๘.๔๓	๑	-	๑๐	๑,๔๕๘
ตำบลแวงน่าง	๔๑๘๔๗.๓๒	๑	๑	๑๗	๔,๗๔๐
ตำบลโคกก่อ	๔๘๘๙๔.๑๘	-	๑	๑๖	๒,๕๑๓
ตำบลดอนหว้าน	๘๗๑๗.๒๕	๑	-	๙	๑,๕๖๒
ตำบลแก้ง	๑๘๔๗๙.๕๖	-	๑	๑๔	๖,๐๔๑
ตำบลแก่งเลิงจาน	๒๐๓๔๖.๒๘	๑	-	๑๗	๓,๓๕๒
ตำบลท่าสองคอน	๔๕๓๘๙.๔	๑	-	๒๓	๕,๔๖๗
ตำบลลาดพัฒนา	๓๕๑๖๖.๔๖	-	๑	๑๙	๒,๓๒๑
ตำบลหนองปลิง	๑๘๒๗๑.๑๔	๑	-	๘	๑,๗๗๖
ตำบลห้วยแอ่ง	๑๒๒๐๕.๑๓	๑	-	๑๐	๑,๑๔๗
ตำบลหนองโน	๒๔๗๖๗.๔๖	๑	-	๘	๑,๙๔๕
ตำบลบัวค้อ	๑๒๑๐๓.๐๓	๑	-	๑๐	๑,๖๑๔
รวม	๓๕๘๖๓๒.๙๔	๑๐	๕	๑๘๕	๖๑,๐๓๑

ที่มา : ที่ว่าการอำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม, พ.ศ. ๒๕๖๙

๒. ลักษณะภูมิประเทศ

๒.๑ สภาพพื้นที่ภูเขา ป่าไม้ ที่ราบสูง ที่ราบลุ่ม

อำเภอเมืองมหาสารคาม สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงไม่มีภูเขา ระดับพื้นที่โดยเฉลี่ยสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ๑๓๐-๒๓๐ เมตร จัดอยู่ในที่ราบสูงโคราช พื้นที่เป็นลูกคลื่น มีพื้นที่ป่า จำนวน ๑๐,๘๗๖.๙๒ ไร่ มีที่ราบลุ่ม จำนวน ๑๗๕,๙๙๑.๔๒ ไร่

ภาพที่ ๒ แผนที่แสดงพื้นที่ป่าไม้อำเภอเมืองมหาสารคาม
(ที่มา : ระบบแผนที่เกษตรเพื่อการบริหารจัดการเชิงรุก (Agri-Map), พ.ศ. ๒๕๖๙)

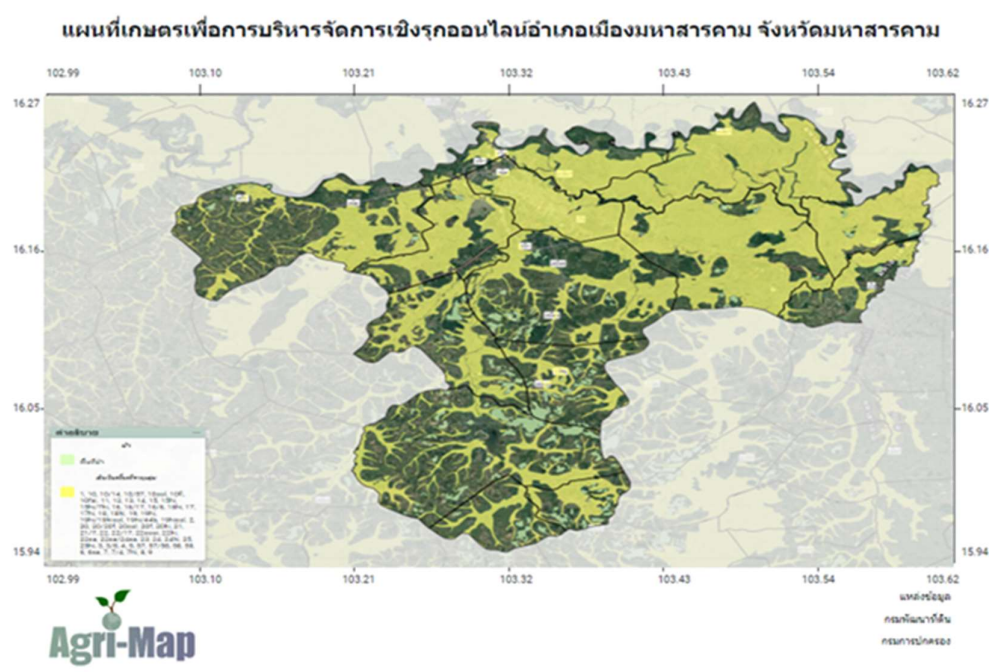
ตารางที่ ๓ แสดงพื้นที่ป่าไม้รายตำบลของอำเภอเมืองมหาสารคาม

ตำบล	พื้นที่ทั้งหมด	พื้นที่ป่าไม้ (ไร่)	คิดเป็นร้อยละ
แก้ง	๑๘๔๗๙.๕๖	๑๓.๔๓	๐.๐๗
แก้งเลิงจาน	๒๐๓๔๖.๒๘	๘๐.๘๓	๐.๔๐
เขวา	๔๐๘๕๐.๑๒	๕๖๒.๔๙	๑.๓๘
โคกก่อง	๔๘๘๙๔.๑๘	๓๗๔๒.๒๗	๗.๖๕
ดอนหว้าน	๘๗๑๗.๒๕	๙๒๐.๓๓	๑๐.๕๖
ตลาด	๑๔๔๔๗.๑๘	๐	๐.๐๐
ท่าตูม	๑๖๖๔๘.๔๓	๑๘๑.๓๓	๑.๐๙
ท่าสองคอน	๔๕๓๘๙.๔	๔๖๘.๒๘	๑.๐๓
บัวค้อ	๑๒๑๐๓.๐๓	๕๙๒.๒๘	๔.๘๙
ลาดพัฒนา	๓๕๑๖๖.๔๖	๐	๐.๐๐
แวงนาง	๔๑๘๔๗.๓๒	๑๔๑๒.๘๕	๓.๓๘
หนองโน	๒๔๗๖๗.๔๖	๑๐๕๖.๗	๔.๒๗
หนองปลิง	๑๘๒๗๑.๑๔	๑๗๐๘.๙๗	๙.๓๕
ห้วยแอ่ง	๑๒๒๐๕.๑๓	๑๓๗.๑	๑.๑๒
รวม	๓๕๕๖๓๒.๙๔	๑๐๘๗๖.๘๖	๓.๐๓

ที่มา : ระบบแผนที่เกษตรเพื่อการบริหารจัดการเชิงรุก (Agri-Map), พ.ศ. ๒๕๖๙

๒.๒ สภาพพื้นที่ ความลาดชัน

อำเภอเมืองมหาสารคาม มีพื้นที่ราบเรียบถึงค่อนข้างราบเรียบ ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำพื้นที่ค่อนข้างลาดเทจากแนวทิศเหนือใต้ไปทางทิศตะวันออก พื้นที่เป็นลูกคลื่นเนินอยู่ทั่วไป มีทุ่งนาสลับกับป่าโปร่ง

ภาพที่ ๓ แผนที่แสดงความลาดชันอำเภอ

(ที่มา : ระบบแผนที่เชิงรุกเพื่อการบริหารจัดการเชิงรุก (Agri-Map), พ.ศ. ๒๕๖๙)

๒.๓ กลุ่มชุดดิน

ดินในอำเภอเมืองมหาสารคาม มีกลุ่มชุดดิน จำนวน ๑๖ กลุ่มชุดดิน ได้แก่ กลุ่มชุดดินที่ ๑๙ ๒๐ ๒๒ ๒๔ ๓๓ ๓๖ ๓๘ ๔ ๔๐ ๔๑ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๓๕ โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. กลุ่มชุดดินที่ ๑๙

ชุดดิน : ชุดดินมะขาม (Mak) และชุดดินวิเชียรบุรี (Wb)

ลักษณะเด่น : กลุ่มดินร่วนหยาบที่เกิดจากตะกอนลำน้ำ มีชั้นแน่นที่บภายในความลึก ๑๐๐ ซม. จากผิวดิน ปฏิกริยาดินเป็นกรดจัดมากถึงเป็นด่างเล็กน้อย การระบายน้ำค่อนข้างเร็ว ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ

ปัญหา : เนื้อดินค่อนข้างเป็นทรายที่มีชั้นดานภายในความลึก ๑๐๐ ซม. จากผิวดิน ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ขาดแคลนนํ้าและน้ำท่วมขังในฤดูฝน ให้ความเสียหายกับพืชที่ไม่ชอบน้ำ

แนวทางการจัดการ : ปลูกข้าว ไถกลบตอซัง ปลอยทิ้งไว้ ๓-๔ สัปดาห์ หรือไถกลบพืชปุ๋ยสด (หว่านสับอินทรีย์ หรือสับอินทรีย์ ๔-๖ กิโลกรัม/ไร่ ไถกลบเมื่ออายุ ๕๐-๗๐ วัน ปลอยไว้ ๑-๒ สัปดาห์) ร่วมกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์น้ำหรือปุ๋ยเคมีสูตร ๑๖-๑๖-๘ ใส่ปุ๋ยแต่งหน้าหลังปักดำ ๓๕-๔๕ วัน พัฒนาแหล่งน้ำไว้ใช้ในช่วงที่ข้าวขาดน้ำหรือใช้ทำนาครั้งที่ ๒ หรือปลูกพืชไร่ พืชผัก

หรือพืชตระกูลถั่วหลังเก็บเกี่ยวข้าว ทำร่องแบบเตี้ย ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๒-๓ ตัน/ไร่ ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ

ปลูกพืชไร่ พืชผัก หรือไม้ผล ยกร่องกว้าง ๖-๘ เมตร คุน้ำกว้าง ๑.๐-๑.๕ เมตร ลึก ๐.๕-๑.๐ เมตรหรือถึงชั้นดานแข็ง มีคันดินอันแน่นล้อมรอบ ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๒-๓ ตัน/ไร่ ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ หรือขุดหลุมปลูกขนาด ๕๐x๕๐x๕๐ ซม. ปรับปรุงหลุมปลูกด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๒๐-๓๕ กิโลกรัม/หลุม ในช่วงเจริญเติบโต ก่อนเก็บผลผลิตและภายหลังเก็บผลผลิต ใช้ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ ตามชนิดพืชที่ปลูก พัฒนาแหล่งน้ำและจัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก

๒. กลุ่มชุดดินที่ ๒๐

ชุดดิน: ชุดดินกุลาร้องไห้ (Ki) ชุดดินหนองแก (Nk) ชุดดินทุ่งสัมฤทธิ์ (Tsr) และชุดดินอุดร

ลักษณะเด่น : กลุ่มดินเค็มเกิดจากตะกอนลำนํ้า มีคราบเกลือลอยหน้าหรือมีชั้นดานแข็งที่สะสมเกลือภายในความลึก ๑๐๐ ซม. จากผิวดิน ปฏิกริยาดินเป็นกรดเล็กน้อยถึงเป็นด่าง ระบายน้ำค่อนข้างเลว ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ

ปัญหา : ดินเค็ม มักพบชั้นดานแข็งที่มีการสะสมเกลือ เนื้อดินค่อนข้างเป็นทราย ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ และขาดแคลนแหล่งน้ำจืด ในพื้นที่ดินเค็มจัด มีคราบเกลือมาก ไม่มีแหล่งน้ำจืดและน้ำท่วมขังในฤดูฝน ทำความเสียหายกับพืชที่ไม่ชอบน้ำ

แนวทางการจัดการ : ปลูกข้าว เลือกพันธุ์ข้าวที่ทนเค็มมาใช้ปลูก ปล่อยให้หมักน้ำขังและล้างเกลือออกไปจากดิน ไถกลบตอซัง ปล่อยให้ ๓-๔ สัปดาห์ หรือไถกลบพืชปุ๋ยสด ร่วมกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์น้ำหรือปุ๋ยเคมีสูตร ๑๕-๑๕-๑๕ ใช้กล้าข้าวที่มีอายุ ๓๐-๓๕ วัน จำนวน ๕-๘ ตัน/ไร่ ระยะปักดำ ๒๐x๒๐ ซม. ใส่ปุ๋ยแต่งหน้าหลังปักดำ ๓๕-๔๕ วัน พัฒนาแหล่งน้ำและจัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก

ปลูกพืชไร่ พืชผัก หรือไม้ผล ควรเลือกพื้นที่ที่มีคราบเกลือไม่มากนักและมีแหล่งน้ำชลประทาน เลือกพืชที่ทนเค็มมาปลูก ยกร่องกว้าง ๖-๘ เมตร คุน้ำกว้าง ๑.๐-๑.๕ เมตร ลึก ๐.๕-๑.๐ เมตร ทำคันดินอัดแน่นล้อมรอบ ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๓-๔ ตัน/ไร่ ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ หรือขุดหลุมปลูกขนาด ๕๐x๕๐x๕๐ ซม. ปรับปรุงหลุมปลูกด้วยปุ๋ยหมัก หรือปุ๋ยคอก ๒๕-๕๐ กิโลกรัม/หลุม ใช้สารยิปซัมคลุกเคล้ากับดินและใช้น้ำล้าง มีวัสดุคลุมดิน เพื่อป้องกันไม่ให้เกลือขึ้นมาอยู่ที่ผิวดิน ในช่วงเจริญเติบโต ก่อนเก็บผลผลิตและภายหลังเก็บผลผลิต ใช้ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ ตามชนิดพืชที่ปลูก พัฒนาแหล่งน้ำและจัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก

๓. กลุ่มชุดดินที่ ๒๒

ชุดดิน : ชุดดินน้ำกระจาย (Ni) ชุดดินสันทราย (Sai) และชุดดินสีทัน (St)

ลักษณะเด่น : กลุ่มดินร่วนหยาบสีมากที่เกิดจากตะกอนลำนํ้าเนื้อหยาบ ปฏิกริยาดินเป็นกรดจัดถึงเป็นกลาง การระบายน้ำเลวถึงค่อนข้างเลว ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ

ปัญหา : เนื้อดินค่อนข้างเป็นทราย ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ขาดแคลนน้ำและน้ำท่วมขังในฤดูฝน ทำความเสียหายกับพืชที่ไม่ชอบน้ำ

แนวทางการจัดการ : ปลูกข้าว ไถกลบตอซัง ปล่อยให้ ๓-๔ สัปดาห์ หรือไถกลบพืชปุ๋ยสด (สับปะรดก้าน หรือสับปะรดอินเดียน ๔-๖ กิโลกรัม/ไร่ ไถกลบเมื่ออายุ ๕๐-๗๐ วัน ปล่อยให้ ๑-๒ สัปดาห์) ร่วมกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์น้ำหรือปุ๋ยเคมีสูตร ๑๖-๑๖-๘ ใส่ปุ๋ยแต่งหน้าหลังปักดำ

๓๕-๔๕ วัน พัฒนาแหล่งน้ำไว้ใช้ในช่วงที่ข้าวขาดน้ำหรือใช้ทำนาครั้งที่ ๒ หรือปลูกพืชไร่ พืชผัก หรือพืชตระกูลถั่วหลังเก็บเกี่ยวข้าว โดยทำร่องแบบเตี้ย ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๒-๓ ตัน/ไร่ ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ

ปลูกพืชไร่ พืชผัก หรือไม้ผล ยกร่องกว้าง ๖-๘ เมตร คูน้ำกว้าง ๑.๐-๑.๕ เมตร ลึก ๐.๕-๑.๐ เมตร และมีคันดินอัดแน่นล้อมรอบ ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๒-๓ ตัน/ไร่ ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำหรือขุทลุมปลูกขนาด ๕๐x๕๐x๕๐ ซม. ปรับปรุงหลุมปลูกด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๒๐-๓๕ กิโลกรัม/หลุม ในช่วงเจริญเติบโต ก่อนเก็บผลผลิตและภายหลังเก็บผลผลิต ใช้ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ ตามชนิดพืชที่ปลูก พัฒนาแหล่งน้ำชลประทานและจัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก

๔. กลุ่มชุดดินที่ ๒๔

ชุดดิน : ชุดดินบ้านบึง (Bbg) ชุดดินท่าอุเทน (Tu) และชุดดินอุบล (Ub)

ลักษณะเด่น : กลุ่มดินทรายลึกมากเกิดจากตะกอนลำน้ำที่มีเนื้อดินเป็นดินทรายหนา ปฏิกริยาดินเป็นกรด การระบายน้ำค่อนข้างเร็วถึงดีปานกลาง ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ

ปัญหา : เนื้อดินเป็นดินทราย ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ขาดแคลนน้ำ และน้ำท่วมขังในฤดูฝน ทำความเสียหายกับพืชที่ไม่ชอบน้ำ

แนวทางการจัดการ : ปลูกข้าว ไกล่กลบตอซัง ปล่อยไว้ ๓-๔ สัปดาห์ หรือไถกลบพืชปุ๋ยสดรวมกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์น้ำหรือปุ๋ยเคมีสูตร ๑๖-๑๖-๘ (หว่านโสนอัฟริกันหรือโสนอินเดีย ๖-๘ กิโลกรัม/ไร่ ไถกลบเมื่ออายุ ๕๐-๗๐ วัน ปล่อยไว้ ๑-๒ สัปดาห์) พัฒนาแหล่งน้ำชลประทานไว้ใช้ในช่วงที่ข้าวขาดน้ำ หรือใช้ปลูกพืชไร่ พืชผักหรือพืชตระกูลถั่วหลังเก็บเกี่ยวข้าว โดยทำร่องแบบเตี้ย ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๓-๔ ตัน/ไร่ ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ

ปลูกพืชไร่ พืชผัก หรือไม้ผล ยกร่องกว้าง ๖-๘ เมตร คูน้ำกว้าง ๑.๐-๑.๕ เมตร ลึก ๐.๕-๑.๐ เมตร และมีคันดินอัดแน่นล้อมรอบ เพื่อป้องกันน้ำท่วมขัง ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๓-๔ ตัน/ไร่ ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ หรือขุทลุมปลูกขนาด ๗๕x๗๕x๗๕ ซม. พร้อมปรับปรุงหลุมปลูกด้วยอินทรีย์วัตถุ ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกร่วมกับปุ๋ยเคมี ๒๕-๕๐ กิโลกรัมต่อหลุม ในช่วงเจริญเติบโต ก่อนเก็บผลผลิตและภายหลังเก็บผลผลิต ใช้ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกร่วมกับปุ๋ยเคมีตามชนิดพืชที่ปลูก พัฒนาแหล่งน้ำและจัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก

๕. กลุ่มชุดดินที่ ๓๓

ชุดดิน : ชุดดินดงยางเอน (Don) ชุดดินกำแพงเพชร (Kp) ชุดดินกำแพงแสน (Ks) ชุดดินลำสนธิ (Ls) ชุดดินน้ำดุก (Nd) ชุดดินธาตุพนม (Tp) และชุดดินตะพานหิน (Tph)

ลักษณะเด่น : กลุ่มดินทรายแป้งละเอียดหรือดินร่วนละเอียดลึกมากที่เกิดจากตะกอนแม่น้ำหรือตะกอนน้ำพารูปพัด ปฏิกริยาดินเป็นกรดเล็กน้อยถึงปานกลาง การระบายน้ำดีถึงดีปานกลาง ความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง

ปัญหา : ขาดแคลนน้ำในระยะที่ฝนทิ้งช่วงนาน บางพื้นที่อาจพบชั้นดานแข็งที่เกิดจากการเกษตรกรรม

แนวทางการจัดการ : ปลูกพืชไร่หรือพืชผัก ไถพรวนขณะที่ดินมีความชื้นที่เหมาะสมและที่ความแตกต่างกันในแต่ละปี เพื่อทำลายชั้นดานและป้องกันการเกิดชั้นดาน จัดระบบการปลูกพืชหมุนเวียนให้มีการปลูกพืชบำรุงดินอยู่ด้วย ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๒-๓ ตัน/ไร่ หรือไถกลบพืชปุ๋ยสด (หว่านเมล็ดถั่วพุ่ม ๘-๑๐ กิโลกรัม/ไร่ เมล็ดถั่วพุ่ม ๖-๘ กิโลกรัม/ไร่ หรือปอเทือง ๔-๖ กิโลกรัม/ไร่ ไถกลบระยะออกดอก ปล่อยไว้ ๑-๒ สัปดาห์) ร่วมกับ

ปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ มีวัสดุคลุมดิน หรือทำแนวรั้วหญ้าแฝก มีการใช้ปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำตามชนิดพืชที่ปลูก เพื่อรักษาความสามารถในการผลิตของดินไว้ไม่ให้เสื่อมโทรมลง พัฒนาแหล่งน้ำและจัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก

ปลูกไม้ผล ขุดหลุมปลูกขนาด ๕๐x๕๐x๕๐ ซม. ปรับปรุงหลุมปลูกด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๒๐-๓๕ กิโลกรัม/หลุม มีวัสดุคลุมดิน ปลูกพืชคลุมดิน ปลูกพืชแซม ทำแนวรั้วหรือฐานหญ้าแฝกเฉพาะต้น ในช่วงเจริญเติบโต ก่อนเก็บผลผลิตและภายหลังเก็บผลผลิต ใช้ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ ตามชนิดพืชที่ปลูก เพื่อรักษาความสามารถในการผลิตของดินไว้ไม่ให้เสื่อมโทรมลงพัฒนาแหล่งน้ำและจัดระบบการให้น้ำในพื้นที่ปลูก

๖. กลุ่มชุดดินที่ ๓๖

ชุดดิน : ชุดดินเพชรบูรณ์ (Pe) ชุดดินปราณบุรี (Pr) และชุดดินสีคิ้ว (Si)

ลักษณะเด่น : กลุ่มดินร่วนละเอียดถึงลึกมากที่เกิดจากตะกอนลำน้ำหรือวัสดุต้นกำเนิดดินเนื้อหยาบ ปฏิกริยาดินกลางหรือเป็นด่าง การระบายน้ำดีถึงดีปานกลาง ความอุดมสมบูรณ์ต่ำถึงปานกลาง

ปัญหา : ดินปนทราย ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ขาดแคลนน้ำ และในพื้นที่ที่มีความลาดชัน ดินง่ายต่อการถูกชะล้างพังทลายสูญเสียหน้าดิน

แนวทางการจัดการ : ปลูกพืชไร่หรือพืชผัก เลือกพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๒-๓ ตัน/ไร่ หรือไถกลบพืชปุ๋ยสด (หวานเมล็ดถั่วพุ่ม ๘-๑๐ กิโลกรัม/ไร่ เมล็ดถั่วพุ่ม ๖-๘ กิโลกรัม/ไร่ หรือปอเทือง ๔-๖ กิโลกรัม/ไร่ ไถกลบระยะออกดอก ปล่อยไว้ ๑-๒ สัปดาห์) ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ มีวัสดุคลุมดิน ปลูกพืชหมุนเวียน หรือปลูกพืชสลับเป็นแถบ พัฒนาแหล่งน้ำและจัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก

ปลูกไม้ผล ขุดหลุมปลูกขนาด ๕๐x๕๐x๕๐ ซม. ปรับปรุงหลุมปลูกด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๒๐-๓๕ กิโลกรัม/หลุม ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ มีระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ เช่น ทำขั้นบันได คันดิน ปลูกพืชคลุมดิน ปลูกพืชแซม วัสดุคลุมดิน ทำแนวรั้วหรือทำฐานหญ้าแฝกเฉพาะต้น ในช่วงเจริญเติบโต ก่อนเก็บผลผลิตและภายหลังเก็บผลผลิต ใช้ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ ตามชนิดพืชที่ปลูก พัฒนาแหล่งน้ำและจัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก

๗. กลุ่มชุดดินที่ ๓๘

ชุดดิน : ชุดดินเขียงใหม่ (Cm) ชุดดินชุมพลบุรี (Chp) ชุดดินดอนเจดีย์ (Dc) ชุดดินไทรงาม (Sg) และชุดดินท่าม่วง (Tm)

ลักษณะเด่น : กลุ่มดินร่วนหยาบถึงลึกมากที่เกิดจากตะกอนริมแม่น้ำ มีปฏิกริยาดินเป็นกรดเล็กน้อยถึงเป็นกลางการระบายน้ำดีถึงดีปานกลาง ความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง

ปัญหา : เนื้อดินค่อนข้างเป็นทราย ขาดแคลนน้ำในระยะที่ฝนทิ้งช่วงนาน บางพื้นที่อาจมีน้ำท่วมขัง หรือไหลบ่าท่วมขังอย่างฉับพลันในระยะที่มีฝนตกหนัก

แนวทางการจัดการ : ปลูกพืชไร่หรือพืชผัก จัดระบบการปลูกพืชหมุนเวียนให้มีการปลูกพืชบำรุงดินอยู่ด้วย ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๒-๓ ตัน/ไร่ หรือไถกลบพืชปุ๋ยสด (หวานเมล็ดถั่วพุ่ม ๘-๑๐ กิโลกรัม/ไร่ เมล็ดถั่วพุ่ม ๖-๘ กิโลกรัม/ไร่ หรือปอเทือง ๔-๖ กิโลกรัม/ไร่ ไถกลบระยะออกดอก ปล่อยไว้ ๑-๒ สัปดาห์) ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ มีวัสดุคลุมดิน ทำแนวรั้วหรือทำฐานหญ้าแฝกเฉพาะต้น มีการใช้ปุ๋ยเคมีตามชนิดพืชที่ปลูก เพื่อรักษาความสามารถในการผลิตของดินไว้ไม่ให้เสื่อมโทรมลง จัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก

ปลูกไม้ผล เลือกพื้นที่ที่ไม่เสี่ยงต่อการท่วมขังของน้ำ ขุดหลุมปลูกขนาด ๕๐x๕๐x๕๐ ซม. ปรับปรุงหลุมปลูกด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๒๐-๓๕ กิโลกรัม/หลุม มีวัสดุคลุมดิน ปลูกพืชคลุมดิน ปลูกพืชแซม ทำแนวรั้วหรือทำฐานหญ้าแฝกเฉพาะต้น ในช่วงเจริญเติบโต ก่อนเก็บผลผลิตและภายหลังเก็บผลผลิต ใช้ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ ตามชนิดพืชที่ปลูก จัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก

๘. กลุ่มชุดดินที่ ๔

ชุดดิน : ชุดดินบางมูลนาก (Ban) ชุดดินบางปะอิน (Bin) ชุดดินชัยนาท (Cn) ชุดดินชุมแสง (Cs) ชุดดินพิมาย (Pm) ชุดดินราชบุรี (Rb) ชุดดินสระบุรี (Sb) ชุดดินสิงห์บุรี (Sin) ชุดดินศรีสงคราม (Ss) ชุดดินท่าพล (Tn) และชุดดินท่าเรือ (Tr)

ลักษณะเด่น : กลุ่มดินเหนียวลึกมากที่เกิดจากตะกอนลำนํ้าที่มีอายุน้อย ปฏิกริยาดินเป็นกลางถึงเป็นด่าง การระบายน้ำค่อนข้างเลว ความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง ปัญหา : โครงสร้างแน่นทึบ ดินแข็งแฉะและแตรกระแฉะ ทำให้ไถพรวนยาก ขาดแคลนน้ำ และน้ำท่วมขังในฤดูฝน ทำความเสียหายกับพืชที่ไม่ชอบน้ำ

แนวทางการจัดการ : ปลูกข้าว ไถพรวนขณะที่ดินมีความชื้นที่เหมาะสม ไถกลบตอซัง ปลอ่ยไ้ ๓-๔ สัปดาห์ หรือไถกลบพืชปุ๋ยสด (หวานโสนอัฟริกันหรือโสนอินเดีย ๔-๖ กิโลกรัม/ไร่ ไถกลบเมื่ออายุ ๕๐-๗๐ วัน ปลอ่ยทิ้งไ้ ๑-๒ สัปดาห์) ร่วมกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์น้ำหรือปุ๋ยเคมีสูตร ๑๖-๒๐-๐ ใส่ปุ๋ยแต่งหน้าหลังปักดำ ๓๕-๔๐ วัน พัฒนาแหล่งน้ำไว้ใช้ในช่วงที่ข้าวขาดน้ำหรือทำนาครั้งที่ ๒ หรือใช้ปลูกพืชไร่หรือพืชผักหลังเก็บเกี่ยวข้าว โดยทำร่องแบบเตี้ย ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๑-๒ ตัน/ไร่ ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ

ปลูกพืชผักหรือไม้ผล ยกร่องกว้าง ๖-๘ เมตร คูน้ำกว้าง ๑.๐-๑.๕ เมตร ลึก ๐.๕-๑.๐ เมตร ร่องแปลงปลูกอยู่สูงจากระดับน้ำที่เคยท่วม ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๑-๒ ตัน/ไร่ ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ หรือขุดหลุมปลูกขนาด ๕๐x๕๐x๕๐ ซม. ปรับปรุงหลุมปลูกด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๑๕-๒๕ กิโลกรัม/หลุม ในช่วงเจริญเติบโต ก่อนเก็บผลผลิตและภายหลังเก็บผลผลิต ใช้ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำตามชนิดพืชที่ปลูก พัฒนาแหล่งน้ำและจัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก

๙. กลุ่มชุดดินที่ ๔๐

ชุดดิน : ชุดดินจักราช (Ckr) ชุดดินชุมพวง (Cpg) ชุดดินหุบกระพง (Hg) ชุดดินห้วยแกลง (Ht) ชุดดินสันป่าตอง (Sp) และชุดดินยางตลาด (Yl)

ลักษณะเด่น : กลุ่มดินร่วนหยาบลึกถึงลึกมากที่เกิดจากตะกอนลำนํ้าหรือวัตถุต้นกำเนิดเนื้อหยาบ ปฏิกริยาดินเป็นกรดจัดหรือเป็นกลาง การระบายน้ำดีถึงดีปานกลาง ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ

ปัญหา : ดินปนทราย ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ขาดแคลนน้ำ ในพื้นที่ที่มีความลาดชัน ดินง่ายต่อการถูกชะล้างพังทลายสูญเสียหน้าดิน

แนวทางการจัดการ : ปลูกพืชไร่หรือพืชผัก เลือกพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบ ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๒-๓ ตัน/ไร่ หรือไถกลบพืชปุ๋ยสด (หวานเมล็ดถั่วพุ่ม ๘-๑๐ กิโลกรัม/ไร่ เมล็ดถั่วพุ่ม ๖-๘ กิโลกรัม/ไร่ หรือบอเทือง ๔-๖ กิโลกรัม/ไร่ ไถกลบระยะออกดอก ปลอ่ยไ้ ๑-๒ สัปดาห์) ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ มีวัสดุคลุมดิน ปลูกพืชหมุนเวียน หรือปลูกพืชสลับเป็นแถบ พัฒนาแหล่งน้ำและจัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก

ปลูกไม้ผล ชุดหลุมปลูกขนาด ๕๐x๕๐x๕๐ ซม. ปรับปรุงหลุมปลูกด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๒๐-๓๕ กิโลกรัม/หลุม ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ มีระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ เช่น ทำขั้นบันได คันดิน ปลูกพืชคลุมดิน ปลูกพืชแซม วัสดุคลุมดิน ทำแนวรั้วหรือทำฐานหญ้าแฝก เฉพาะต้น ในช่วงเจริญเติบโต ก่อนเก็บผลผลิตและภายหลังเก็บผลผลิต ใช้ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ ตามชนิดพืชที่ปลูก พัฒนาแหล่งน้ำและจัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก

๑๐. กลุ่มชุดดินที่ ๔๑

ชุดดิน : ชุดดินบ้านไผ่ (Bpi) ชุดดินคำบง (Kg) และชุดดินมหาสารคาม (Msk)

ลักษณะเด่น : กลุ่มดินทรายหนาปานกลาง ที่เกิดจากตะกอนลำน้ำหรือตะกอนเนื้อหยาบ ทับอยู่บนชั้นดินที่มีเนื้อดินเป็นดินร่วนปนดินเหนียว หรือดินร่วนเหนียวปนทรายแบ่งปฏิกิริยาดินเป็นกรดเล็กน้อยถึงเป็นกลาง การระบายน้ำดี อยู่บนชั้นดินที่มีการระบายน้ำดีปานกลาง ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ

ปัญหา : ดินทรายหนาปานกลาง ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ขาดแคลนน้ำนาน ในระยะที่ฝนตกหนักจะมีน้ำขังหรือเกิดการชะล้างพังทลายสูญเสียหน้าดิน เกิดเป็นร่องทั่วไปในแปลงปลูก

แนวทางการจัดการ : ปลูกพืชไร่หรือพืชผัก จัดระบบการปลูกพืชหมุนเวียนตลอดทั้งปี ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๓-๔ ตัน/ไร่ หรือไถกลบพืชปุ๋ยสด (หวานเมล็ดถั่วพรี ๑๐-๑๒ กิโลกรัม/ไร่ เมล็ดถั่วพุ่ม ๘-๑๐ กิโลกรัม/ไร่ หรือปอเทือง ๖-๘ กิโลกรัม/ไร่ ไถกลบระยะออกดอก ปล่อยไว้ ๑-๒ สัปดาห์) ร่วมกับการใช้ปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ มีวัสดุคลุมดินหรือปลูกพืชสลับเป็นแถบ พัฒนาแหล่งน้ำและจัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก ในพื้นที่ต่ำควรทำร่องหรือทางระบายน้ำ เพื่อป้องกันน้ำขังบริเวณรากพืช

ปลูกไม้ผล ชุดหลุมปลูกขนาด ๗๕x๗๕x๗๕ ซม. ปรับปรุงหลุมปลูกด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๒๕-๕๐ กิโลกรัม/หลุม ทำร่องระบายน้ำระหว่างแถวปลูก เพื่อป้องกันน้ำขังบริเวณรากพืช ปลูกพืชคลุมดิน วัสดุคลุมดิน หรือปลูกพืชแซม ทำแนวรั้วหรือทำฐานหญ้าแฝกเฉพาะต้น พัฒนาแหล่งน้ำและระบบการให้น้ำในแปลงปลูก ในช่วงเจริญเติบโต ก่อนเก็บผลผลิตและภายหลังเก็บผลผลิต ใช้ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ ตามชนิดพืชที่ปลูก พัฒนาแหล่งน้ำและจัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก

๑๑. กลุ่มชุดดินที่ ๗

ชุดดิน : ชุดดินเดิมบาง (Db) ชุดดินน่าน (Na) ชุดดินนครปฐม (Np) ชุดดินผักกาด (Pat) ชุดดินสุโขทัย (Skt) ชุดดินท่าตูม (Tt) ชุดดินอุตรดิตถ์ (Utt) และชุดดินระโนด (Ran)

ลักษณะเด่น : กลุ่มดินเหนียวลึกมากที่เกิดจากตะกอนลำน้ำ ปฏิกิริยาดินเป็นกลางถึงเป็นด่าง การระบายน้ำค่อนข้างเลว ความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง

ปัญหา : โครงสร้างแน่นทึบ ดินแข็ง ทำให้ไถพรวนยาก ขาดแคลนน้ำ และน้ำท่วมขังในฤดูฝน ทำความเสียหายกับพืชที่ไม่ชอบน้ำ

แนวทางการจัดการ : ปลูกข้าว ไถพรวนขณะที่ดินมีความชื้นที่เหมาะสม ไถกลบตอซัง ปล่อยไว้ ๓-๔ สัปดาห์ หรือไถกลบพืชปุ๋ยสด (หวานโสนอัฟริกันหรือโสนอินเดีย ๔-๖ กิโลกรัม/ไร่ ไถกลบเมื่ออายุ ๕๐-๗๐ วัน ปล่อยทิ้งไว้ ๑-๒ สัปดาห์) ร่วมกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์น้ำหรือปุ๋ยเคมีสูตร ๑๖-๒๐-๐ ใส่ปุ๋ยแต่งหน้าหลังปักดำ ๓๕-๔๐ วัน พัฒนาแหล่งน้ำไว้ใช้ในช่วงที่ข้าวขาด

น้ำหรือทำนาครั้งที่ ๒ หรือใช้ปลูกพืชไร่หรือพืชผักหลังเก็บเกี่ยวข้าว โดยทำร่องแบบเตี้ย ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๑-๒ ตัน/ไร่ ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ

ปลูกพืชผักหรือไม้ผล ยกร่องกว้าง ๖-๘ เมตร คูน้ำกว้าง ๑.๐-๑.๕ เมตร ลึก ๐.๕-๑.๐ เมตร ร่องแปลงปลูกอยู่สูงจากระดับน้ำที่เคยท่วม ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๑-๒ ตัน/ไร่ ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ หรือขุดหลุมปลูกขนาด ๕๐x๕๐x๕๐ ซม. ปรับปรุงหลุมปลูกด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๑๕-๒๕ กิโลกรัม/หลุม ในช่วงเจริญเติบโต ก่อนเก็บผลผลิตและภายหลังเก็บผลผลิต ใช้ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำตามชนิดพืชที่ปลูก พัฒนาแหล่งน้ำและจัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก

๑๒. กลุ่มชุดดินที่ ๑๗

ชุดดิน : ชุดดินบุญศรี (Bt) ชุดดินสายบุรี (Bu) ชุดดินเขมราฐ (Kmr) ชุดดินโคกเคียน (Ko) และชุดดินหล่มเก่า (Lk) ชุดดินสุโขทัย (Pi) ชุดดินปากคม (Pkm) ชุดดินร้อยเอ็ด (Re) ชุดดินเรณู (Rn) ชุดดินสงขลา (Sng) และชุดดินวิสัย (Vi)

ลักษณะเด่น : กลุ่มดินร่วนละเอียดลึกมากที่เกิดจากตะกอนลำนํ้า ปฏิกริยาดินเป็นกรดจัดมาก การระบายน้ำเลวถึงค่อนข้างเลว ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ

ปัญหา : ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ บางพื้นที่ดินเป็นกรดจัดมาก ขาดแคลนนํ้า และน้ำท่วมขังในฤดูฝน ทำความเสียหายกับพืชที่ไม่ชอบน้ำ

แนวทางการจัดการ : ปลูกข้าว ในพื้นที่ที่เป็นกรดจัดมาก หว่านวัสดุปูน ๒๐๐-๓๐๐ กิโลกรัม/ไร่ เพื่อเพิ่มความเป็นประโยชน์ของธาตุอาหารในดิน ไกลบตอซัง ปล่อยทิ้งไว้ ๓-๔ สัปดาห์ หรือไถกลบพืชปุ๋ยสด (สอหรือพริก หรือสออินเดีย ๔-๖ กิโลกรัม/ไร่ ไถกลบเมื่ออายุ ๕๐-๗๐ วัน ปล่อยไว้ ๑-๒ สัปดาห์) ร่วมกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์น้ำหรือปุ๋ยเคมีสูตร ๑๖-๑๖-๘ ใส่ปุ๋ยแต่งหน้าหลังปักดำ ๓๕-๔๕ วัน พัฒนาแหล่งน้ำไว้ในช่วงที่ข้าวขาดน้ำหรือใช้ทำนาครั้งที่ ๒ หรือปลูกพืชไร่ พืชผักหรือพืชตระกูลถั่วหลังเก็บเกี่ยวข้าว โดยทำร่องแบบเตี้ย ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๒-๓ ตัน/ไร่ ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ

ปลูกพืชไร่ พืชผัก หรือไม้ผล ยกร่องกว้าง ๖-๘ เมตร คูน้ำกว้าง ๑.๐-๑.๕ เมตร ลึก ๐.๕-๑.๐ เมตร และมีคันดินอัดแน่นล้อมรอบ ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๒-๓ ตัน/ไร่ ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ หรือขุดหลุมปลูกขนาด ๕๐x๕๐x๕๐ ซม. ปรับปรุงหลุมปลูกด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๒๐-๓๕ กิโลกรัม/หลุม ในช่วงเจริญเติบโต ก่อนเก็บผลผลิตและภายหลังเก็บผลผลิต มีการใช้ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ เพื่อเพิ่มความเป็นประโยชน์ของธาตุอาหารในดิน ควรมีการใช้วัสดุปูน ๒๐๐-๓๐๐ กิโลกรัม/ไร่ พัฒนาแหล่งน้ำและจัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก

๑๓. กลุ่มชุดดินที่ ๑๘

ชุดดิน : ชุดดินชลบุรี (Cb) ชุดดินไชยา (Cya) ชุดดินโคกสำโรง (Ksr) และ ชุดดินเขาย้อย

ลักษณะเด่น : กลุ่มดินร่วนละเอียดลึกมากที่เกิดจากตะกอนลำนํ้า ปฏิกริยาดินกลางหรือเป็นด่าง การระบายน้ำเลวถึงค่อนข้างเลว ความอุดมสมบูรณ์ต่ำถึงปานกลาง

ปัญหา : ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ บางพื้นที่ขาดแคลนนํ้า และน้ำท่วมขังในฤดูฝน ทำความเสียหายกับพืชที่ไม่ชอบน้ำ

แนวทางการจัดการ : ปลูกข้าว ไถกลบตอซัง ปล่อยทิ้งไว้ ๓-๔ สัปดาห์ หรือไถกลบพืชปุ๋ยสด (หวานสอหรือพริก หรือสออินเดีย ๔-๖ กิโลกรัม/ไร่ ไถกลบเมื่ออายุ ๕๐-๗๐ วัน

ปล่อยไว้ ๑-๒ สัปดาห์) ร่วมกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์น้ำหรือปุ๋ยเคมีสูตร ๑๖-๑๖-๘ ใส่ปุ๋ยแต่งหน้าหลังปักดำ ๓๕-๔๕ วัน พัฒนาแหล่งน้ำไว้ใช้ในช่วงที่ข้าวขาดน้ำหรือใช้ทำนาครั้งที่ ๒ หรือปลูกพืชไร่ พืชผักหรือพืชตระกูลถั่วหลังเก็บเกี่ยวข้าว โดยทำร่องแบบเตี้ย ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๒-๓ ตัน/ไร่ ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ

ปลูกพืชไร่ พืชผักหรือไม้ผล ยกร่องกว้าง ๖-๘ เมตร คูน้ำกว้าง ๑.๐-๑.๕ เมตร ลึก ๐.๕-๑.๐ เมตร และมีคันดินอัดแน่นล้อมรอบ เพื่อป้องกันน้ำท่วมขัง ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๒-๓ ตัน/ไร่ ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ หรือชุดหลุมปลูกขนาด ๕๐x๕๐x๕๐ ซม. ปรับปรุงหลุมปลูกด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๒๐-๓๕ กิโลกรัม/หลุม ในช่วงเจริญเติบโต ก่อนเก็บผลผลิตและภายหลังเก็บผลผลิต มีการใช้ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ พัฒนาแหล่งน้ำและจัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก

๑๔. กลุ่มชุดดินที่ ๑๙

ชุดดิน : ชุดดินมะขาม (Mak) และชุดดินวิเชียรบุรี (Wb)

ลักษณะเด่น : กลุ่มดินร่วนหยาบที่เกิดจากตะกอนลำน้ำ มีชั้นแน่นทึบภายในความลึก ๑๐๐ ซม. จากผิวดิน ปฏิกริยาดินเป็นกรดจัดมากถึงเป็นด่างเล็กน้อย การระบายน้ำค่อนข้างเร็ว ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ

ปัญหา : เนื้อดินค่อนข้างเป็นทรายที่มีชั้นดานภายในความลึก ๑๐๐ ซม. จากผิวดิน ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ขาดแคลนนํ้า และน้ำท่วมขังในฤดูฝน ทำความเสียหายกับพืชที่ไม่ชอบน้ำ

แนวทางการจัดการ : ปลูกข้าว ไกล่กลบตอซัง ปล่อยทิ้งไว้ ๓-๔ สัปดาห์ หรือไถกลบพืชปุ๋ยสด (หวานโสนอัฟริกัน หรือโสนอินเดีย ๔-๖ กิโลกรัม/ไร่ ไถกลบเมื่ออายุ ๕๐-๗๐ วัน ปล่อยไว้ ๑-๒ สัปดาห์) ร่วมกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์น้ำหรือปุ๋ยเคมีสูตร ๑๖-๑๖-๘ ใส่ปุ๋ยแต่งหน้าหลังปักดำ ๓๕-๔๕ วัน พัฒนาแหล่งน้ำไว้ใช้ในช่วงที่ข้าวขาดน้ำหรือใช้ทำนาครั้งที่ ๒ หรือปลูกพืชไร่ พืชผักหรือพืชตระกูลถั่วหลังเก็บเกี่ยวข้าว ทำร่องแบบเตี้ย ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๒-๓ ตัน/ไร่ ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ

ปลูกพืชไร่ พืชผัก หรือไม้ผล ยกร่องกว้าง ๖-๘ เมตร คูน้ำกว้าง ๑.๐-๑.๕ เมตร ลึก ๐.๕-๑.๐ เมตรหรือถึงชั้นดานแข็ง มีคันดินอันแน่นล้อมรอบ ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๒-๓ ตัน/ไร่ ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ หรือชุดหลุมปลูกขนาด ๕๐x๕๐x๕๐ ซม. ปรับปรุงหลุมปลูกด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๒๐-๓๕ กิโลกรัม/หลุม ในช่วงเจริญเติบโต ก่อนเก็บผลผลิตและภายหลังเก็บผลผลิต ใช้ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ ตามชนิดพืชที่ปลูก พัฒนาแหล่งน้ำและจัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก

๑๕. กลุ่มชุดดินที่ ๒๐

ชุดดิน : ชุดดินกุลาร่องไห้ (Ki) ชุดดินหนองแก (NK) ชุดดินทุ่งสัมฤทธิ์ (Tsr) และชุดดินอุดร

ลักษณะเด่น : กลุ่มดินเค็มเกิดจากตะกอนลำน้ำ มีคราบเกลือลอยหน้าหรือมีชั้นดานแข็งที่สะสมเกลือภายในความลึก ๑๐๐ ซม. จากผิวดิน ปฏิกริยาดินเป็นกรดเล็กน้อยถึงเป็นด่าง การระบายน้ำค่อนข้างเร็ว ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ

ปัญหา : ดินเค็ม มักพบชั้นดานแข็งที่มีการสะสมเกลือ เนื้อดินค่อนข้างเป็นทราย ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ และขาดแคลนแหล่งน้ำจืด ในพื้นที่ดินเค็มจัด มีคราบเกลือมาก ไม่มีแหล่งน้ำจืด และน้ำท่วมขังในฤดูฝน ทำความเสียหายกับพืชที่ไม่ชอบน้ำ

แนวทางการจัดการ : ปลุกข้าว เลือกพันธุ์ข้าวที่ทนเค็มมาใช้ปลูก ปล่อยให้มึ่น้ำ ช้างและลำเกลือออกไปจากดิน ไถกลบตอซัง ปล่อยให้ ๓-๔ สัปดาห์ หรือไถกลบพืชปุ๋ยสด ร่วมกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์น้ำหรือปุ๋ยเคมีสูตร ๑๕-๑๕-๑๕ ใช้กล้าข้าวที่มีอายุ ๓๐-๓๕ วัน จำนวน ๕-๘ ต้น/จับ ระยะปักดำ ๒๐x๒๐ ซม. ใส่ปุ๋ยแต่งหน้าหลังปักดำ ๓๕-๔๕ วัน พัฒนาแหล่งน้ำและจัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก

ปลูกพืชไร่ พืชผัก หรือไม้ผล ควรเลือกพื้นที่ที่มีคราบเกลือไม่มากนักและมีแหล่งน้ำชลประทาน เลือกพืชที่ทนเค็มมาปลูก ยกร่องกว้าง ๖-๘ เมตร คุน้ำกว้าง ๑.๐-๑.๕ เมตร ลึก ๐.๕-๑.๐ เมตร ทำคันดินอัดแน่นล้อมรอบ ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๓-๔ ต้น/ไร่ ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ หรือชุดหลุมปลูกขนาด ๕๐x๕๐x๕๐ ซม. ปรับปรุงหลุมปลูกด้วยปุ๋ยหมัก หรือปุ๋ยคอก ๒๕-๕๐ กิโลกรัม/หลุม ใช้สารยับยั้งคลุกเคล้ากับดินและใช้น้ำล้าง มีวัสดุคลุมดิน เพื่อป้องกันไม่ให้เกลือขึ้นมาอยู่ที่ผิวดิน ในช่วงเจริญเติบโต ก่อนเก็บผลผลิตและภายหลังเก็บผลผลิต ใช้ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ ตามชนิดพืชที่ปลูก พัฒนาแหล่งน้ำและจัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก

๑๖. กลุ่มชุดดินที่ ๓๕

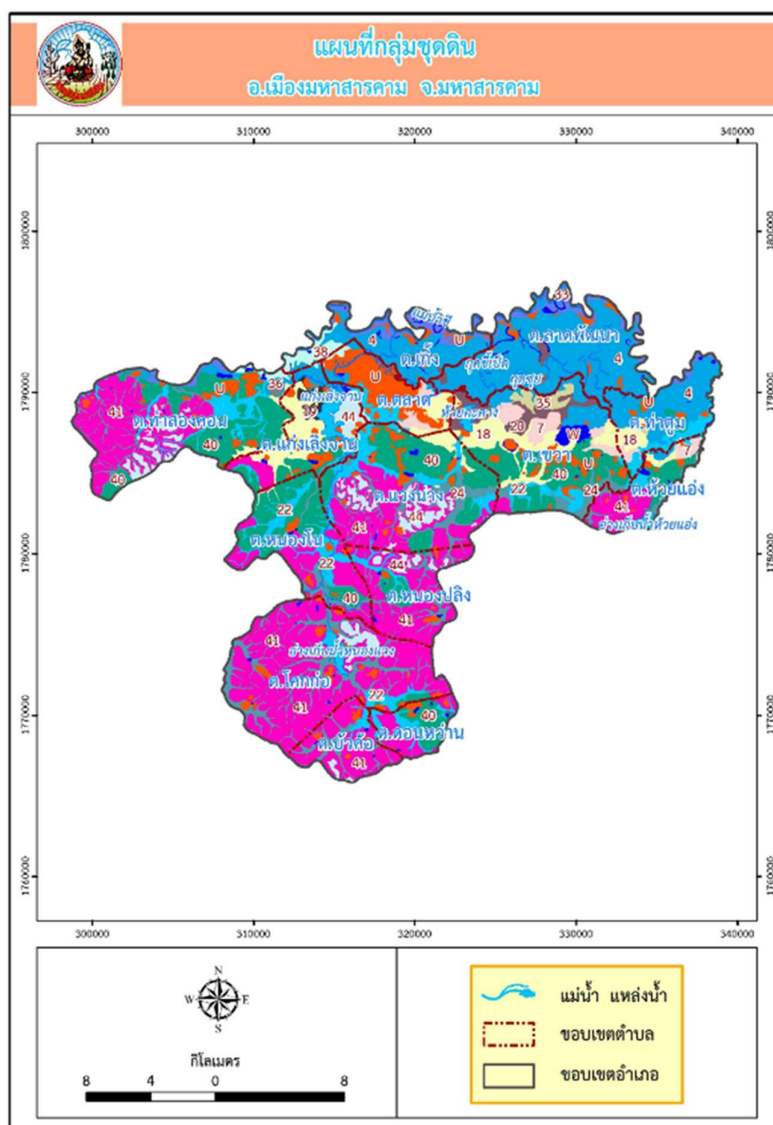
ชุดดิน : ชุดดินดอนไร่ (Dr) ชุดดินดานซาย (Ds) ชุดดินห้างฉัตร (Hc) ชุดดินโคราช (Kt) ชุดดินมาบบอน (Mb) ชุดดิน สตึก (Suk) ชุดดินวาริน (Wn) และชุดดินยโสธร (Yt)

ลักษณะเด่น : กลุ่มดินร่วนละเอียดถึงลึกมากที่เกิดจากตะกอนลำน้ำหรือวัตถุต้นกำเนิดดินเนื้อหยาบ ปฏิกริยาดินเป็นกรดจัดมาก การระบายน้ำดีถึงดีปานกลาง ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ

ปัญหา : ดินปนทราย ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ขาดแคลนน้ำ และในพื้นที่ที่มีความลาดชัน ดินง่ายต่อการถูกชะล้างพังทลายสูญเสียหน้าดิน บางพื้นที่ดินเป็นกรดจัดมาก

แนวทางการจัดการ : ปลุกพืชไร่หรือพืชผัก เลือกพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบ ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๒-๓ ต้น/ไร่ หรือไถกลบพืชปุ๋ยสด (หวานเมล็ดถั่วพรี ๘-๑๐ กิโลกรัม/ไร่ เมล็ดถั่วพุ่ม ๖-๘ กิโลกรัม/ไร่ หรือปอเทือง ๔-๖ กิโลกรัม/ไร่ ไถกลบระยะออกดอก ปล่อยให้ ๑-๒ สัปดาห์) ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ มีวัสดุคลุมดิน ปลุกพืชหมุนเวียน หรือปลูกพืชสลับเป็นแถบ พัฒนาแหล่งน้ำและระบบการให้น้ำในแปลงปลูก พื้นที่ที่เป็นกรดจัดมาก ควรใช้วัสดุปูน ๒๐๐-๓๐๐ กิโลกรัม/ไร่

ปลูกไม้ผล ชุดหลุมปลูกขนาด ๕๐x๕๐x๕๐ ซม. ปรับปรุงหลุมปลูกด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ๒๐-๓๕ กิโลกรัม/หลุม ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ มีระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ เช่น การทำขั้นบันได หรือการสร้างคันดิน ปลุกพืชคลุมดิน ปลุกพืชแซม วัสดุคลุมดิน ทำแนวรั้วหรือทำฐานหญ้าแฝกเฉพาะต้น ในช่วงเจริญเติบโต ก่อนเก็บผลผลิตและภายหลังเก็บผลผลิต ใช้ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ ตามชนิดพืชที่ปลูก พัฒนาแหล่งน้ำและมีระบบการให้น้ำในแปลงปลูก พื้นที่ที่เป็นกรดจัดมาก ควรใช้วัสดุปูน ๐.๕-๑.๐ กิโลกรัม/หลุม

ภาพที่ ๔ แผนที่แสดงกลุ่มชุดดินอำเภอมหาสารคาม
(ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน, พ.ศ ๒๕๖๙)

๓. ลักษณะภูมิอากาศ

๓.๑ ฤดูกาล อำเภอเมืองมหาสารคาม แบ่งออกได้เป็น ๓ ฤดู ดังนี้

๑. ฤดูหนาว เริ่มต้นประมาณกลางเดือนตุลาคมถึงประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นช่วงที่มรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดปกคลุมประเทศไทยและบริเวณความกดอากาศสูงจากประเทศจีนที่มีคุณสมบัติเย็นจะแผ่ลงมาปกคลุม ทำให้อากาศโดยทั่วไปบริเวณจังหวัดมหาสารคามจะหนาวเย็นและแห้ง ซึ่งในช่วงเดือนธันวาคมถึงมกราคมจะเป็นช่วงที่มีอากาศหนาวเย็นมากที่สุด

๒. ฤดูร้อน เริ่มต้นประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม ซึ่งเป็นที่มีอากาศร้อนโดยทั่วไป โดยเฉพาะเดือนเมษายนจะเป็นเดือนที่มีอากาศร้อนที่สุดของปี

๓. ฤดูฝน เริ่มต้นประมาณกลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม เป็นช่วงที่มรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดเอาความชื้นจากทะเลและมหาสมุทรมาปกคลุมประเทศไทย โดยมีร่อง

ความกดอากาศต่ำที่พาดอยู่บริเวณภาคใต้จะเลื่อนขึ้นมาพาดผ่านบริเวณภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยสามารถสรุปได้ดังนี้ ดังนี้

ตารางที่ ๔ แสดงข้อมูลฤดูกาลของอำเภอเมืองมหาสารคาม

ฤดูกาล	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ฤดูร้อน												
ฤดูฝน												
ฤดูหนาว												

๓.๒ ปริมาณน้ำฝนและอุณหภูมิ

อำเภอมหาสารคาม มีอุณหภูมิสูงสุด – ต่ำสุดโดยเฉลี่ย ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๓ - ๒๕๖๗) ซึ่งมีอุณหภูมิสูงสุดโดยเฉลี่ย ๔๐.๗๖ °C อุณหภูมิต่ำสุด ๑๑.๒๘ °C และค่าเฉลี่ยทั้งปี ๒๗.๘๔ °C

ตารางที่ ๕ แสดงข้อมูลปริมาณน้ำฝน และอุณหภูมิเฉลี่ย ๕ ปี

ปี	ปริมาณน้ำฝนรวมทั้งปี (มม.)	ปริมาณฝนเฉลี่ย (มม.)	จำนวนวันฝนตก (วัน)	เดือนที่ฝนสูงสุด	อุณหภูมิ (องศาเซลเซียส)		
					สูงสุด	ต่ำสุด	เฉลี่ยทั้งปี
๒๕๖๓	๑,๑๐๖.๔	๙.๘๗	๑๑๒	สิงหาคม (๓๔๓.๒ มม.)	๔๐.๗	๑๓.๐	๒๗.๙
๒๕๖๔	๑,๑๑๔.๕	๑๐.๓๒	๑๐๘	กันยายน (๓๖๘.๕ มม.)	๓๙.๕	๑๑.๕	๒๗.๘
๒๕๖๕	๑,๖๖๑.๗	๑๓.๒๙	๑๒๕	กันยายน (๖๐๕.๙ มม.)	๔๐.๐	๑๒.๐	๒๘.๐
๒๕๖๖	๑,๒๒๑.๒	๑๒.๕๙	๙๗	กันยายน (๒๘๙.๗ มม.)	๔๑.๕	๑๔.๐๐	๒๘.๔
๒๕๖๗	๑,๐๕๒.๘	๑๓.๓๓	๗๙	กรกฎาคม (๓๐๕.๙ มม.)	๔๑.๕	๑๓.๐	๒๘.๖

ที่มา : กรมอุตุนิยมวิทยา, พ.ศ. ๒๕๖๘

๔. เส้นทางคมนาคม

๔.๑ เส้นทางคมนาคมระหว่างตำบล

อำเภอเมืองมหาสารคาม มีการเดินทางระหว่างตำบลและหมู่บ้าน โดยใช้เส้นทางในการเชื่อมต่อขนส่งผลผลิตทางการเกษตร ดังนี้

ถนนสายหลักในอำเภอเมืองมหาสารคาม ได้แก่ ถนนแจ้งสนิท (ทล.๒๓), ถนนถีนานนท์ (ทล.๒๑๓) และถนนนครสวรรค์ ซึ่งเป็นเส้นทางหลักในการเดินทางเข้า-ออกและเชื่อมโยงพื้นที่สำคัญ โดยมีถนนเลียบเมืองมหาสารคาม (ทล.๒๙๑) ช่วยระบายการจราจรทางด้านตะวันตกรอบเขตเทศบาลเมือง

ถนนสายหลักที่เชื่อมระหว่างตำบลและอำเภอในอำเภอเมืองมหาสารคาม ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๐๘ (ถนนนครสวรรค์) เป็นถนนสายหลัก ๔ ช่องทางจราจร เริ่มจาก

จังหวัดขอนแก่น ผ่านตำบลท่าพระ เชื่อมเข้าสู่ตัวเมืองมหาสารคาม (ตำบลตลาด) และเชื่อมต่อไปยังตำบลอื่น ๆ

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๑๙: เส้นทางสายยาวที่เชื่อมต่อ จังหวัดบุรีรัมย์กับ จังหวัดในกลุ่มอีสานตอนกลาง (มหาสารคาม, ร้อยเอ็ด, กาฬสินธุ์) ตัดผ่านตำบลต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ

ถนนแจ้งสนิท (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๑๓) เป็นเส้นทางหลักที่เชื่อมต่อเมืองมหาสารคามกับร้อยเอ็ด และเป็นเส้นทางยุทธศาสตร์สำคัญในการเดินทางภายในจังหวัด

ถนนเลี่ยงเมืองมหาสารคาม (บายพาส) ช่วยระบายการจราจรจากตัวเมืองไปยังเส้นทางหลักต่างๆ โดยอำเภอเมืองมหาสารคามมีทั้งหมด ๑๔ ตำบล ซึ่งใช้เส้นทางเหล่านี้ในการคมนาคมและขนส่งเป็นหลัก

๔.๒ ถนนหลวงเชื่อมต่อระหว่างจังหวัดและอำเภอ

อำเภอเมืองมหาสารคาม สถานีขนส่งผู้โดยสาร จำนวน ๒ สถานี มีสายเดินรถประจำทางระหว่างอำเภอ/จังหวัด ได้แก่ การคมนาคมติดต่อระหว่างจังหวัดและอำเภอใกล้เคียงและจังหวัดอื่น สามารถเดินทางได้หลายเส้นทาง โดยมีรายละเอียดดังนี้

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๑๙ : เส้นทางหลักเชื่อมอำเภอเมืองไปยังอำเภอทางตอนใต้ มีระยะทาง ๓๖.๔ กิโลเมตรถึงอำเภอยางตลาด มุ่งหน้าสู่จังหวัดบุรีรัมย์

ทางหลวงหมายเลข ๒๑๓ (ถนนถิ่นานนท์) : สายหลักเชื่อมอำเภอเมืองมีระยะทาง ๑๔.๔ กิโลเมตรไปยังอำเภอกันทรวิชัย มุ่งหน้าสู่จังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัดสกลนคร

ทางหลวงหมายเลข ๒๐๘ (ถนนนครสวรรค์) : เส้นทางเชื่อมอำเภอเมืองมีระยะทาง ๓๘.๒ กิโลเมตรไปยังอำเภอโกสุมพิสัยมุ่งหน้าสู่จังหวัดขอนแก่น

ทางหลวงหมายเลข ๒๓ (ถนนแจ้งสนิท) : เส้นทางสายอีสานเชื่อมอำเภอเมืองมีระยะทาง ๓๔.๖ กิโลเมตร ไปยังอำเภอบรบือ

ทางหลวงหมายเลข ๒๙๑ (ถนนเลี่ยงเมืองมหาสารคาม) : วงแหวนรอบเมืองช่วยระบายการจราจรเชื่อมต่อถนนสายหลัก (๒๑๓, ๒๐๘, ๒๓) รอบเทศบาลเมือง

ถนนสาย จ๔ และ จ๕ : โครงข่ายถนนผังเมืองใหม่ที่ช่วยเชื่อมโยงพื้นที่การคมนาคมระหว่างสายวาปีปทุมและร้อยเอ็ด

๕. แหล่งน้ำและระบบชลประทาน

๕.๑ แหล่งน้ำธรรมชาติ (เช่น แม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง)

อำเภอเมืองมหาสารคาม มีแหล่งน้ำธรรมชาติได้แก่น้ำในแม่น้ำลำคลอง ทะเลสาบ และในพื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นน้ำจืด ปกติน้ำผิวดินจะได้รับการเติมจากฝน ครอบคลุมพื้นที่ ๑๖,๙๖๓ ไร่

อำเภอเมืองมหาสารคาม มีพื้นที่ชลประทาน ๑๗,๔๘๓.๓๗ ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลตลาดพัฒนา ตำบลท่าตูม ตำบลเก็ง ตำบลห้วยแอ่ง และตำบลโคกก่อ

๕.๒ แหล่งน้ำที่สร้างขึ้นที่สำคัญ

๑) โครงการชลประทานขนาดใหญ่ และขนาดกลาง

โครงการชลประทานในอำเภอเมืองมหาสารคามและพื้นที่ใกล้เคียง มีโครงการขนาดกลางที่สำคัญได้แก่ โครงการปรับปรุงคลองผันน้ำแก่งเลิงจาน อ่างเก็บน้ำห้วยคาง อ่างเก็บน้ำหนองกระทุ่ม ซึ่งทำหน้าที่เป็นแหล่งน้ำหลักและการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรและการอุปโภคบริโภคในเขตอำเภอเมืองมหาสารคาม

ตารางที่ ๖ แสดงข้อมูลโครงการชลประทานขนาดใหญ่ และขนาดกลาง

ที่	ชื่ออ่าง/ประตูละบาย น้ำ	ตำบล	ความจุที่ ระดับน้ำ สูงสุด (ล้าน ลบ.ม.)	ความจุที่ ระดับน้ำเก็บ กัก (ล้าน ลบ.ม.)	พื้นที่ ชลประทาน (ไร่)
๑	อ่างเก็บน้ำแก่งเลิงจาน	แก่งเลิงจาน	๑๔๓.๘๓	๘.๐๒	๓๐๐๐
๒	อ่างเก็บน้ำหนอง กระทุ่ม	เขวา	๑๔๐.๑๕	๒.๖๔	๒๔๐๙
๓	อ่างเก็บน้ำห้วยคะคาง	โคกก่อ	๑๖๒.๘๕	๔.๑๓	๔๑๘๖

ที่มา : สำนักบริหารโครงการ กรมชลประทาน, พ.ศ. ๒๕๖๘

๒) โครงการชลประทานขนาดเล็ก

โครงการชลประทานขนาดเล็กในเขตอำเภอเมืองมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภคและการเกษตร โดยมีตัวอย่างโครงการและแหล่งน้ำที่สำคัญ

ตารางที่ ๗ แสดงข้อมูลโครงการชลประทานขนาดเล็ก

ที่	ตำบล	โครงการ	ปริมาณน้ำ (ล้าน ลบ.ม.)	ประโยชน์ (ไร่)
๑	แก่ง	สถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าพร้อมระบบส่งน้ำบ้าน วังยาว	๐.๕	๒๕๐๐
๒	แก่ง	แก้มลิงกุดชีใหญ่	๐	๕๐๐
๓	แก่งเลิงจาน	สถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าพร้อมระบบส่งน้ำบ้านหัว ช้าง ระยะที่ ๒	๐.๖๒	๒๗๐๐
๔	เขวา	สถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าพร้อมระบบส่งน้ำบ้าน เขวา	๐.๙๕	๓๐๐๐
๕	เขวา	สถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าพร้อมระบบส่งน้ำบ้าน เชียงเหียน ๒	๐.๓๕	๑๕๐๐
๖	เขวา	ระบบส่งน้ำสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านตัว	๐.๑๐	๖๐๐
๗	เขวา	สถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าพร้อมระบบส่งน้ำบ้าน ดอนตู	๐.๑๕	๒๕๐๐
๘	ตลาด	สถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านแมด	๐.๕๐	๑๓๐๐
๙	ลาดพัฒนา	สถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าพร้อมระบบส่งน้ำบ้าน หนองหวาย	๐.๑๒	๘๐๐
๑๐	ห้วยแอ่ง	ฝายห้วยแกดำ	๐.๓๓	๑๕๐๐
๑๑	ห้วยแอ่ง	ฝายโสมทอน	๐.๓๓	๑๕๐๐

ที่มา : สำนักบริหารโครงการ กรมชลประทาน, พ.ศ. ๒๕๖๘

๓) แหล่งน้ำอื่น ๆ

(๑) สระเก็บน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน (บ่อจิ๋ว ขนาด ๑,๒๖๐ ลูกบาศก์เมตร) ปี ๒๕๖๘ อำเภอเมืองมหาสารคามมีแหล่งน้ำโครงการกรมพัฒนาที่ดิน (บ่อจิ๋ว บ่อขนาดเล็ก บ่อชุมชน) รวม ๙๘ บ่อ

ตารางที่ ๘ แสดงข้อมูลสระเก็บน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน

ที่	ตำบล	ปี ๒๕๔๘ - ๒๕๖๖		ปี ๒๕๖๘		รวม	
		ราย	บ่อ	ราย	บ่อ	ราย	บ่อ
๑	แก้ง	๕	๕	๓	๓	๘	๘
๒	แก้งเลิงจาน	๑๕	๑๕	๗	๗	๒๒	๒๒
๓	เขวา	๒๕	๒๕	๖	๖	๓๑	๓๑
๔	โคกก่อ	๓๕	๓๕	๑๑	๑๑	๔๖	๔๖
๕	ดอนหว้าน	๓๕	๓๕	๑๐	๑๐	๔๕	๔๕
๖	ตลาด	๕	๕	๙	๙	๑๔	๑๔
๗	ท่าตูม	๑๐	๑๐	๒	๒	๑๒	๑๒
๘	ท่าสองคอน	๕๐	๕๐	๑๐	๑๐	๖๐	๖๐
๙	บัวค้อ	๗๕	๗๕	๘	๘	๘๓	๘๓
๑๐	ลาดพัฒนา	๕	๕	๒	๒	๗	๗
๑๑	แวงน่าง	๑๒	๑๒	๘	๘	๒๐	๒๐
๑๒	หนองโน	๓๕	๓๕	๘	๘	๔๓	๔๓
๑๓	หนองปลิง	๒๕	๒๕	๙	๙	๓๔	๓๔
๑๔	ห้วยแอ่ง	๕	๕	๕	๕	๑๐	๑๐

ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน, พ.ศ. ๒๕๖๘

(๒) บ่อบาดาล

อำเภอเมืองมหาสารคาม มีบ่อบาดาล จำนวน ๒๔๓ บ่อ แบ่งเป็นการใช้น้ำด้านการเกษตร จำนวน ๑๖๒ บ่อ และด้านอุปโภคบริโภค จำนวน ๘๑ บ่อ

ตารางที่ ๙ แสดงข้อมูลบ่อบาดาล

ที่	ตำบล	ด้านการเกษตร (บ่อ)	ด้านอุปโภค - บริโภค (บ่อ)	รวม (บ่อ)
๑	แก้ง	๐	๓	๓
๒	แก้งเลิงจาน	๘	๒	๑๐
๓	เขวา	๓๖	๕	๔๑
๔	โคกก่อ	๒๕	๖	๓๑
๕	ดอนหว้าน	๔	๒	๘
๖	ตลาด	๐	๑๘	๑๘
๗	ท่าตูม	๐	๔	๔
๘	ท่าสองคอน	๒๐	๒	๒๒

๙	บัวค้อ	๑๐	๓	๑๓
๑๐	ลาดพัฒนา	๐	๑๑	๑๑
๑๑	แวงนาง	๑๕	๑๒	๒๗
๑๒	หนองโน	๒๐	๔	๒๔
๑๓	หนองปลิง	๑๐	๔	๑๔
๑๔	ห้วยแอ่ง	๑๔	๕	๑๙
	รวม	๑๖๒	๘๑	๒๔๓

ที่มา : : <http://agri-map-online.moac.go.th/>, พ.ศ. ๒๕๖๙

๖. การใช้ประโยชน์ที่ดิน

อำเภอเมืองมหาสารคาม มีเนื้อที่จำนวน ๓๕๘,๖๓๒.๙๔ ไร่ พบว่ามีการใช้ประโยชน์ที่ดิน จำแนกตามประเภทรายละเอียดดังนี้

๑) พื้นที่เกษตรกรรม เป็นประเภทการใช้ที่ดินที่มีเนื้อที่มากที่สุดคือ พื้นที่นา ๒๑๔,๒๕๒.๐๑ ไร่ ร้อยละ ๕๙.๔๘ พืชไร่ ๓๒,๒๘๔.๓๑ ไร่ ร้อยละ ๙.๐๑ และพืชสวน ๒๕๘.๘๗ ไร่ ร้อยละ ๐.๐๗ ตามลำดับ

๒) พื้นที่ป่าไม่มีเนื้อที่รวม ๑๐,๘๗๖.๙๒ ไร่ ร้อยละ ๓.๐๓ รองลงมา ไม้ยืนต้น ๙,๑๖๘.๒๙ ไร่ ร้อยละ ๒.๕๖ พืชไร่และโรงเลี้ยงสัตว์ ๘,๓๗๐.๓๕ ไร่ ร้อยละ ๒.๓๔ ตามลำดับ

๓) พื้นที่เบ็ดเตล็ดมีเนื้อที่รวม ๑๕,๙๐๙.๐๐ ไร่ ร้อยละ ๔.๔๔ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ไม้ละเมาะ พืชไร่ และพื้นที่ลุ่ม ตามลำดับ

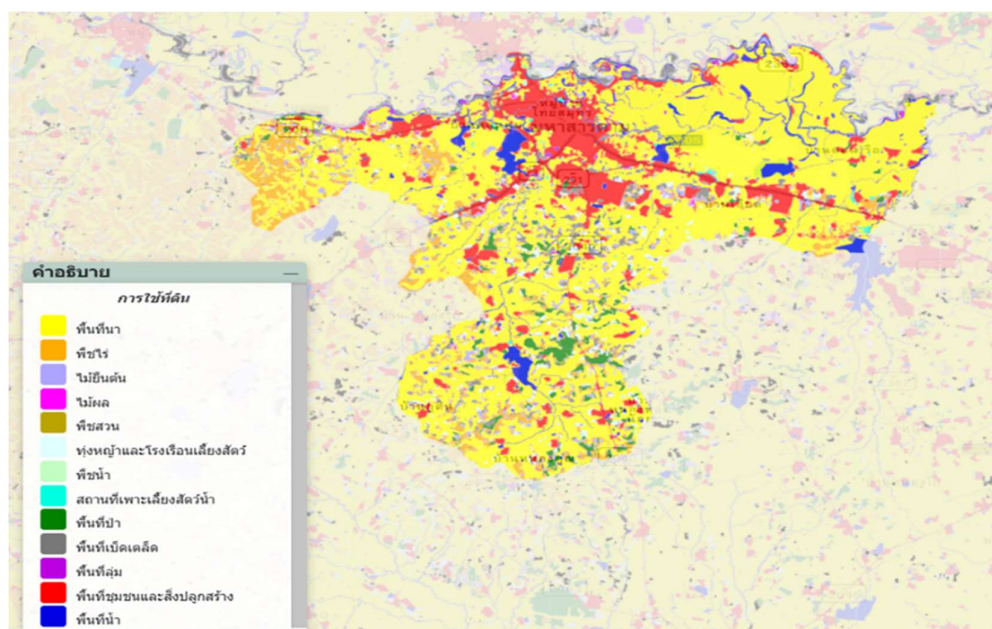
๔) พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง มีเนื้อที่รวม ๔๖,๔๕๕.๒๘ ไร่ ร้อยละ ๑๒.๙๖ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่หมู่บ้าน รองลงมาเป็นพื้นที่สถานที่ราชการและสถาบัน ต่างๆ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามและตัวเมืองและย่านการค้า เช่น บริษัทสารคามเกษตรจำกัด เป็นต้น

๕) พื้นที่แหล่งน้ำ มีเนื้อที่ ๑๗,๒๘๕.๔๒ ไร่ ร้อยละ ๔.๘๒ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่บึงแม่น้ำ ลำคลอง และ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น

ตารางที่ ๑๐ แสดงข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ประเภท	เนื้อที่ (ไร่)	ร้อยละ
พื้นที่ป่า	๑๐,๘๗๖.๙๒	๓.๐๓
พืชไร่	๓๒,๒๘๔.๓๑	๙.๐๑
ไม้ยืนต้น	๙,๑๖๘.๒๙	๒.๕๖
ไม้ผล	๑,๑๑๕.๐๓	๐.๓๑
พืชสวน	๒๕๘.๘๗	๐.๐๗
พื้นที่นา	๒๑๔,๒๕๒.๐๑	๕๙.๗๘
พืชไร่	๑๐๑.๒๐	๐.๐๓
สถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	๘๙๒.๗๕	๐.๒๕
ทุ่งหญ้าและโรงเลี้ยงสัตว์	๘,๓๗๐.๓๕	๒.๓๔
พื้นที่ลุ่ม	๑,๔๓๘.๑๙	๐.๔๐

พื้นที่น้ำ	๑๗,๒๘๕.๔๒	๔.๘๒
พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง	๔๖,๔๕๕.๒๘	๑๒.๙๖
พื้นที่เบ็ดเตล็ด	๑๕,๙๐๙.๐๐	๔.๔๔

ภาพที่ ๕ แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินอำเภอเมืองมหาสารคาม
(ที่มา : <http://agri-map-online.moac.go.th/>, พ.ศ. ๒๕๖๙)

ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

๑. ข้อมูลสินค้าเกษตรที่สำคัญ

ประชากรอำเภอเมืองมหาสารคาม ประชากรมีอาชีพหลัก คือ ชาวเกษตรกรรม มีพื้นที่การเกษตร จำนวน ๑๙๖,๙๙๓.๑๘ ไร่ (ร้อยละ ๕๔.๙๓ ของพื้นที่อำเภอ) โดยอยู่พื้นที่ในเขตชลประทานร้อยละ ๔๐ ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีพืชชนิดอื่นๆ เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน มะพร้าว อินทผาลัม ฝรั่ง พุทรา และพืชสมุนไพร เช่น ไพล ฟ้าทะลายโจร ขมิ้น ตะไคร้ ข่าเหลียง และกระชาย

ตารางที่ ๑๑ แสดงข้อมูลด้านพืช

ตำบล	พื้นที่ทั้งหมด (ไร่)	พื้นที่ทางการเกษตร (ไร่)					
		ข้าว (ไร่)	อ้อย โรงงาน (ไร่)	มันสำปะหลัง (ไร่)	ยางพารา (ไร่)	พืชอื่นๆ (ไร่)	รวมพื้นที่การเกษตรทั้งหมด (ไร่)
ตลาด	๑๔๙๔๗.๑๘	๑,๖๒๒.๐๐	๐	๐	๐	๐	๑,๖๒๒.๐๐
ลาดพัฒนา	๓๕๑๖๖.๔๖	๒๒,๙๑๕.๐๐	๐	๐	๐	๐	๒๒,๙๑๕.๐๐
หนองปลิง	๑๘๒๗๑.๑๔	๑๓,๙๐๗.๐๐	๐	๑๒๓	๑๐	๐	๑๔,๐๔๐.๐๐
ห้วยแอ่ง	๑๒๒๐๕.๑๓	๗,๘๓๗.๐๐	๓	๒๐๐	๐	๐	๘,๐๔๐.๐๐
หนองโน	๒๔๗๖๗.๔๖	๑๐,๗๗๙.๐๐	๐	๑,๐๘๔.๐๐	๐	๐	๑๑,๘๖๓.๐๐

บัวค้อ	๑๒๑๐๓.๐๓	๑๖,๐๑๕.๐๐	๐	๑,๑๒๗.๐๐	๒๗	๐	๑๗,๑๖๙.๐๐
เขวา	๔๐๘๕๐.๑๒	๒๐,๐๕๓.๐๐	๐	๗๓	๔	๐	๒๐,๑๓๐.๐๐
ท่าตูม	๑๖๖๔๘.๔๓	๑๐,๕๑๖.๐๐	๐	๐	๐	๐	๑๐,๕๑๖.๐๐
เวียงนาง	๔๑๘๔๗.๓๒	๑๗,๐๔๑.๐๐	๐	๒	๑๒	๐	๑๗,๐๕๕.๐๐
โคกก่อง	๔๘๘๙๔.๑๘	๒๑,๒๓๖.๐๐	๐	๒๘๐	๗	๐	๒๑,๕๒๓.๐๐
ดอนหว้าน	๘๗๑๗.๒๕	๑๒,๐๑๖.๐๐	๐	๓๗๒	๑๑๐	๑๐.๙๓	๑๒,๕๐๘.๙๓
เกิ้ง	๑๘๔๗๙.๕๖	๗,๖๙๐.๐๐	๑๔	๐	๐	๐	๗,๗๐๔.๐๐
แก่งเลิงจาน	๒๐๓๔๖.๒๘	๘,๔๕๕.๐๐	๐	๒	๐	๐	๘,๔๕๗.๐๐
ท่าสองคอน	๔๕๓๘๙.๔	๒๑,๐๗๐.๐๐	๒๑๖	๒,๑๕๙.๐๐	๐	๕.๒๕	๒๓,๔๕๐.๒๕
พื้นที่รวม	๓๕๘๖๓๒.๙๔	๑๙๑,๑๕๒.๐๐	๒๓๓	๕,๔๒๒.๐๐	๑๗๐	๑๖.๑๘	๑๙๖,๙๔๓.๑๘

ที่มา : กรมส่งเสริมการเกษตร , พ.ศ. ๒๕๖๙

ตารางที่ ๑๒ แสดงข้อมูลด้านปศุสัตว์

ตำบล	เกษตรกร ผู้เลี้ยงสัตว์ รวม (ราย)	โคเนื้อ (ตัว)	โคนม (ตัว)	กระบือ (ตัว)	สุกร (ตัว)	ไก่ (ตัว)	เป็ด (ตัว)	แพะ (ตัว)
ตลาด	๔๔๒	๕๒๗	๐	๔๙	๒๑๕	๑๘,๘๓๘	๗๔๗	๑๑๔
เขวา	๙๗๒	๒,๘๑๙	๐	๔๘๓	๕๒๔	๔๘,๐๓๑	๒,๔๘๐	๓๑
ท่าตูม	๕๕๓	๕๓๒	๐	๔๙	๑๗๓	๒๖,๔๐๓	๘,๒๐๖	๐
เวียงนาง	๑,๐๙๘	๒,๐๗๑	๐	๘๔๑	๙๓๑	๙๗,๑๙๐	๓,๗๔๓	๙๒
โคกก่อง	๙๘๑	๓,๒๔๒	๕๔	๖๐๐	๑,๙๗๐	๓๙,๖๑๘	๓,๗๙๓	๕๐
ดอนหว้าน	๖๐๓	๑,๒๔๖	๐	๒๔๕	๔๑๒	๒๙,๐๔๕	๕๒๓	๐
เกิ้ง	๒๗๘	๔๐๔	๐	๕๐	๘	๑๙,๙๔๕	๑,๑๒๖	๐
แก่งเลิงจาน	๕๒๙	๙๖๙	๐	๕๔๗	๑๐๓	๒๖,๓๖๒	๒,๒๕๒	๐
ท่าสองคอน	๑,๑๐๗	๓,๔๗๖	๐	๘๕๙	๑,๔๙๙	๘๒,๒๑๘	๒,๕๙๔	๐
ลาดพัฒนา	๖๘๗	๙๖๕	๐	๒๑๘	๓๕๗	๓๕,๙๗๙	๓,๓๙๙	๐
หนองปลิง	๖๒๘	๒,๐๘๔	๑๕	๒๑๔	๓๖๘	๕๘,๖๒๐	๑,๗๓๘	๐
ห้วยแอ่ง	๔๐๓	๑,๐๒๓	๐	๑๖๗	๕๑๗	๒๑,๐๗๑	๑,๔๑๙	๐
หนองโน	๗๙๙	๒,๘๒๖	๐	๔๑๘	๗๒๗	๔๕,๙๐๙	๑,๕๔๓	๐
บัวค้อ	๙๗๐	๔,๑๑๓	๐	๘๔๐	๑,๑๓๒	๕๐,๙๓๒	๑,๐๙๑	๕๐
รวมทั้งหมด	๑๐๐๕๐	๒๖๒๙๗	๖๙	๕๕๘๐	๘๙๓๖	๖๐๐๑๖๑	๓๔๖๕๔	๓๓๗

ที่มา : สำนักงานปศุสัตว์อำเภอเมืองมหาสารคาม, พ.ศ. ๒๕๖๙

- โรงงานฆ่าสัตว์ปีกมาตรฐาน๑.....แห่ง คือ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ยอดดาใจ
๒๐๑๕ พาณิชย์ ที่ตั้ง หมู่ ๕ บ้านโคกสี ตำบลหนองปลิง อำเภอเมืองมหาสารคาม

- ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ขนาดใหญ่.....๑.....จำนวน คือ ฟาร์มโชคเนรมิตรฟาร์ม ที่ตั้ง
หมู่ ๒๑ ตำบลเขวา อำเภอเมืองมหาสารคาม

ตารางที่ ๑๓ แสดงข้อมูลด้านประมง แสดงจำนวนผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ (ถ้ามี ถ้าไม่มีให้ -)

ตำบล	เกษตรกรรวม (ราย)	กุ้งทะเล	กุ้งน้ำจืด	ปลาทะเล	ปลาน้ำจืด	สัตว์น้ำสวยงาม	สัตว์น้ำอื่น ๆ
ตลาด	๒	-	-	-	๒	-	-
ลาดพัฒนา	๓	-	-	-	๓	-	-
หนองปลิง	-	-	-	-	๐	-	-
ห้วยแอ่ง	๑	-	-	-	๑	-	-
หนองโน	-	-	-	-	-	-	-
บัวค้อ	-	-	-	-	-	-	-
เขวา	๓	-	-	-	๒	-	๑
ท่าตูม	๒	-	-	-	๒	-	-
เว่งนาง	๑	-	-	-	๑	-	-
โคกก่อ	๒	-	-	-	๒	-	-
ดอนหว้าน	-	-	-	-	-	-	-
เกิง	-	-	-	-	-	-	-
แก่งเลิงจาน	๓	-	-	-	๓	-	-
ท่าสองคอน	๑	-	-	-	๑	-	-
รวมทั้งหมด	๑๖	-	-	-	๑๕	-	๑

ที่มา : สำนักงานประมงอำเภอเมืองมหาสารคาม, พ.ศ. ๒๕๖๙

๒. สินค้าเอกลักษณ์ประจำถิ่น/สินค้า GI (ถ้าไม่มี ให้ใส่ว่า ไม่มี)

-ไม่มี-

ข้อมูลด้านสังคม

๑. ข้อมูลเกษตรกร/องค์กรเกษตรกร

๑.๑ เกษตรกร

๑) ครุฑเรือนและประชากร

อำเภอเมืองมหาสารคาม มีประชากรปี ๒๕๖๘/๖๙ จำนวน ๑๒๓,๗๕๐ คน มี ๔๕,๔๑๒ ครุฑเรือน เป็นครุฑเรือนเกษตรกร จำนวน ๑๘,๘๗๖ ครุฑเรือน

ตารางที่ ๑๔ แสดงจำนวนครุฑเรือน และประชากร

ที่	ตำบล	ครุฑเรือนทั้งหมด	ครุฑเรือนเกษตรกร	ประชากร		
				ชาย	หญิง	รวม
๑	ตลาด	๖,๕๒๕	๒๕๓	๑๒,๔๕๓	๙,๔๑๗	๒๑,๘๗๐
๒	ลาดพัฒนา	๒,๓๒๑	๑,๙๔๐	๓,๔๘๕	๓,๖๕๐	๗,๑๓๕
๓	หนองปลิง	๑,๗๗๖	๑,๒๕๗	๒,๕๘๑	๒,๕๒๓	๕,๑๐๔
๔	ห้วยแอ่ง	๑,๑๔๗	๘๓๑	๑,๗๙๗	๑,๘๙๕	๓,๖๙๒
๕	หนองโน	๑,๙๔๕	๑,๒๑๓	๒,๘๒๔	๓,๐๑๘	๕,๘๔๒
๖	บัวค้อ	๑,๖๑๔	๑,๑๕๙	๒,๘๒๕	๒,๗๓๓	๕,๕๕๘

๗	เขว้า	๔,๙๕๑	๒,๒๓๔	๖,๙๖๙	๗,๒๑๑	๑๔,๑๘๐
๘	ท่าตูม	๑,๔๕๘	๙๖๔	๒,๓๕๙	๒,๕๘๓	๔,๙๔๒
๙	แวงน่าง	๔,๗๔๐	๒,๐๖๒	๔,๖๙๑	๕,๑๑๒	๙,๘๐๓
๑๐	โคกก่อง	๒,๕๑๓	๑,๗๘๔	๓,๙๘๘	๔,๑๖๕	๘,๒๕๓
๑๑	ดอนหว้าน	๑,๕๖๒	๑,๐๕๐	๒,๔๗๖	๒,๕๓๐	๕,๐๐๖
๑๒	แก้ง	๖,๐๔๑	๙๙๐	๔,๗๕๓	๕,๑๘๐	๙,๙๓๓
๑๓	แก้งเลิงจาน	๓,๓๕๒	๑,๐๗๑	๔,๐๐๕	๔,๓๐๗	๘,๓๑๒
๑๔	ท่าสองคอน	๕,๔๖๗	๒,๐๖๘	๖,๘๔๑	๗,๒๖๑	๑๔,๑๒๐
รวม		๔๕,๔๑๒	๑๘,๘๗๖	๖๒,๐๔๗	๖๑,๕๘๕	๑๒๓,๗๕๐

ที่มา : สำนักทะเบียนอำเภอเมืองมหาสารคาม ,พ.ศ. ๒๕๖๙

๒) หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามอายุ

อำเภอเมืองมหาสารคาม มีครัวเรือนเกษตรกร ปี ๒๕๖๘/๖๙ จำนวน ๑๘,๘๗๖ ครัวเรือน โดยมีเกษตรกรที่จำนวนมากที่สุด คือ เกษตรกรช่วงอายุ ๖๕ ปีขึ้นไป จำนวน ๖,๕๔๙ ครัวเรือน ร้อยละ ๓๑.๔๒ รองลงมาคือ เกษตรกรช่วงอายุ ๕๖-๖๕ ปี จำนวน ๖,๕๐๑ ครัวเรือน ร้อยละ ๓๑.๓๔ และเกษตรกรที่มีช่วงอายุ ๑๘-๒๕ ปี จำนวน ๗๐ ครัวเรือน ร้อยละ ๐.๓๔ ตามลำดับ

ตารางที่ ๑๕ แสดงจำนวนหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามอายุ

ช่วงอายุ (ปี)	ครัวเรือน	ร้อยละ
๖๕ ปีขึ้นไป	๖,๕๑๙	๓๑.๔๒
๕๖ - ๖๕ ปี	๖,๕๐๑	๓๑.๓๔
๔๖ - ๕๕ ปี	๕,๒๓๖	๒๕.๒๔ ๑๘-
๓๖ - ๔๕ ปี	๑,๗๖๕	๘.๕๑
๒๖ - ๓๕ ปี	๖๕๕	๓.๑๖
๑๘ - ๒๕ ปี	๗๐	๐.๓๔
รวม	๒๐,๗๔๖.๐๐	๑๐๐.๐๐

ที่มา : กรมส่งเสริมการเกษตร พ.ศ. ๒๕๖๘

๓) ลักษณะการประกอบอาชีพ

อำเภอเมืองมหาสารคาม มีเกษตรกรที่ประกอบอาชีพหลักส่วนใหญ่ เป็นการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นหลัก ๑๘,๒๔๖ ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๙๕ และประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นรอง จำนวน ๒,๕๐๐ ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๐๕

ตารางที่ ๑๖ แสดงจำนวนลักษณะการประกอบอาชีพ

ลักษณะการประกอบอาชีพ	ครัวเรือน	ร้อยละ
ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก	๑๘,๒๔๖	๘๗.๙๕
ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นรอง	๒,๕๐๐	๑๒.๐๕
รวม	๒๐,๗๔๖	๑๐๐.๐๐

ที่มา : กรมส่งเสริมการเกษตร พ.ศ. ๒๕๖๘

๔) ลักษณะการถือครองที่ดิน

อำเภอเมืองมหาสารคาม มีพื้นที่ถือครอง ๑๘,๔๔๑ ครัวเรือน ครอบคลุมพื้นที่การเกษตร ๒๕๐,๒๙๔.๐๐ ไร่ คิดพื้นที่ถือครองเฉลี่ย ๑๒.๑๑ ไร่/ครัวเรือน สำหรับการถือครองพื้นที่แบ่งเป็น เกษตรกรเป็นเจ้าของเอง ๑๖,๙๔๓ ครัวเรือน เนื้อที่ ๒๑๖,๓๐๐ ไร่ รองลงมา คือที่สาธารณะประโยชน์,ทำฟรี จำนวน ๒,๔๑๐ ครัวเรือน เนื้อที่ ๑๘,๒๒๔ ไร่ และ พื้นที่เช่า จำนวน ๑,๓๐๗ ครัวเรือน เนื้อที่ ๑๕,๗๗๐ ไร่ ตามลำดับ

ตารางที่ ๑๗ แสดงจำนวนลักษณะการถือครองที่ดิน

ลักษณะการถือครอง	ครัวเรือน	ร้อยละ
เกษตรกรเป็นเจ้าของเอง	๑๖,๙๔๓	๒๑๖,๓๐๐.๐๐
เช่า	๑,๓๐๗	๑๕,๗๗๐.๐๐
อื่นๆ (ที่สาธารณะประโยชน์, ทำฟรี)	๒,๔๑๐	๑๘,๒๒๔.๐๐
รวม	๑๘,๔๔๑	๒๕๐,๒๙๔.๐๐

ที่มา : กรมส่งเสริมการเกษตร พ.ศ. ๒๕๖๘

๕) ประเภทเอกสารสิทธิ (เฉพาะเกษตรกรเป็นเจ้าของเอง)

อำเภอเมืองมหาสารคาม มีการถือครองที่ดินแบบมีเอกสารสิทธิ โฉนด/น.ส. ทุกประเภท จำนวน ๑๕,๒๑๘ ครัวเรือน รองลงมา เอกสารประเภท ส.ป.ก.ทุกประเภท จำนวน ๑,๕๖๖ ครัวเรือน หนังสือรับรองของหน่วยงาน จำนวน ๕๗ ครัวเรือน และไม่มีเอกสารสิทธิ จำนวน ๑,๐๒๔ ครัวเรือน ตามลำดับ

ตารางที่ ๑๘ แสดงจำนวนประเภทเอกสารสิทธิ

ประเภทเอกสารสิทธิ (ครัวเรือน)				รวม
โฉนด/น.ส.ทุกประเภท	ส.ป.ก. ทุกประเภท	หนังสือรับรองของหน่วยงาน	ไม่มีเอกสารสิทธิ	
๑๕,๒๑๘.๐๐	๑,๕๖๖.๐๐	๕๗.๐๐	๑,๐๒๔.๐๐	๑๖,๙๔๓.๐๐

ที่มา : กรมส่งเสริมการเกษตร พ.ศ. ๒๕๖๘

๖) รายได้ รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร

เกษตรกรที่มีรายได้ในภาคการเกษตร โดยเฉลี่ย ๓๓,๐๑๒.๐๐ บาทต่อครัวเรือน เกษตรกรที่มีรายได้นอกภาคการเกษตรโดยเฉลี่ย ๕๒,๘๔๒.๐๐ บาท

๗) สินเชื่อและภาวะหนี้สินของเกษตรกร

เกษตรกรมีภาวะหนี้สินในภาคการเกษตร น้อยกว่า ๖๐,๐๐๐ บาท ร้อยละ ๖๘.๓๗ และ ช่วง ๑๘๐,๐๐๐ - ๔๙๙,๙๙๙ บาท ร้อยละ ๑๘.๐๐

๘) ประเพณีและวัฒนธรรม

พิพิธภัณฑสถานเมืองมหาสารคามการปั้นหม้อ บ้านหม้อ ตำบลเขวาส อำเภอเมืองมหาสารคาม มีชาวบ้านทำอาชีพปั้นหม้อดินเผา ซึ่งชาวอีสานใช้ใสน้ำและเป็นภาชนะในการปรุงอาหาร แต่เดิมชาวบ้านหม้อส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัดนครราชสีมา มีอาชีพปั้นหม้อเป็นหลัก (ทำนาเป็นอาชีพรอง) การปั้นหม้อดินของบ้านหม้อนี้เป็นปั้นหม้อโดยใช้ประโยชน์จากหนองน้ำใกล้

หมู่บ้าน เรียกว่า หนองเบ็น ใช้กรรมวิธีแบบดั้งเดิมด้วยการนำดินมาขึ้นรูปปากหม้อก่อน แล้วใช้ความชำนาญของมือและเข้ามุนวนเพื่อขุดปากหม้อให้กลมโดยไม่ต้องใช้แป้นหมุน ใช้ไม้แบนตีด้านนอก อีกมือหนึ่งใช้หินทุ (ดินเผารูปโค้งมน) ทุนไว้ภายในหม้อ ตีผิวให้ได้ความหนาสม่ำเสมอจนจกกันหม้อ ขัดผิวให้เรียบด้วยน้ำโคลนเหลว จากนั้นก็ผึ่งลม ๒-๓ วัน แล้วจึงนำไปเผา นอกจากหม้อดินแล้ว บ้านหม้อยังมีเครื่องปั้นดินเผาชนิดตุ่มน้ำ กาน้ำและเตา

วัฒนธรรมท้องถิ่นที่สำคัญของ อำเภอเมืองมหาสารคาม มีความโดดเด่นทั้งในด้านประเพณีที่สืบทอดมาอย่างยาวนานและสถานที่สำคัญทางจิตใจ ดังนี้:

งานประเพณีบุญเบิกฟ้าและงานกาชาด: เป็นประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์หนึ่งเดียวในไทย จัดขึ้นในวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี ณ สนามหน้าที่ว่าการอำเภอเมืองมหาสารคาม เพื่อบวงสรวงพระแม่โพสพและเทวดาให้บันดาลฝนและเตรียมพร้อมสู่ฤดูกาลเพาะปลูกใหม่

ประเพณีบุญข้าฮะ (บุญเดือน ๗): พิธีกรรมโบราณจัดขึ้นที่ ศาลหลักเมืองมหาสารคาม เพื่อชำระล้างจิตใจและปัดเป่าสิ่งไม่ดีออกจากบ้านเมือง โดยมีการทำพิธีบั้งควนทั้ง ๘ ทิศของจังหวัด

๑.๒ องค์กรและสถาบันเกษตรกร

๑) กลุ่มเกษตรกร/สถาบัน

ตารางที่ ๑๙ แสดงจำนวนและสมาชิกสถาบันเกษตรกร

ตำบล	กลุ่มส่งเสริมอาชีพ		กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร		กลุ่มยุวเกษตรกร		วิสาหกิจชุมชน		สหกรณ์	
	กลุ่ม	สมาชิก (ราย)	กลุ่ม	สมาชิก (ราย)	กลุ่ม	สมาชิก (ราย)	กลุ่ม	สมาชิก (ราย)	แห่ง	สมาชิก (ราย)
ตลาด	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๓๓	๒๓๑	๑	๑๕
ลาดพัฒนา	๑	๔๑	๒	๓๕	๑	๑๒	๑๑	๗๗	๐	๐
หนองปลิง	๑	๑๕	๑	๑๖	๐	๐	๑๔	๙๘	๐	๐
ห้วยแอ่ง	๑	๑๐	๑	๑๐	๐	๐	๑๐	๗๐	๐	๐
หนองโน	๓	๓๐	๑	๑๐	๐	๐	๗	๔๙	๐	๐
บัวค้อ	๒	๒๓	๒	๒๐	๐	๐	๔๙	๓๔๓	๐	๐
เขวา	๑	๑๐	๑	๑๐	๑	๒๖	๑๔	๙๘	๐	๐
ท่าตูม	๒	๒๕	๓	๓๕	๑	๑๑	๑๖	๑๑๒	๑	๑๕
แวงนาง	๒	๒๐	๒	๒๐	๐	๐	๑๗	๑๑๙	๑	๓๕
โคกก่อ	๕	๕๓	๑	๑๐	๑	๑๒	๔๗	๓๒๙	๑	๑๐๘
ดอนหวาน	๑	๑๘	๒	๒๐	๐	๐	๕๓	๓๗๑	๐	๐
เกิง	๒	๒๕	๒	๓๑	๑	๐	๑๓	๙๑	๐	๐
แก่งเลิงจาน	๓	๓๐	๑	๑๐	๐	๐	๑๐	๗๐	๐	๐
ท่าสอง	๒	๒๓	๓	๓๐	๑	๑๐	๒๕	๑๗๕	๐	๐
รวม	๒๗	๓๔๓	๒๓	๒๗๗	๖	๘๓	๓๑๖	๒๒๓๓	๔	๑๗๓

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองมหาสารคาม , พ.ศ. ๒๕๖๙

ตารางที่ ๒๐ แสดงจำนวนผลิตภัณฑ์ที่ลงทะเบียน OTOP จำแนกตามผลิตภัณฑ์

ประเภทผลิตภัณฑ์	จำนวน
อาหาร	๕๗
เครื่องดื่ม	๓
ผ้า เครื่องแต่งกาย	๙๗
ของใช้/ของตกแต่ง/ของที่ระลึก	๘๕
สมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร	๑๒
รวม	๒๔๕

ที่มา : สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองมหาสารคาม, พ.ศ. ๒๕๖๙

ตารางที่ ๒๑ แสดงข้อมูลกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอำเภอเมืองมหาสารคาม

ลำดับ	ชื่อ	ที่ตั้ง	สินค้าหรือบริการ
๑	วิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมลายโบราณ ผาสาทแก้วเวียงคำ	เลขที่ ๑๑ ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ทอผ้าไหมลายโบราณ ผาสาทแก้วเวียงคำ
๒	วิสาหกิจชุมชนครัวข้าวแกงมหาสารคาม	เลขที่ ๑๒๑ ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	หมูฝอย หมูสวรรค์ แคปหมู
๓	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอ็อกสาโฮมเมด	เลขที่ ๑๙๖ ถนนผดุงวิถี ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	สบู่เหลวน้ำมันรำข้าว, สบู่ น้ำมันหอม ,ครีมนวดมะกรูด
๔	วิสาหกิจชุมชนพืชสมุนไพรจังหวัดมหาสารคาม	เลขที่ ๒๓ หมู่ ๙ ถนนศรีสวัสดิ์ดำเนิน ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	สมุนไพร
๕	วิสาหกิจชุมชนโพธิ์ศรี ๒ เพื่อการเกษตรเพาะเห็ดและแปรรูป	เลขที่ ๒๒๖ ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เพาะเห็ด, แปรรูปเห็ด
๖	วิสาหกิจชุมชนสองเหนือถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรและสิ่งแวดล้อม	เลขที่ ๒๐๗๓/๒ หมู่ ๒๘ ตำบลตลาด	ปลูกพืชผัก, ปลูกพืชสมุนไพร, ผลิตภัณฑ์, แปรรูปผลผลิต การเกษตร, ปลูกกล้วย, ปลูกข้าวโพดหวาน
๗	วิสาหกิจชุมชนคณกรผักไฮโดรโปนิคส์และอินทรีย์	เลขที่ ๑ หมู่ ๒๔ ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกผักอินทรีย์, ปลูกผักไฮโดรโปนิคส์
๘	วิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์แปรรูปข้าวเม้าอัตลักษณ์เมืองมหาสารคาม	เลขที่ ๑๕ ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผลิตและแปรรูปข้าวเม้า
๙	วิสาหกิจชุมชนฟาร์มเห็ดร่วมใจบ้านค้อ	เลขที่ ๓ หมู่ ๘ ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผลิตก้อนเห็ด
๑๐	วิสาหกิจชุมชนถ่ายทอดเทคโนโลยีจุลินทรีย์สมุนไพร สูตรครุน้ำม่วง	เลขที่ ๑๔๓ หมู่ ๓ ถนนเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	น้ำยาเอนกประสงค์, ผลิตภัณฑ์
๑๑	วิสาหกิจชุมชนสารคามน้ำไม่ตองตำบลตลาด	เลขที่ ๑๖๒ หมู่ ๒๑ ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	สุรากลั่นจากมันแกว
๑๒	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มออนซอนสมุนไพรมหาสารคาม	เลขที่ ๑๕/๒ ชุมชนอภิสิทธิ์ ๒ ซอยริมคลองสมถวิล ๓/๒ ตำบลตลาด	ยาต้ม,ยาหม่อง,พิมเสน,ลูกประคบ

๑๓	วิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ร่วมใจพัฒนา ธัญญา ๓	เลขที่ ๕๖ ตำบลตลาด อำเภอเมือง มหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผลิตและจำหน่ายขนมเบเกอรี่, ผลิตและจำหน่ายขนมไทย, แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร, ปลูกผักปลอดสารพิษ, ปลูกสมุนไพร, ลูกประคบ, พวงมาลัยผ้าขาวม้า, ซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า, ปลาร้าบอง, ทำบายศรีสู่ขวัญ
๑๔	วิสาหกิจชุมชนของดื่อกิลิธี ๒	เลขที่ ๓๙ หมู่ที่ ๒๓ ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ขนมทองม้วน, ขนมเทียนแก้ว, ดอกไม้จันทร์, เครื่องประดับจาก ผ้าฝ้าย, เครื่องประดับจากผ้าไหม, พรมเช็ดเท้า
๑๕	วิสาหกิจชุมชนโพธิ์ศรี ๒ ร่วมใจพัฒนา	เลขที่ ๒๒๖ ชุมชนโพธิ์ศรี ๒ ถนน มหาชัยดำรง ตำบลตลาด อำเภอ เมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	การทำไข่เค็มสมุนไพร, ปลูก พืชผักสวนครัว, การทำข้าวแต่น สมุนไพร, ยาต้ม ยานวด
๑๖	วิสาหกิจชุมชนปิ้งฉิมทัศน์ ๑ นำดู นำ ชมของดี	เลขที่ ๖ ชุมชนปิ้งฉิมทัศน์ ซอย นครสวรรค์ ๑๕ ถนนนครสวรรค์ ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกผักปลอดสารพิษ, ดอกไม้จันทร์, เหยี่ยวโปรยทาน, สบู่ แชมพู น้ำยาล้างจาน, ตุ๊กตา ผ้าเช็ดมือจากผ้าขาวม้า
๑๗	วิสาหกิจชุมชนสุขเกษตรศิลป์ สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์งามเลิศ เครือ วัลย์ ๒	เลขที่ ๓ ซอยค้อน้อย ๔ ชุมชน เครือวัลย์ ๒ ถนนค้อน้อย ตำบล ตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกผักปลอดสารพิษ, เพาะเห็ด, ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเห็ด, ทำรุ่ง โมบายใยแมงมุม
๑๘	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มชุมชนศรีสวัสดิ์ ๓ ส่งเสริมอาชีพ	เลขที่ ๖ ชุมชนศรีสวัสดิ์ ๓ ซอยริม คลองสมถวิล ๓๓ ถนนริมคลองสม ถวิล ตำบลตลาด อำเภอเมือง มหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผลิตภัณฑ์จักสาน, เนื้อแดดเดียว สมุนไพร, นวดแผนโบราณ, ถักไหมพรม
๑๙	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มสตรีบ้านแมด	เลขที่ ๔๒/๑ ชุมชนบ้านแมด ถนน เสมา ตำบลตลาด อำเภอเมือง มหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกผักปลอดสารพิษ, ซอสดอกไม้ แห้งจากเศษวัสดุเหลือใช้, ทอเสื่อ กก, ลูกประคบ, กระเป๋าจากของ กาแฟ, โบว์ติดผม
๒๐	วิสาหกิจชุมชนปิ้งฉิมทัศน์ ๒ มีของดี ที่ดอนปู่ตาสี่เทา	เลขที่ ๗ ชุมชนปิ้งฉิมทัศน์ ๒ ซอย นครสวรรค์ ๑๘/๑ ถนนนครสวรรค์ ตำบลตลาด อำเภอเมือง มหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกผักปลอดสารพิษ, ดอกไม้จันทร์, พรมเช็ดเท้า, แหวนหมู แหวนเนื้อ หมูแดด เดียว เนื้อแดดเดียว
๒๑	วิสาหกิจชุมชนอุทัยทิศ ๒ ของดีมีอยู่ ที่นี่	เลขที่ ๒๕ ซอยนครสวรรค์ ๔๑ ถนนนครสวรรค์ ตำบลตลาด	น้ำพริกจากหมูสมุนไพร, น้ำพริกเผากากหมูสมุนไพร, ไข่ เค็มสมุนไพร
๒๒	วิสาหกิจชุมชนดักลิลา ๑ พัฒนา	เลขที่ ๑๒/๑ ซอยนครสวรรค์ ๒ ชุมชนดักลิลา ๑ ถนนนครสวรรค์ ตำบลตลาด	ปลูกผักและจำหน่ายผักปลอด สารพิษ, ทำขนมไทย, ผสมดิน ปลูกจำหน่าย
๒๓	วิสาหกิจชุมชนกล้วยแช่สามรส นาค วิชัย ๓	เลขที่ ๕๔ ซอยเทศบาลอาษา ๖ ถนนเทศบาลอาษา ชุมชนนาควิชัย ๓ ตำบลตลาด	กล้วยฉาบสามรส
๒๔	วิสาหกิจชุมชนแม่บ้านโนนศรีสวัสดิ์	เลขที่ ๑ ซอยศรีสวัสดิ์ดำเนิน ๔ ถนนศรีสวัสดิ์ดำเนิน ชุมชนศรีสวัสดิ์ ๒ ตำบลตลาด	ปลาร้าบอง, ส้มปลาจ่อม, กล้วย ฉาบ, แหวนหมู
๒๕	วิสาหกิจชุมชนสามัคคีสัมพันธ์	เลขที่ ๑๑๕ ชุมชนสามัคคี ๑ ถนน ผดุงวิทย์ ตำบลตลาด	กระท์รี่ปี่,ขนมเปี๊ยะ,หมักรอบ, ดอกจอก, ดอกไม้จันทร์

๒๖	วิสาหกิจชุมชนศรีสวัสดิ์ ๑	เลขที่ ๖๒/๒ ซอยธรรมวงศ์สวัสดิ์ ๘ ชุมชนศรีสวัสดิ์ ๑ ถนนธรรมวงศ์ สวัสดิ์ ตำบลตลาด	ขนมเทียนแก้ว, ข้าวต้มมัด, แคบหมู, รับทำข้าวกล่อง อาหาร ว่างและเครื่องดื่ม
๒๗	วิสาหกิจชุมชนอุทัยทิศ ๓ ร่วมใจ พัฒนาชุมชน	เลขที่ ๘๓๖ ชุมชนอุทัยทิศ ๓ ถนน นครสวรรค์ ตำบลตลาด อำเภอเมือง มหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกผักปลอดสารพิษ, การทำ แคบหมู, แปรรูปหน่อไม้, น้ำ สมุนไพร, จำหน่ายผลไม้ ปลอด สารพิษ
๒๘	วิสาหกิจชุมชนเครือข่าย ๑ สามัคคี กลุ่มสตรีเข้มแข็ง	เลขที่ ๕๕ ซอยค้อใหญ่ ๒ ชุมชนเครือข่าย ๑ ถนนค้อใหญ่ ตำบลตลาด	ทอเสื่อจากต้นกก, ดอกไม้จันทน์
๒๙	วิสาหกิจชุมชนดักลิลา ๒ ร่วมใจ พัฒนา	เลขที่ ๗๕/๒๗๗ ชุมชนดักลิลา ๒ ถนนนครสวรรค์ ตำบลตลาด	ขนมเทียนแก้ว, สาकुไส้หมู, ห่อหมกปลานิล, หมูแดดเดียว, แหนมหมู, แคบหมู
๓๐	วิสาหกิจชุมชนบ้านนาควิชัย	เลขที่ ๑๗๖/๑ ชุมชนนาควิชัย ๑ ถนนนาควิชัย ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	น้ำพริกจากหมูสมุนไพร, น้ำพริก ตาแดง, น้ำพริกเห็ดหอมปลา ร้าบอง, ข้าวจี๋, ก้วยเตี่ยวเนื้อ ข้าว เกรียบปากหม้อ, หมูปิ้ง, ก้วยจับ อุบล
๓๑	วิสาหกิจชุมชนสร้างความเข้มแข็ง อุทัยทิศ ๑	เลขที่ ๕ ซอยนครสวรรค์ ๔๙/๓ ชุมชนอุทัยทิศ ๑ ถนนนครสวรรค์ ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	พรมเช็ดเท้า, ตะกร้าจากวัสดุรี ไซเคิล, ขนมไทย
๓๒	ผลิตภัณฑ์ข้าวเม่าแปรรูปแม่ข่าย หนึ่ง เดียว	เลขที่ ๑๕ ชุมชนโพธิ์ศรี ซอยมหาชัย ดำรง ๒๓ ถนนมหาชัยดำรง ตำบล ตลาด	แปรรูปและจำหน่ายข้าวเม่า, ผลิตภัณฑ์จากข้าวเม่า
๓๓	เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนพืชและ สมุนไพรจังหวัดมหาสารคาม	เลขที่ ๒๓ หมู่ ๙ ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกสมุนไพรต่างๆ เช่น มัมเบอร์รี
๓๔	วิสาหกิจชุมชนผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน บ้านหมี	เลขที่ ๒๔ หมู่ ๘ ตำบลเขวา อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผลิตพันธุ์ข้าว
๓๕	วิสาหกิจชุมชนเครื่องปั้นดินเผาบ้าน หม้อ	เลขที่ ๕๒ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลเขวา อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	หม้อ กระถาง อื่นๆ, บริการ ท่องเที่ยว
๓๖	วิสาหกิจชุมชนศูนย์ข้าวชุมชนบ้าน เหล่าน้อย	เลขที่ ๑๐ หมู่ ๑๐ ตำบลเขวา อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ข้าวดอกมะลิ ๑๐๕
๓๗	วิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลผลิตเกษตร ทางการเกษตร บ้านเชียงเหียน	เลขที่ ๒๔๔ หมู่ ๓ ตำบลเขวา อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	น้ำพริกต่างๆ ขนมหวานต่างๆ
๓๘	วิสาหกิจชุมชนปลูกพืชหลังฤดูการทำ นาปี ม.๙ ตำบลเขวา	เลขที่ ๙๗ หมู่ ๙ ตำบลเขวา อำเภอ เมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ถั่วเขียว, เลี้ยงหมู, แปรรูป ผลิตภัณฑ์อาหารจากเนื้อหมู
๓๙	วิสาหกิจชุมชนสมุนไพรและไม้ป่า มหาสารคาม	เลขที่ ๒๐ หมู่ ๖ ตำบลเขวา อำเภอ เมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผลิตกล้าไม้สัก, ผลิตพืชสมุนไพร, ผลิตกล้าไม้พืชเศรษฐกิจ, ผลิตพืชผักปลอดสารพิษ, ผลิตมะพร้าว น้ำหอม
๔๐	วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ชีววิถี บ้านเหล่าน้อย	เลขที่ ๑๔ หมู่ ๑๐ ตำบลเขวา อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกผักปลอดสารพิษ

๔๑	วิสาหกิจชุมชนเพาะเห็ดนางฟ้าบ้านเหล่าน้อย	เลขที่ ๑๓ หมู่ ๑๐ ตำบลเขวาสี อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เพาะเห็ดนางฟ้า
๔๒	วิสาหกิจชุมชนเกษตรปลอดสารพิษบ้านหนองดิน หมู่ ๗	เลขที่ ๑๕๐ หมู่ ๗ ตำบลเขวาสี อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกผักปลอดสารพิษ, ปลูกข้าวหอมมะลิ
๔๓	วิสาหกิจชุมชนปรังค์กูบ้านเขวาสี	เลขที่ ๒๓๙ หมู่ ๑๗ ตำบลเขวาสี อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกไม้ผล, ปลูกพืชผัก, แปรรูปไวน์ผลไม้, แปรรูปสุรากลั่นชุมชนจากผลไม้
๔๔	วิสาหกิจชุมชนอภัยพิบัติ	เลขที่ ๕๙ หมู่ ๑๘ ตำบลเขวาสี อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงวัว, ขี้วัวอัดเม็ด
๔๕	วิสาหกิจชุมชนร่วมใจสามัคคี ม.๖ โนนสะพัง	เลขที่ ๑๒ หมู่ ๖ ตำบลเขวาสี อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	กระเป๋าสานด้วยพลาสติก
๔๖	วิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงปลาคราฟบ่อดินและพืชน้ำ	เลขที่ ๑๕๒ หมู่ ๑๒ ตำบลเขวาสี อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงปลาคราฟ, เลี้ยงไข่มุก
๔๗	แพทย์แผนไทยปรังค์กูรุ่งเรือง ๘	เลขที่ ๒๖๒ หมู่ที่ ๑๗ ตำบลเขวาสี อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ยาสมุนไพร, น้ำยาล้างจาน, ครีมอาบน้ำ, น้ำยาซักผ้า, ครีมทาแก้ปวด, ไข่มุก
๔๘	วิสาหกิจชุมชนตัดเย็บเสื้อผ้าบ้านท่าตูม	เลขที่ ๑๖๑ หมู่ ๓ ตำบลท่าตูม อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เสื้อผ้าพื้นเมืองสำเร็จรูป
๔๙	วิสาหกิจชุมชนปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพบ้านหนองข่า	เลขที่ ๑๒ หมู่ ๑๐ ตำบลท่าตูม อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปุ๋ยอินทรีย์, ปุ๋ยชีวภาพ
๕๐	วิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพบ้านหนองโดน	เลขที่ ๘๔ หมู่ ๑ ตำบลท่าตูม อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด
๕๑	วิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหารแดนน้ำถิ่นปลาบ้านท่าตูม	เลขที่ ๑๓๓ หมู่ ๙ ตำบลท่าตูม อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	แปรรูปอาหารเพื่อสุขภาพ
๕๒	วิสาหกิจชุมชนข้าวโป่งสมุนไพรบ้านท่าตูม	เลขที่ ๑๙๗ หมู่ ๓ ตำบลท่าตูม อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ข้าวโป่งสมุนไพร
๕๓	วิสาหกิจชุมชนเครื่องสำอางบ้านท่าตูม	เลขที่ ๑๘๕ หมู่ ๙ ตำบลท่าตูม อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	การทอผ้า, ปลูกคราม, เลี้ยงกุ้ง
๕๔	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปสมุนไพรเพื่อสุขภาพบ้านอ้อยช้าง	เลขที่ ๕๗ หมู่ ๗ ตำบลท่าตูม อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกหม่อน, ปลูกพืชสมุนไพร, แปรรูปสมุนไพร
๕๕	วิสาหกิจชุมชนนาแปลงใหญ่บ้านท่าตูม	เลขที่ ๑๐๓ หมู่ ๓ ตำบลท่าตูม อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผลิตข้าวหอมมะลิ ๑๐๕
๕๖	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงโคขุนหนองโดน หมู่ ๑	เลขที่ ๔๙ หมู่ ๑ ตำบลท่าตูม อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงโคขุน
๕๗	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าลายสร้อยดอกหมาก หมู่ ๘	เลขที่ ๙๕ หมู่ ๘ ตำบลท่าตูม อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ทอผ้า

๕๘	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงไก่ไข่ บ้านดอนเรือ หมู่ ๖	เลขที่ ๑๔๐ หมู่ ๖ ตำบลท่าตูม อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงไก่ไข่
๕๙	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงไก่ไข่บ้านดอนเรือ หมู่ ๖ กลุ่มที่ ๒	เลขที่ ๕๘ หมู่ ๖ ตำบลท่าตูม อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงไก่ไข่
๖๐	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงไก่ไข่บ้านดอนเรือ หมู่ ๖ กลุ่มที่ ๓	เลขที่ ๑๓๗ หมู่ ๖ ตำบลท่าตูม อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงไก่ไข่
๖๑	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ หมู่ ๖	เลขที่ ๙๖ หมู่ ๖ ตำบลท่าตูม อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงไก่ไข่
๖๒	วิสาหกิจชุมชนเกษตรปลอดสารพิษ บ้านหนองข่า หมู่ ๑๐	เลขที่ ๓๕ หมู่ ๑๐ ตำบลท่าตูม อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกผักปลอดสารพิษ
๖๓	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มโรงเรียนเกษตรกร ในโครงการพระราชดำริฯ	เลขที่ ๑๑ หมู่ที่ ๑ ตำบลท่าตูม อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	จำหน่ายปุ๋ยเคมี
๖๔	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงโค-กระบือบ้านดงน้อย หมู่ที่ ๑๗	เลขที่ ๖๙ หมู่ ๑๗ ตำบลแวงน่าง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงโค-กระบือ
๖๕	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ควายไทย บ้านดอนหันพัฒนา	เลขที่ ๒ หมู่ ๑๖ ตำบลแวงน่าง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ควายไทย
๖๖	วิสาหกิจชุมชนเกษตรผสมผสานบ้านหนองโพด	เลขที่ ๒/๑ หมู่ ๕ ตำบลแวงน่าง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ข้าวปลอดสาร
๖๗	วิสาหกิจชุมชนผักปลอดสารพิษ ชุมชนแวงน่าง	เลขที่ ๔๔๔ หมู่ ๑๑ ตำบลแวงน่าง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผักปลอดสารพิษ
๖๘	วิสาหกิจชุมชนสตรีแม่บ้านหนองเจริญ ม.๑๑	เลขที่ ๓๓๐ หมู่ ๑๑ ตำบลแวงน่าง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ชาอู่ชุน
๖๙	วิสาหกิจชุมชนเกษตรผสมผสานบ้านหินลาด	เลขที่ ๕๕ หมู่ ๒ ตำบลแวงน่าง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ข้าวมะลิ ๑๐๕ ผักต่างๆ, ปลูกพืชสมุนไพร
๗๐	วิสาหกิจชุมชนเกษตรผสมผสานดอนบากโฮมสเตย์ บ้านหินลาด	เลขที่ ๕๗ หมู่ ๒ ตำบลแวงน่าง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ข้าวต่างๆ
๗๑	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรชุมชนดงน้อย	เลขที่ ๑๔๗ หมู่ ๑๗ ตำบลแวงน่าง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ไร่นาสวนผสม
๗๒	วิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงปลา หมู่ที่ ๘	เลขที่ ๕ หมู่ ๘ ตำบลแวงน่าง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงปลาดุก
๗๓	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปลูกพืชสมุนไพร และเลี้ยงโคขุน ตำบลแวงน่าง	เลขที่ ๔๗๔ หมู่ ๑๑ ตำบลแวงน่าง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกพืชสมุนไพร, ปลูกพืชผัก, เลี้ยงโคขุน, เลี้ยงกระบือ, ผลิตข้าวอินทรีย์, เลี้ยงสัตว์ปีก, เลี้ยงปลาน้ำจืด, จำหน่ายผลิตภัณฑ์จากถั่วงอก

๗๔	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้เลี้ยงโคขุนบ้าน หินลาด หมู่ ๒ ตำบลแว้งนาง	เลขที่ ๒๓ หมู่ ๒ ตำบลแว้งนาง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงโค
๗๕	วิสาหกิจชุมชนพอเพียง ๘๕๕๘	เลขที่ ๕๘๕ หมู่ ๑๒ ตำบลแว้งนาง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกพืชสมุนไพร, ปลูกพืชผัก, การแปรรูปผลิตภัณฑ์
๗๖	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มนาข้าวอินทรีย์บ้าน หนองโหด ตำบลแว้งนาง	เลขที่ ๑๔๗ หมู่ ๕ ตำบลแว้งนาง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ข้าวอินทรีย์, ปลูกพืชสมุนไพร, ผลิตภัณฑ์อินทรีย์
๗๗	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มไรดาโอฟาร์มสเตย์	เลขที่ ๓๗๔ หมู่ ๑๑ ตำบลแว้งนาง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกมะระขี้นก, ปลูกพืชผัก, เลี้ยง ไก่, เลี้ยงปลา, แปรรูปน้ำผลไม้
๗๘	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปลูกสมุนไพรเพื่อ สุขภาพและเลี้ยงสัตว์	เลขที่ ๒๔๘ หมู่ ๑ ตำบลแว้งนาง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผลิตภัณฑ์อินทรีย์, ปลูกถั่วดาวอิน คา, ปลูกพืชสมุนไพร
๗๙	วิสาหกิจชุมชนอนุรักษ์และพัฒนา ควายไทยสู่สายพันธุ์สวยงาม บ้าน ดอนบม	เลขที่ ๑ หมู่ ๖ ตำบลแว้งนาง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงกระบือ
๘๐	วิสาหกิจชุมชนในหลืบ	เลขที่ ๓ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลแว้งนาง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ขนมนางเล็ด, ปากหม้อ, ขนม ทองม้วน, ข้าวเหนียวมะม่วง
๘๑	วิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านหนองหิน ตำบลโคกก่อ	เลขที่ ๔ หมู่ ๔ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผ้าฝ้าย, ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้าย
๘๒	วิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลผลิตเกษตร บ้านหัวช้าง	เลขที่ ๑๐๕ หมู่ ๑๐ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ยาหม่อง, พิมพ์เสน, ยาเหลือง, ข้าว กล้อง
๘๓	วิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลผลิตเกษตร การเกษตรบ้านโรงบม	เลขที่ ๓๐ หมู่ ๒ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ขนมไทย, การทำเส้นขนมจีน, เลี้ยงปลา, เลี้ยงกบ, ปลูกสมุนไพร , เกษตรผสมผสาน, ปลูกพืชผัก, เลี้ยงไก่, แปรรูปสมุนไพร
๘๔	วิสาหกิจชุมชนจักรสานบ้านหนองหิน หมู่ที่ ๔	เลขที่ ๑๖๓ หมู่ ๔ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	กระติบข้าว, กระจาด ฯลฯ
๘๕	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงโคเนื้อบ้านภูดิน เหนือ หมู่ที่ ๑๑	เลขที่ ๒๑๙ หมู่ ๑๑ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	โคเนื้อ, แปรรูปสินค้าเกษตร, เลี้ยงปลา, เกษตรผสมผสาน, ปลูกพืชสมุนไพร
๘๖	วิสาหกิจชุมชนเกษตรผสมผสานบ้าน หัวช้าง	เลขที่ ๓๗ หมู่ ๑๐ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เกษตรผสมผสาน, จัดหาปัจจัย การผลิต, เลี้ยงปลา, เลี้ยงไก่, เลี้ยงโคเนื้อ, เพาะเห็ด, เลี้ยงหอยขม, แปรรูปอาหาร
๘๗	วิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวพันธุ์ดี ตำบลโคกก่อ	เลขที่ ๑๘๒ หมู่ ๑ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	พันธุ์ข้าวดี
๘๘	วิสาหกิจชุมชนแปรรูปผ้าโคกก่อ	เลขที่ ๑๓ หมู่ ๑๒ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เสื้อผ้าฝ้าย
๘๙	วิสาหกิจชุมชนปลูกข้าวปลอดสารพิษ บ้านหนองหิน	เลขที่ ๑๔๑ หมู่ ๔ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ข้าวปลอดภัยสารเคมี

๙๐	วิสาหกิจชุมชนอนุรักษ์และพัฒนาการผลิตกระป๋องบ้านโคกก่อ ม.๑	เลขที่ ๑๕๐ หมู่ ๑ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงกระบือ
๙๑	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงโคเนื้อ สมศรี ๓	เลขที่ ๙๔ หมู่ ๗ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงโคเนื้อ
๙๒	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงโคเนื้อบ้านหนองแสง หมู่ที่ ๖	เลขที่ ๓๐ หมู่ ๖ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงโคเนื้อ, ปลุกหญ้าอาหารสัตว์, ปลุกหญ้าพลังงานทดแทนเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า
๙๓	วิสาหกิจชุมชนการเพาะเห็ดบ้านหนองหิน	เลขที่ ๑๑๔ หมู่ ๔ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เพาะเห็ด, ปลุกพืชผัก, ปลุกมันสำปะหลัง, ปลุกปอเทือง, เลี้ยงโค, เลี้ยงปลา, เลี้ยงไก่ไข่, แปรรูปสินค้าเกษตร
๙๔	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงโค-กระบือบ้านหนองสูง	เลขที่ ๘๗ หมู่ ๑๔ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	กระบือ, เลี้ยงโค
๙๕	วิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวบ้านภูดิน	เลขที่ ๑๕๕ หมู่ ๑๑ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	การผลิตสมุนไพรอินทรีย์, การผลิตเวชสำอางค์จากข้าวอินทรีย์, ทำนาอินทรีย์ แปรรูปข้าว ข้าวไลพ์เบอร์รี่, การผลิตพืชอินทรีย์
๙๖	วิสาหกิจชุมชนเกษตรผสมผสานและโค-กระบือบ้านหนองสูง	เลขที่ ๑๐ หมู่ ๑๔ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงโค กระบือ
๙๗	วิสาหกิจชุมชนปลูกพืชผักสวนครัว ม.๑๔	เลขที่ ๗๒ หมู่ ๑๔ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผักต่างๆ
๙๘	วิสาหกิจชุมชนปลูกผักบ้านหนองหิน	เลขที่ ๑๐๓ หมู่ ๔ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผักคะน้า กวางตุ้ง ฯลฯ
๙๙	วิสาหกิจชุมชนปลูกข้าวเพื่อบริโภคและจำหน่ายภูดินเหนือ	เลขที่ ๒๘๗ หมู่ ๑๑ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ข้าว
๑๐๐	วิสาหกิจชุมชนปลูกข้าวเพื่อบริโภคและจำหน่ายบ้านภูดิน	เลขที่ ๑๓๒ หมู่ ๑๑ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ข้าวอินทรีย์
๑๐๑	วิสาหกิจชุมชนปลูกพืชท้องเพื่อบริโภคและจำหน่ายบ้านหนองโจด	เลขที่ ๓ หมู่ ๑๓ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผักต่างๆ
๑๐๒	วิสาหกิจชุมชนปลูกข้าวเพื่อบริโภคบ้านภูดิน หมู่ที่ ๑๑	เลขที่ ๕๒ หมู่ ๑๑ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ข้าว
๑๐๓	วิสาหกิจชุมชนทำการเกษตรปลูกข้าวเพื่อบริโภค	เลขที่ ๓๗ หมู่ ๗ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ข้าว
๑๐๔	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงโค หมู่ที่ ๖ บ้านหนองแสง	เลขที่ ๑๑๓ หมู่ ๖ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	โคเนื้อ, เกษตรผสมผสาน, เลี้ยงปลา, ปลุกพืชสมุนไพร
๑๐๕	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มรวมใจโคกก่อ หมู่ที่ ๑ ตำบลโคกก่อ	เลขที่ ๓ หมู่ ๑ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ข้าวอินทรีย์, ปลุกสมุนไพร, จำหน่ายหรือแปรรูปสมุนไพรควบคุมเพื่อการค้า (กัญชา), ปลุกกัญชา

๑๐๖	วิสาหกิจชุมชนปลูกผักปลังงาน แสงอาทิตย์บ้านหนองหิน	เลขที่ ๑๙๗ หมู่ ๔ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผักต่างๆ, ท่องเที่ยวเชิงเกษตร, โฮมสเตย์, ปลูกสมุนไพร, เกษตร ผสมผสาน, แปรรูปสินค้าเกษตร
๑๐๗	วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ บ้าน หนองโจด	เลขที่ ๑๒๙ หมู่ ๙ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	พืชผักอินทรีย์
๑๐๘	วิสาหกิจชุมชนแปรรูปหม่อนหนอง หินมัลเบอร์รี่เฮาส์	เลขที่ ๙๔ หมู่ ๔ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกหม่อน แปรรูปหม่อน, น้ำ มัลเบอร์รี่, บริการการท่องเที่ยวเชิง เกษตร
๑๐๙	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเย็บผ้าบ้านหนอง หิน หมู่ที่ ๓	เลขที่ ๗๔ หมู่ ๓ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เย็บผ้าต่างๆ
๑๑๐	วิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงโคขุนโคกก่อ หมู่ที่ ๑๒	เลขที่ ๕๘ หมู่ ๑๒ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงโคขุน
๑๑๑	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมทอผ้า บ้านหนองแวงน้อย	เลขที่ ๔๖ หมู่ ๘ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ทอผ้าจำหน่าย
๑๑๒	วิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงโคขุนโคเนื้อ๐๐๑ ตำบลโคกก่อ	เลขที่ ๔๑ หมู่ ๒ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงโคขุน, ปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์
๑๑๓	วิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงโคขุนโรงบ่ม เข้มแข็ง	เลขที่ ๔๙ หมู่ ๒ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงโคขุนเพื่อจำหน่าย
๑๑๔	วิสาหกิจชุมชนคนสร้างงาน บ้านหนอง หิน หมู่ ๔	เลขที่ ๑๒๙ หมู่ ๔ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกพืชสมุนไพร, เลี้ยงโค, เลี้ยง ไก่, เลี้ยงเป็ด, เลี้ยงปลา, เลี้ยงกบ, ผลิตน้ำดื่ม, ผลิตสุรากลั่น
๑๑๕	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรผสมผสาน และเลี้ยงสัตว์	เลขที่ ๒๓ หมู่ ๔ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงโคเนื้อ, เลี้ยงไก่, เลี้ยงปลา, ปลูกผักสวนครัว, ปลูกพริก
๑๑๖	วิสาหกิจชุมชนบ้านหนองหินโฮมสเตย์ วิถีเกษตรอินทรีย์	เลขที่ ๒๓๐ หมู่ ๔ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	โฮมสเตย์, ท่องเที่ยวเชิงเกษตร, แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร
๑๑๗	วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่โคขุนโคเนื้อ	เลขที่ ๑๗๕ หมู่ ๑ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงโคขุน, เลี้ยงโคเนื้อ, ปลูกผัก สวนครัว, การทำประมง, ผลิตปุ๋ย อินทรีย์, การแปรรูปผลผลิตทาง การเกษตร, ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น
๑๑๘	วิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ หนองหินโคกก่อ	เลขที่ ๑๐๔ หมู่ ๔ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงไก่ไข่, เลี้ยงโคเนื้อ, เลี้ยงปลา, ปลูกพริก, ปลูกผักปลอดสารพิษ
๑๑๙	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปสัตว์น้ำ บ้านหนองโจด ตำบลโคกก่อ	เลขที่ ๑๕๐ หมู่ ๙ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ทำปลาข้าว, ทำปลาต้ม, ทำปูดอง, ทำกุ้งต้ม, แปรรูปสัตว์น้ำ
๑๒๐	วิสาหกิจชุมชนพืชผักสวนครัว สร้างอาชีพ	เลขที่ ๙๙ หมู่ ๖ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกพืชผักปลอดสารพิษ, ปลูกผัก ไฮโดรโปนิกส์, ปลูกพืชไร่, เกษตร ผสมผสาน, เลี้ยงสัตว์
๑๒๑	วิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกผักปลอดภัย บ้านหนองสูงหนองแสง	เลขที่ ๙๕ หมู่ ๖ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกพืชผัก, ปลูกไม้ผล, เลี้ยงปลา, เลี้ยงเป็ด, เลี้ยงโค

๑๒๒	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรสร้างสุข ม.๑๑ ต.โคกก่อ	เลขที่ ๒๔๕ หมู่ ๑๑ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เกษตรผสมผสาน, ปลูกพืชผัก, เลี้ยงโคเนื้อ, เลี้ยงไก่, เลี้ยงปลา
๑๒๓	วิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกยาสูบเตอร์กิช หนองแสง	เลขที่ ๑๔๒ หมู่ที่ ๖ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกและแปรรูปยาสูบ
๑๒๔	เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแปรรูป ผลผลิตเกษตรตำบลโคกก่อ	เลขที่ ๑๔ หมู่ ๑๒ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	สุกร, เลี้ยงก, ข้าวกล้อง, โค, เสื้อผ้า
๑๒๕	วิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหารขนม บ้านดอนหวาน ม.๗	เลขที่ ๑๒๕ หมู่ ๗ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	กล้วยฉาบ, ดอกจอก
๑๒๖	วิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตยาสูบเตอร์กิช บ้านเหล่าหนาด	เลขที่ ๒๓ หมู่ ๑ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เตอร์กิช
๑๒๗	วิสาหกิจชุมชนผลิตอิฐบล็อกเพื่อ จำหน่ายให้ชุมชนบ้านเหล่าหนาด	เลขที่ ๖๐ หมู่ ๑ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผลิตอิฐบล็อก
๑๒๘	วิสาหกิจชุมชนทำขนมเปียกบ้านหนอง หล่มน้อย	เลขที่ ๑๕๕ หมู่ ๒ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ขนมเปียะ
๑๒๙	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงโคบ้านหนองหล่ม น้อย	เลขที่ ๔๔ หมู่ ๒ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	โคเนื้อ, เกษตรผสมผสาน, ข้าว แต่น้ำแดงโม, เครื่องจักสาน, ทอ ผ้า, เพาะเห็ด, ปลูกข้าว
๑๓๐	วิสาหกิจชุมชนทำสมุนไพรดอน หวาน	เลขที่ ๖๒ หมู่ ๗ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	สมุนไพร ไพร ยานวดสมุนไพร
๑๓๑	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปลูกพืชอินทรีย์ ปลูกแตง	เลขที่ ๘๑ หมู่ ๑ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	พืชผัก
๑๓๒	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปลูกพืชอินทรีย์	เลขที่ ๑๖๙ หมู่ ๑ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	พืชผัก
๑๓๓	วิสาหกิจชุมชนปลูกพืชอินทรีย์ บ้าน ดอนหวาน ม.๑๔	เลขที่ ๑๕ หมู่ ๔ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ผักต่างๆ
๑๓๔	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปลูกพืชอินทรีย์ ปลูกฟักทอง	เลขที่ ๔๘ หมู่ ๑ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ฟักทอง
๑๓๕	วิสาหกิจชุมชนปลูกพืชอินทรีย์ บ้านเหล่าหนาด	เลขที่ ๑๑๖ หมู่ ๑ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ถั่วฝักยาว, ต้นหอม, ผักชี
๑๓๖	วิสาหกิจชุมชนปลูกไม้ดอก ดาวเรือง- ดอกมะลิ	เลขที่ ๕๘ หมู่ ๑ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ดาวเรือง, มะลิ
๑๓๗	วิสาหกิจชุมชนปลูกถั่วฝักยาวไร่สาร เหล่าหนาด	เลขที่ ๔๖/๑ หมู่ ๑ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	พืชผัก
๑๓๘	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปลูกพืชเกษตร ปลอดภัยพืช	เลขที่ ๔๙ หมู่ ๔ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ข้าว

๑๓๙	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปลูกพืชอินทรีย์ บ้านโนนทอง	เลขที่ ๖ หมู่ ๖ ตำบลดอนหวำน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	พืชผัก
๑๔๐	วิสาหกิจชุมชนปลูกผักปลอดสารพิษ บ้านเหล่าหนาด	เลขที่ ๒๒ หมู่ ๑ ตำบลดอนหวำน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกผักปลอดภัยสารพิษ
๑๔๑	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปลูกพืชอินทรีย์ บ้านเหล่านาตรงเรือ	เลขที่ ๘๕ หมู่ ๑ ตำบลดอนหวำน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ข้าว
๑๔๒	วิสาหกิจชุมชนปลูกพืชอินทรีย์ บ้านเหล่าหนาด	เลขที่ ๒๔/๑ หมู่ ๑ ตำบลดอนหวำน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผักต่างๆ
๑๔๓	วิสาหกิจชุมชนปลูกพืชอินทรีย์ ดอนหวำน หมู่ที่ ๔	เลขที่ ๖๐ หมู่ ๔ ตำบลดอนหวำน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ข้าวมะลิ ๑๐๕
๑๔๔	วิสาหกิจชุมชนปลูกข้าวหอมมะลิ บ้านโนนทอง	เลขที่ ๔๘ หมู่ ๖ ตำบลดอนหวำน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ข้าวมะลิ ๑๐๕
๑๔๕	วิสาหกิจชุมชนปลูกผักปลอดสารพิษ หนองหล่มใหญ่	เลขที่ ๗๓ หมู่ ๓ ตำบลดอนหวำน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผักปลอดสารพิษ, ท้องเที่ยวเชิงเกษตร, แปรรูปสินค้าเกษตร
๑๔๖	วิสาหกิจชุมชนปลูกพืชอินทรีย์ บ้านหนองหล่มน้อย	เลขที่ ๕ หมู่ ๒ ตำบลดอนหวำน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผักต่างๆ, เลี้ยงโคขุน, เลี้ยงสุกร, เลี้ยงไก่, ปลูกพืชสมุนไพร, แปรรูปขนม
๑๔๗	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงโคขุนบ้านหนองหล่มใหญ่	เลขที่ ๓๐ หมู่ ๓ ตำบลดอนหวำน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	โคเนื้อ
๑๔๘	วิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านหนองหล่มใหญ่	เลขที่ ๑๘๗ หมู่ ๓ ตำบลดอนหวำน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผ้า และผ้าพันคอ
๑๔๙	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงโคขุนฟาร์ม เหล่าหนาด	เลขที่ ๓๓ หมู่ ๑ ตำบลดอนหวำน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	โคขุน
๑๕๐	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเลี้ยงโค ตำบลดอนหวำน	เลขที่ ๕๓ หมู่ ๗ ตำบลดอนหวำน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงโคขุน
๑๕๑	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรรม บ้านหัวหนอง ตำบลดอนหวำน	เลขที่ ๑๘๘ หมู่ ๘ ตำบลดอนหวำน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงวัว, ปลูกผัก, เพาะเห็ด
๑๕๒	วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ บ้านดอนหวำน หมู่ที่ ๔	เลขที่ ๗๑ หมู่ ๔ ตำบลดอนหวำน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกพืชอินทรีย์, ผลิตข้าวอินทรีย์, ปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์
๑๕๓	วิสาหกิจชุมชนปลูกพืชและหญ้า เพื่อปศุสัตว์ หมู่ที่ ๔ บ้านดอนหวำน	เลขที่ ๗ หมู่ ๔ ตำบลดอนหวำน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกหญ้าอาหารสัตว์
๑๕๔	วิสาหกิจชุมชนปลูกมะขามเหล่าหนาด ตำบลดอนหวำน อำเภอเมืองมหาสารคาม	เลขที่ ๗๒ หมู่ ๑ ตำบลดอนหวำน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกอินทผลัม, ปลูกมะขาม, ปลูกมะม่วง, ปลูกมะเขือพวง
๑๕๕	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง หมู่ ๔	เลขที่ ๗ หมู่ ๔ ตำบลดอนหวำน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงปลา, เลี้ยงกบ, เลี้ยงไก่

๑๕๖	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง ตำบลดอนหวาน	เลขที่ ๖๖ หมู่ ๔ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงปลา, เลี้ยงกบ, เลี้ยงโค, เลี้ยงไก่ไข่, เลี้ยงไก่บ้าน, เลี้ยงกระบือ, เลี้ยงสุกร, ปลูกข้าวปลอดสารพิษ, ปลูกผักปลอดสารพิษ
๑๕๗	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงไก่ไข่บ้านหัวหนอง หมู่ ๘	เลขที่ ๙ หมู่ ๘ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงไก่ไข่, เลี้ยงปลาดุก, เพาะเห็ดฟาง, ทำปุ๋ยหมัก
๑๕๘	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงปลาดุกตัววันลับฟ้าบ้านหัวหนอง หมู่ ๘	เลขที่ ๒๒ หมู่ ๘ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงปลาดุก, เลี้ยงไก่, ปลูกผัก, เพาะเห็ด, ทำปุ๋ย
๑๕๙	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงปลาดุก กลุ่มดอนเจ้าปู่	เลขที่ ๑๔ หมู่ ๘ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงปลา, เลี้ยงไก่ไข่, ปลูกผัก, เพาะเห็ด, ทำปุ๋ย
๑๖๐	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงปลาดุก กลุ่มตะวันออกบ้านหัวหนอง หมู่ ๘	เลขที่ ๗๒ หมู่ ๘ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงไก่, เลี้ยงปลาดุก, ปลูกผัก, เพาะเห็ดฟาง
๑๖๑	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงปลาตุ๋น บ้านหัวหนอง หมู่ ๘	เลขที่ ๖๑ หมู่ ๘ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงปลาดุก, เลี้ยงปลานิล, เลี้ยงไก่ไข่, ปลูกผัก, ทำปุ๋ย
๑๖๒	วิสาหกิจชุมชนเกษตรผสมผสาน บ้านเหล่าหาด	เลขที่ ๒๑๔ หมู่ ๑ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงปลา, เลี้ยงกบ, เลี้ยงไก่, ปลูกพืชผัก, ผลิตปุ๋ยอินทรีย์, ปลูกกระท่อม, ปลูกพืชสมุนไพร
๑๖๓	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงปลา หมู่ ๑ ตำบลดอนหวาน	เลขที่ ๔๙ หมู่ ๑ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงปลา, ปลูกพืชผัก, ผลิตปุ๋ยอินทรีย์
๑๖๔	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงปลาหมอดงตวน บ้านหัวหนอง	เลขที่ ๕๒ หมู่ ๘ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงปลา, ปลูกผัก
๑๖๕	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตและแปรรูปสมุนไพร (ขมิ้นชัน) ตำบลดอนหวาน	เลขที่ ๘๕ หมู่ ๖ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกขมิ้นชัน, ปลูกพืชสมุนไพร, แปรรูปสินค้าผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร, จัดหา รวบรวมพืชสมุนไพร
๑๖๖	วิสาหกิจชุมชนเกษตรยั่งยืนบ้านหนองหล่มใหญ่ ตำบลดอนหวาน	เลขที่ ๑๕๔ หมู่ ๓ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกข้าว, ปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์, ปลูกไม้ผล, เลี้ยงปลา
๑๖๗	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษบ้านหนองหล่มใหญ่	เลขที่ ๖๘ หมู่ ๓ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกพืชผัก, ปลูกไม้ผล, ปลูกข้าว, ปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์, เลี้ยงสัตว์, เลี้ยงปลา
๑๖๘	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงปลา เลี้ยงกบ ในกระชัง หมู่ ๔ ตำบลดอนหวาน	เลขที่ ๔๐ หมู่ ๔ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงปลา, เลี้ยงกบ, เลี้ยงโคเนื้อ, ปลูกผักสวนครัว, ปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์, ปลูกกล้วย, ปลูกมะม่วง
๑๖๙	วิสาหกิจชุมชนเกษตรผสมผสาน หมู่ ๒	เลขที่ ๓ หมู่ ๒ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกข้าวอินทรีย์, เลี้ยงปลา, ปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์, เลี้ยงโค, เลี้ยงกระบือ
๑๗๐	วิสาหกิจชุมชนเกษตรผสมผสานบ้านหนองหล่มใหญ่	เลขที่ ๑๒๓ หมู่ ๓ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกข้าว, ปลูกข้าวโพด, ปลูกผัก, เลี้ยงสัตว์
๑๗๑	วิสาหกิจชุมชนศูนย์ข้าวบ้านหนองหล่มใหญ่ ตำบลดอนหวาน	เลขที่ ๑๓๙ หมู่ ๓ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกข้าว, ปลูกหญ้า, ปลูกผัก, เลี้ยงปลา, เลี้ยงสัตว์

๑๗๒	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเลี้ยงสัตว์บ้านหนองหล่มน้อย	เลขที่ ๗๒ หมู่ ๒ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกข้าว, ปลูกหญ้า, ปลูกผัก, เลี้ยงปลา, เลี้ยงโค, เลี้ยงสุกร, เลี้ยงกระบือ, เลี้ยงหนูนา, เลี้ยงไก่
๑๗๓	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มไร่นาสวนผสม	เลขที่ ๑๒๐ หมู่ที่ ๑ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ไก่พื้นเมือง, ปลานิล, หนุ่ยป่า, หนุ่ยแคระ, ปลาสามสายพันธุ์
๑๗๔	วิสาหกิจชุมชนปลูกสมุนไพรเหล่านาค ตำบลดอนหวาน	เลขที่ ๒๑๕ หมู่ที่ ๑ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกสมุนไพร, แปรรูปผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร
๑๗๕	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปพืชผลทางการเกษตรบ้านเหล่านาค	เลขที่ ๑๖๒ หมู่ที่ ๑ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงปลาน้ำจืด, แปรรูปผลิตภัณฑ์จากสัตว์น้ำ, แปรรูปสมุนไพร
๑๗๖	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปลูกเห็ดนางฟ้า นางรม	เลขที่ ๘๑ หมู่ที่ ๓ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เพาะเห็ดนางฟ้า นางรม
๑๗๗	วิสาหกิจชุมชนเศรษฐกิจหมุนเวียนบ้านหัวหนอง	เลขที่ ๙๒ หมู่ที่ ๘ ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกพืชผัก, เลี้ยงสัตว์
๑๗๘	วิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลผลิตเกษตรและเย็บผ้าบ้านเก็งใต้	เลขที่ ๒๘ หมู่ ๕ ตำบลเก็ง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เสื่อกก, ที่รองแก้ว, เย็บผ้า
๑๗๙	วิสาหกิจชุมชนถักทอสาบ้านวังยาว	เลขที่ ๖๘ หมู่ ๔ ตำบลเก็ง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	พรมเช็ดเท้า, ไม้ถูพื้น อื่นๆ
๑๘๐	วิสาหกิจชุมชนขนมหวานบ้านเจริญสุข	เลขที่ ๑๒๐ หมู่ ๑๒ ตำบลเก็ง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ขนมไทย
๑๘๑	วิสาหกิจชุมชนแปรรูปหมอนมัลเบอร์รี่บ้านทุ่งนาเรา	เลขที่ ๑๔๔ หมู่ ๘ ตำบลเก็ง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	น้ำหมอน แยมหมอน
๑๘๒	วิสาหกิจชุมชนการเกษตรบ้านเก็งพัฒนา	เลขที่ ๒ หมู่ ๑๓ ตำบลเก็ง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ขนมพุดสมุนไพร จักสาน เสื่อกก
๑๘๓	วิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกผักแม่ น้ำชี บ้านดินดำ	เลขที่ ๑๕ หมู่ ๑๑ ตำบลเก็ง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผักต่างๆ
๑๘๔	วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่พืชผักบ้านโขงกุดหวายบ้านโนนตูม ตำบลเก็ง	เลขที่ ๑๐๓ หมู่ ๗ ตำบลเก็ง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกพืชผัก
๑๘๕	วิสาหกิจชุมชนกรณีการณ์การแปรรูปเห็ด	เลขที่ ๑๓๘ หมู่ ๔ ตำบลเก็ง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	แปรรูปเห็ด
๑๘๖	วิสาหกิจชุมชนเกษตรสมุนไพรวิถีใหม่	เลขที่ ๓๖ หมู่ ๓ ตำบลเก็ง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกพืชสมุนไพร
๑๘๗	วิสาหกิจชุมชนเกษตรปลอดภัยบ้านเก็ง	เลขที่ ๗๗ หมู่ ๕ ตำบลเก็ง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกพืชสมุนไพร
๑๘๘	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรรมร่วมโพธิ์ศรี	เลขที่ ๗๐ หมู่ ๔ ตำบลเก็ง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกพืชสมุนไพร

๑๘๙	วิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ เมืองมหาสารคาม ตำบลเกิ้ง อำเภอ เมือง จังหวัดมหาสารคาม	เลขที่ ๘/๒๕ หมู่ ๑๔ ตำบลเกิ้ง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	นวดเพื่อสุขภาพ, สปา, จำหน่าย อาหารและเครื่องดื่มเพื่อสุขภาพ, เสริมสวย, ปลุกสมุนไพร
๑๙๐	วิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์บ้านโนน สวรรค์ หมู่ ๑๐ ตำบลเกิ้ง	เลขที่ ๓๔ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลเกิ้ง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	พืชผัก, ทอเสื่อกก, หมวกและ ตะกร้าจากผักตบชวา, พรมเช็ด เท้า, บายศรีสู่ขวัญ
๑๙๑	วิสาหกิจชุมชนทอเสื่อกกไหล บ้าน เม่นใหญ่	เลขที่ ๔๕ หมู่ ๑๔ ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔	ทอเสื่อกกไหลบ้านเม่นใหญ่
๑๙๒	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มการเกษตร แบบ พารวย	เลขที่ ๒ หมู่ ๔ ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผักต่างๆ
๑๙๓	วิสาหกิจชุมชนวิถีชีวิตพอเพียงหนอง จิก ม.๕ แก่งเลิงจาน	เลขที่ ๒ หมู่ ๑๕ ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔	ข้าวมะลิ ๑๐๕
๑๙๔	วิสาหกิจชุมชนเกษตรแดนประเสริฐ	เลขที่ ๑๒๔ หมู่ ๑๐ ตำบลแก่งเลิง จาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ข้าวมะลิ ๑๐๕
๑๙๕	วิสาหกิจชุมชนปลูกข้าวเพื่อบริโภค และจำหน่ายบ้านหนองจิก	เลขที่ ๓๓ หมู่ ๑๕ ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ข้าวมะลิ ๑๐๕
๑๙๖	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงแพะเม่นใหญ่	เลขที่ ๖๗ หมู่ ๔ ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	เลี้ยงแพะ, ปลูกหญ้าอาหารสัตว์
๑๙๗	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรสมุนไพร เพื่อชุมชนแก่งเลิงจาน	เลขที่ ๕๒ หมู่ ๕ ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกและแปรรูปพืชสมุนไพร
๑๙๘	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มตลาดเกษตรวิถี ไทยตำบลแก่งเลิงจาน	เลขที่ ๒๒๐ หมู่ ๑๐ ตำบลแก่งเลิง จาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ปลูกพืชผัก, เลี้ยงปลา, เลี้ยงไก่
๑๙๙	วิสาหกิจชุมชนชมรมจิตอาสาพัฒนา อ่างเก็บน้ำแก่งเลิงจานอย่างยั่งยืน	เลขที่ ๑๗ หมู่ ๑๒ ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	บริการท่องเที่ยว, จำหน่ายสินค้า ทางการเกษตร
๒๐๐	วิสาหกิจชุมชนแปรรูปเนื้อสัตว์ และ อื่นๆ	เลขที่ ๔๒ หมู่ที่ ๑๕ ตำบลแก่งเลิง จาน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔	เนื้อแดดเดียว, ไส้กรอก, แหนม หมู, แหนมวัว
๒๐๑	วิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สิ่งทอ บ้าน หนองเขื่อนช้าง	เลขที่ ๒๑ หมู่ ๗ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ผ้าไหม, ผ้าฝ้าย, ผลิตภัณฑ์จากผ้า
๒๐๒	วิสาหกิจชุมชนปลูกผักปลอดภัย จาก สารพิษบ้านหนองกุงเต่า	เลขที่ ๖๒ หมู่ ๒ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔	ผักปลอดภัยจากสารพิษ
๒๐๓	วิสาหกิจชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองกุงเต่า หมู่ที่ ๒	เลขที่ ๑๐/๒ หมู่ ๒ ตำบลท่าสอง คอน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ปุ๋ยอินทรีย์, ทอเสื่อกก, เตาถ่าน ประสิทธิภาพสูง, ขนมหิน
๒๐๔	วิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์ ท้องถิ่นท่าสองคอน	เลขที่ ๖๔ หมู่ ๑๗ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	แปรรูปเสื่อกก, ออมทรัพย์, ร้านค้าชุมชน
๒๐๕	วิสาหกิจชุมชนบ้านขนมไทยท่าสอง คอน	เลขที่ ๓๓๑ หมู่ ๑ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ทำขนมขาย

๒๐๖	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงกระบือ บ้านหนอง กุงเต่า	เลขที่ ๑๓ หมู่ ๒ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	กระบือ
๒๐๗	วิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกและแปรรูป สมุนไพรอินทรีย์ไร้พารวย	เลขที่ ๔ หมู่ ๑๙ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ชา ตะไคร้ มะกรูด, เครื่องต้มยำ แห้ง มาตรฐาน GAP, วนผลไม้ ต่างๆ
๒๐๘	วิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลผลิต การเกษตรและท่องเที่ยวเชิงเกษตร บ้านโนนแต้	เลขที่ ๑๒๗ หมู่ ๑๖ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง มหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	กล้วยกรอบแก้ว มะพร้าวแก้ว น้ำ เสาวรส และการท่องเที่ยว
๒๐๙	วิสาหกิจชุมชนสภาชุมชน บ้านหนอง กุงเต่า	เลขที่ ๓๗ หมู่ ๒ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	อ้อย
๒๑๐	วิสาหกิจชุมชนเกษตรกรพอเพียง หมู่ที่ ๗ ตำบลท่าสองคอน	เลขที่ ๕๙ หมู่ ๗ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ผักต่างๆ
๒๑๑	วิสาหกิจชุมชนหนองเขื่อนช้าง เกษตร มั่นคง	เลขที่ ๗๒ หมู่ ๒๐ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	เกษตรผสมผสาน
๒๑๒	วิสาหกิจชุมชนเกษตรกรรมพลัง	เลขที่ ๑๒๓ หมู่ ๒๐ ตำบลท่าสอง คอน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ชิง ชา ตะไคร้
๒๑๓	วิสาหกิจชุมชนหนองเขื่อนช้าง สมุนไพร	เลขที่ ๑๔๘ หมู่ ๗ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ชิง ชา ตะไคร้
๒๑๔	วิสาหกิจชุมชนเกษตรอยู่ดีกินดี	เลขที่ ๑๔๖ หมู่ ๗ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ปลูกผักสวนครัว
๒๑๕	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์เกษตร บ้านดงเค็ง หมู่ที่ ๑๐	เลขที่ ๖๒ หมู่ ๑๐ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	เลี้ยงปลาตูก, ปลูกพืชผัก
๒๑๖	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเลี้ยงโคเนื้อ บ้าน ดอนหัน หมู่ที่ ๙	เลขที่ ๒๐ หมู่ ๙ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	เลี้ยงโคเนื้อ
๒๑๗	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตมัน สำปะหลังมหาสารคาม	เลขที่ ๘๙ หมู่ ๕ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ปลูกมันสำปะหลัง
๒๑๘	วิสาหกิจชุมชนอุดมทรัพย์ไร่นาสวน ผสม	เลขที่ ๒๕๕ หมู่ ๑๖ ตำบลท่าสอง คอน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ปลูกพืชผัก, เลี้ยงปลา, ปลูกไม้ผล, ปลูกกล้วยา, ปลูกกระท่อม, ปลูก พืชสมุนไพร, แปรรูปและจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร, ผลิต ข้าวเกรียบ, จำหน่ายกล้วยไม้
๒๑๙	วิสาหกิจชุมชนวิถีบ้านโนนแต้	เลขที่ ๑๔๔ หมู่ ๑๖ ตำบลท่าสอง คอน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ทอดผ้า เสื้อผ้า กระเป๋า, แปรรูป สมุนไพรรักษาโรค, ปลูกพืช
๒๒๐	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอเสื่อกกโนนแต้	เลขที่ ๑๔๔ หมู่ ๔ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ทอเสื่อกก
๒๒๑	วิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกไผ่ บ้านท่าสอง คอน หมู่ ๑๗	เลขที่ ๑๙ หมู่ที่ ๑๗ ตำบลท่าสอง คอน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	แปรรูปผลิตภัณฑ์จากกก, แปรรูป ผลิตภัณฑ์จากข้าว, ปลูกพืชผัก, ผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา, เพาะพันธุ์ต้นกล้วยไม้ปลูกจำหน่าย

๒๒๒	วิสาหกิจชุมชนบ้านผักไฮโดร	เลขที่ ๒๔๕ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ปลูกผักไฮโดรโปนิคส์
๒๒๓	วิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหาร บ้านท่าสองคอน หมู่ ๑๗	เลขที่ ๑๘ หมู่ที่ ๑๗ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	หมูแดดเดียว,เนื้อแดดเดียว, ไส้กรอก,ปลาแดดเดียว,ปลาสามปลาร้า, ขนมข้าวแต๋น
๒๒๔	เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตมันสำปะหลังมหาสารคาม	เลขที่ ๘๙ หมู่ ๕ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ปลุกมันสำปะหลัง, แปรรูปมันสำปะหลัง
๒๒๕	เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมันสำปะหลังร้อยแก่นสารสินธุ์	เลขที่ ๘๙ หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	รวบรวมและแปรรูปมันสำปะหลัง
๒๒๖	วิสาหกิจชุมชนเครื่องเรือนหวายและผักตบชวา บ้านวังไผ่	เลขที่ ๙๔ หมู่ ๗ ตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เครื่องเรือนและเครื่องตกแต่งบ้านจากหวาย, เครื่องเรือนและเครื่องตกแต่งบ้านจากผักตบชวา
๒๒๗	วิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผักตบชวาบ้านบึงคล้า	เลขที่ ๑๕ หมู่ ๑๑ ตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	หัตถกรรมจากผักตบชวา
๒๒๘	วิสาหกิจชุมชนศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านวังไผ่ หมู่ที่ ๑๘	เลขที่ ๓๘ หมู่ ๑๘ ตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	พันธุ์ข้าวหอมมะลิ ๑๐๕, แปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าว
๒๒๙	วิสาหกิจชุมชนข้าวอินทรีย์ลาดพัฒนา	เลขที่ ๑๔๔ หมู่ ๒ ตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ข้าวอินทรีย์, เกษตรผสมผสาน, เลี้ยงปลา, เลี้ยงไก่, ปลูกพืชสมุนไพร, ปลูกไม้ผล, แปรรูปสินค้าเกษตร
๒๓๐	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มกกแปรรูปทำงามตำบลลาดพัฒนา	เลขที่ ๑๐๘ หมู่ ๓ ตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ปลูกตะไคร้, แปรรูปทอเสื่อกก
๒๓๑	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรผสมผสานปลูกพืชสมุนไพร ตำบลแก้ง	เลขที่ ๖๔ หมู่ ๒ ตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกพืชสมุนไพร
๒๓๒	วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่พืชผัก หมู่ ๑๐ บ้านม่วง-คุยโพธิ์ ตำบลลาดพัฒนา	เลขที่ ๘๖ หมู่ ๑๐ ตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ผลิตพืชผัก
๒๓๓	วิสาหกิจชุมชนสามัคคีพัฒนา	เลขที่ ๔ หมู่ ๖ ตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
๒๓๔	วิสาหกิจชุมชนวังไผ่เอิร์บ	เลขที่ ๘๗ หมู่ ๗ ตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกพืชสมุนไพร
๒๓๕	วิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์สินค้า ๑ ชุมชน ๑ Soft Power ชุมชนหนองหวาย	เลขที่ ๕๕ หมู่ที่ ๙ ตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ปลาแดดเดียว
๒๓๖	กลุ่มตัดเย็บบ้านท่าค้อ	เลขที่ ๘๙ หมู่ที่ ๑๔ ตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ตัดเย็บเสื้อผ้า
๒๓๗	วิสาหกิจชุมชนร้านค้าชุมชน บ้านหัวนาคำ	เลขที่ ๑๗๗ หมู่ ๑ ตำบลหนองปลิง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	จำหน่ายสินค้าเบ็ดเตล็ด

๒๓๘	วิสาหกิจชุมชนปลูกหม่อนเลี้ยงไหม บ้านโคกลี	เลขที่ ๒ หมู่ ๕ ตำบลหนองปลิง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกหม่อน, เลี้ยงไหม
๒๓๙	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงโคเนื้อบ้านป่ากุง	เลขที่ ๕ หมู่ ๒ ตำบลหนองปลิง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงโคเนื้อ
๒๔๐	วิสาหกิจชุมชนจักสานไม้ไผ่ บ้านโนนสมบูรณ์	เลขที่ ๔๑ หมู่ ๗ ตำบลหนองปลิง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	จักสานไม้ไผ่
๒๔๑	วิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหารบ้านศรีวิสัย	เลขที่ ๗๘ หมู่ ๘ ตำบลหนองปลิง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	กระทหรีพัพ และอื่นๆ
๒๔๒	วิสาหกิจชุมชนเย็บผ้าหมู่ที่ ๑ ตำบลหนองปลิง	เลขที่ ๑๗ หมู่ ๑ ตำบลหนองปลิง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผ้าห่ม ผ้าขาวม้า
๒๔๓	วิสาหกิจชุมชนศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ชุมชนบ้านหนองคู	เลขที่ ๒๐๘ หมู่ ๓ ตำบลหนองปลิง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	พันธุ์ข้าว
๒๔๔	วิสาหกิจชุมชนดอกไม้จันทร์ตำบลหนองปลิง	เลขที่ ๑๗๒ หมู่ที่ ๖ ตำบลหนองปลิง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ดอกไม้จันทร์
๒๔๕	วิสาหกิจชุมชนเกษตรผสมผสาน บ้านหนองคู	เลขที่ ๓๕ หมู่ ๓ ตำบลหนองปลิง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ข้าวมะลิ ๑๐๕ ผักต่างๆ ปศุสัตว์
๒๔๖	วิสาหกิจชุมชนสารสกัดชีวภาพ ปรับปรุงบำรุงดินบ้านป่ากุง	เลขที่ ๕๑ หมู่ ๒ ตำบลหนองปลิง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	สารสกัดชีวภาพ
๒๔๗	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์เมล็ดพันธุ์อินทรีย์หนองคู-ศรีวิสัย	เลขที่ ๒๒๙ หมู่ ๓ ตำบลหนองปลิง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ผลิตข้าวพันธุ์พื้นเมือง
๒๔๘	วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์หนองคู-ศรีวิสัย	เลขที่ ๙๗ หมู่ ๘ ตำบลหนองปลิง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผลิตผักปลอดสารพิษ, ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว, ผลิตเมล็ดพันธุ์พืชผัก
๒๔๙	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ บ้านศรีวิสัย หมู่ ๘	เลขที่ ๑๑๗ หมู่ที่ ๘ ตำบลหนองปลิง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ผลิตปุ๋ยชีวภาพ, ข้าวสาร, ปลูกผักปลอดสารพิษ
๒๕๐	เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนพัฒนาอาชีพ ตำบลหนองปลิง	เลขที่ ๓๐๕ หมู่ ๖ ตำบลหนองปลิง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ทอผ้า, แปรรูปอาหาร, ดอกไม้ประดิษฐ์
๒๕๑	วิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านท่าสำราญ ตำบลห้วยแอ่ง	เลขที่ ๑๕ หมู่ ๗ ตำบลห้วยแอ่ง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ทอผ้าฝ้าย, ทอผ้าไหม, แปรรูปสินค้าเกษตร
๒๕๒	วิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านโค	เลขที่ ๔๑ หมู่ ๓ ตำบลห้วยแอ่ง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ทอผ้าฝ้าย, ทอผ้าไหม
๒๕๓	วิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตข้าวเพื่อสุขภาพ เมืองสารคาม	เลขที่ ๔๖ หมู่ ๙ ตำบลห้วยแอ่ง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ข้าวเพื่อสุขภาพ เช่น ข้าวดอกมะลิ ๑๐๕, ข้าวเพื่อสุขภาพเช่น ข้าวไรซ์เบอร์รี่
๒๕๔	วิสาหกิจชุมชนปลูกผักปลอดสารพิษ ตำบลห้วยแอ่ง	เลขที่ ๔๑ หมู่ ๓ ตำบลห้วยแอ่ง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผักปลอดสารพิษ (ถั่วฝักยาว แตงกวา ผักอื่นๆ)

๒๕๕	วิสาหกิจชุมชนผลิตลวดหนาม บ้าน ท่าสำราญ	เลขที่ ๒๘ หมู่ ๗ ตำบลห้วยแอ่ง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผลิตลวดหนาม
๒๕๖	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเลี้ยงโคขุน ต.ห้วย แอ่ง	เลขที่ ๓๑ หมู่ ๘ ตำบลห้วยแอ่ง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงโคขุน
๒๕๗	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอพรหมเช็ดเท้าท่า งาม	เลขที่ ๑๔๐ หมู่ ๔ ตำบลห้วยแอ่ง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ทอพรหมเช็ดเท้า
๒๕๘	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มน้ำดื่มเพื่อสุขภาพ ตำบลห้วยแอ่ง	เลขที่ ๓๓ หมู่ ๗ ตำบลห้วยแอ่ง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผลิตน้ำดื่ม
๒๕๙	วิสาหกิจชุมชนเกษตรปลอดสารพิษ บ้านโคก หมู่ ๓	เลขที่ ๓๘ หมู่ ๓ ตำบลห้วยแอ่ง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกผักปลอดสารพิษ
๒๖๐	วิสาหกิจชุมชนหมอยไทยทำเอง	เลขที่ ๙๐ หมู่ ๙ ตำบลห้วยแอ่ง อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เครื่องสำอางค์จากสมุนไพร, ยา รักษาโรคจากสมุนไพร, ผลิตภัณฑ์ ในครัวเรือนจากสมุนไพร, ปลูก กล้วยา
๒๖๑	วิสาหกิจชุมชนร้านค้าแม่บ้าน เกษตรกรนากเขียน	เลขที่ ๔๗ หมู่ ๔ ตำบลหนองโน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	จำหน่ายของเบ็ดเตล็ด
๒๖๒	วิสาหกิจชุมชนปลูกข้าวเพื่อบริโภค และจำหน่าย หมู่ที่ ๗	เลขที่ ๔๒ หมู่ ๗ ตำบลหนองโน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	ข้าว
๒๖๓	วิสาหกิจชุมชนหนองโนปลูกข้าวโพด เลี้ยงสัตว์	เลขที่ ๑๕๗ หมู่ ๕ ตำบลหนองโน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์
๒๖๔	วิสาหกิจชุมชนปลูกข้าวเกษตรอินทรีย์ กุดแคน	เลขที่ ๑๖๕ หมู่ ๖ ตำบลหนองโน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม	มะลิ ๑๐๕
๒๖๕	วิสาหกิจชุมชนหนองโนปลูกหญ้าเลี้ยง สัตว์ หมู่ที่ ๕	เลขที่ ๑๒๔ หมู่ ๕ ตำบลหนองโน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	หญ้าเลี้ยงสัตว์
๒๖๖	วิสาหกิจชุมชนผลิตอาหารสัตว์ เพื่อ การจำหน่ายบ้านกุดแคน หมู่ที่ ๖	เลขที่ ๒๐๔ หมู่ ๖ ตำบลหนองโน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผลิตอาหารสัตว์
๒๖๗	วิสาหกิจชุมชนยาสูบเตอร์กิชบ้าน นากเขียน	เลขที่ ๒๑ หมู่ ๔ ตำบลหนองโน อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกยาสูบ, รวบรวมขายยาสูบ
๒๖๘	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงโคเนื้อบ้านโนนมี ในเขตปฏิรูปที่ดิน	เลขที่ ๑๐๙ หมู่ ๒ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	โคเนื้อ
๒๖๙	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงโคเนื้อบ้านโคก ตำบลบัวค้อ	เลขที่ ๔๔ หมู่ ๙ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	โคเนื้อ, เกษตรผสมผสาน
๒๗๐	วิสาหกิจชุมชนแม่พันธุ์กระบือ บ้าน โคก ม.๙	เลขที่ ๖๒ หมู่ ๙ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงกระบือ

๒๗๑	วิสาหกิจชุมชนแม่พันธุ์โคบ้านโคก	เลขที่ ๘๒ หมู่ ๙ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงแม่พันธุ์กระบือ
๒๗๒	วิสาหกิจชุมชนพืชผักสวนผสม บ้าน สวนอ้อย	เลขที่ ๓๓ หมู่ ๘ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกพืชปลอดสาร
๒๗๓	วิสาหกิจชุมชนแม่พันธุ์กระบือบ้านโคก หมู่ที่ ๙	เลขที่ ๖๑ หมู่ ๙ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงกระบือ
๒๗๔	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงโคเนื้อบ้านหนอง ค้อ	เลขที่ ๕๐ หมู่ ๕ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	โคเนื้อ
๒๗๕	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปลูกข้าวอินทรีย์ หนองค้อ ๑	เลขที่ ๖๐ หมู่ ๕ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ข้าว
๒๗๖	วิสาหกิจชุมชนปลูกข้าวอินทรีย์บ้าน หนองค้อ หมู่ที่ ๕	เลขที่ ๓ หมู่ ๕ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ข้าวมะลิ ๑๐๕
๒๗๗	วิสาหกิจชุมชนปลูกผักปลอดสารพิษ บ้านโคก หมู่ที่ ๓	เลขที่ ๖๖ หมู่ ๓ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผักต่างๆ เช่น ผักกาด ผักกวางตุ้ง
๒๗๘	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงกบบ้านโคก หมู่ที่ ๓	เลขที่ ๑๒๕ หมู่ ๓ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	กบ
๒๗๙	วิสาหกิจชุมชนปลูกผักเพื่อบริโภค ด้วยพลังงานแสงอาทิตย์	เลขที่ ๒๔ หมู่ ๓ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกพืชผัก
๒๘๐	วิสาหกิจชุมชนปลูกกล้วยน้ำหว่า บ้านโคก หมู่ที่ ๓	เลขที่ ๑ หมู่ ๓ ตำบลบัวค้อ อำเภอ เมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	กล้วยน้ำหว่า
๒๘๑	วิสาหกิจชุมชนปลูกข้าวอินทรีย์บ้าน โคก	เลขที่ ๒๘ หมู่ ๓ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกข้าวอินทรีย์
๒๘๒	วิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวอินทรีย์ โคกงาม ๑	เลขที่ ๔๙ หมู่ ๙ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ข้าวมะลิ ๑๐๕ กข ๖, ข้าวดอก มะลิ ๑๐๕, ปลูกพืชสมุนไพร
๒๘๓	วิสาหกิจชุมชนปลูกหม่อนเลี้ยงไหม บ้านหนองบัว หมู่ที่ ๔	เลขที่ ๒๒๕ หมู่ ๔ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	หม่อน แปรรูปหม่อน
๒๘๔	วิสาหกิจชุมชนเกษตรผสมผสาน บ้าน หนองบัว	เลขที่ ๑๖๔ หมู่ ๔ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ข้าวขาวดอกมะลิ ๑๐๕ กข๖ และพืชผักต่างๆ
๒๘๕	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงสุกรบ้านหนองบัว หมู่ที่ ๔	เลขที่ ๑๗๓ หมู่ ๔ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	สุกร
๒๘๖	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเลี้ยงโค บ้านหนอง บัว หมู่ที่ ๔	เลขที่ ๓๔ หมู่ ๔ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	โคเนื้อ
๒๘๗	วิสาหกิจชุมชนเกษตรผสมผสาน บ้าน หนองบัว หมู่ที่ ๔	เลขที่ ๕๓ หมู่ ๔ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เกษตรผสมผสาน

๒๘๘	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงโคบ้านหนองบัว หมู่ที่ ๔	เลขที่ ๒๕ หมู่ ๔ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	โคเนื้อ
๒๘๙	วิสาหกิจชุมชนเลี้ยงโคเนื้อ หมู่ที่ ๕ ตำบลบัวค้อ	เลขที่ ๙๘ หมู่ ๕ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	โคเนื้อ
๒๙๐	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเลี้ยงโคเนื้อ บ้านสวน ตำบลบัวค้อ	เลขที่ ๖๑ หมู่ ๘ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงโค
๒๙๑	วิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงโคขุนน้ำจั้นเพชรน้ำหนึ่ง	เลขที่ ๑ หมู่ ๖ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงโคเนื้อ
๒๙๒	วิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงโคขุนน้ำจั้นบูรพา	เลขที่ ๕๔ หมู่ ๖ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงโคเนื้อ
๒๙๓	วิสาหกิจชุมชนโคกระบือสร้างชาติ	เลขที่ ๑๒๙ หมู่ ๔ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	โคขุน
๒๙๔	วิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงโคขุนน้ำจั้นนคร	เลขที่ ๔๑ หมู่ ๖ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงโคขุน
๒๙๕	วิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงโคขุนมิตรหนองคูณ	เลขที่ ๑๗ หมู่ ๗ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงโคขุน, ปลุกพืชผสมผสาน
๒๙๖	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเลี้ยงโคขุนแสนสุข	เลขที่ ๑๓๒ หมู่ ๔ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงโค, ปลุกหญ้าเลี้ยงสัตว์
๒๙๗	วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ หมู่ ๕ บ้านหนองค้อ	เลขที่ ๓๔ หมู่ ๕ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลุกพืชอินทรีย์, ปลุกหญ้าเลี้ยงสัตว์, ผลิตปุ๋ยอินทรีย์
๒๙๘	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเลี้ยงโคชีอมาขายไป	เลขที่ ๑๑๐ หมู่ ๔ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงโค, ปลุกหญ้าอาหารสัตว์
๒๙๙	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเลี้ยงโคขุนเพื่อการเกษตร	เลขที่ ๔๗ หมู่ ๔ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงโค, ปลุกหญ้าอาหารสัตว์, ปลุกข้าว, ปลุกไม้ผล
๓๐๐	วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยววิถีชุมชนเครือข่ายบ้านโนนมี	เลขที่ ๗๗ หมู่ ๒ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ท่องเที่ยวเชิงเกษตร, ปลุกพืชผักปลอดสารพิษ, ปลุกไม้ผล, ปลุกไม้ยืนต้น, เลี้ยงปลา, ปลุกพืชสมุนไพร การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เลี้ยงกระบือ, เลี้ยงโคเนื้อ, เลี้ยงแพะ, เลี้ยงสัตว์ปีก
๓๐๑	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มข้าวอินทรีย์โคกงาม ๓	เลขที่ ๖๖ หมู่ ๙ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผลิตข้าวอินทรีย์, เลี้ยงโค
๓๐๒	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรปลอดสารพิษบ้านหนองค้อ	เลขที่ ๓๑ หมู่ ๕ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงปลา, เลี้ยงไก่, ปลุกผักปลอดสารพิษ, ผลิตปุ๋ยหมัก, ทำขนม
๓๐๓	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเลี้ยงปลานิลบ้านบัวค้อ	เลขที่ ๖๒ หมู่ ๑๐ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ผลิตพืชผักปลอดสารพิษ, ทำปุ๋ยหมัก, จักสาน, เลี้ยงปลานิล

๓๐๔	วิสาหกิจชุมชนฟาร์มเห็ดสร้างฝัน	เลขที่ ๑๗ หมู่ ๗ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	การเพาะเห็ด, แปรรูปเห็ด, การเลี้ยงสัตว์ปีก, การเพาะเลี้ยง สัตว์น้ำ, เกษตรผสมผสาน, ปลูกพืชสมุนไพร, แปรรูป ผลิตภัณฑ์สมุนไพร
๓๐๕	วิสาหกิจชุมชนปลูกพืชเลี้ยงสัตว์และ พืชผักสวนผสมบ้านหนองบัว	เลขที่ ๔๒ หมู่ ๔ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกพืชผักสวนครัว, ปลูกหญ้า เลี้ยงสัตว์, ปลูกไม้ผล, ปลูกไม้ ยืนต้น, เลี้ยงโคเนื้อ, เลี้ยงปลา
๓๐๖	วิสาหกิจชุมชนผักปลอดภัยบ้านโคก ตำบลบัวค้อ	เลขที่ ๗๑ หมู่ ๙ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกผักปลอดสารพิษ, ปลูกข้าว ปลอดสารพิษ, ทำการเกษตร ผสมผสาน, เลี้ยงปลา, เลี้ยงโคเนื้อ
๓๐๗	วิสาหกิจชุมชนเกษตรผสมผสาน บ้านบัวค้อ ม.๑๐	เลขที่ ๓๓ หมู่ ๑๐ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกผัก, ปลูกข้าวอินทรีย์, เลี้ยง โคเนื้อ, เลี้ยงปลา
๓๐๘	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปอาหาร บ้านน้ำจั้น ต.บัวค้อ	เลขที่ ๑๗ หมู่ ๖ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงโคเนื้อ, เลี้ยงสุกร, รวบรวม และจำหน่ายผลผลิตทางการ เกษตร
๓๐๙	วิสาหกิจชุมชนปลายฝน ปันฝัน	เลขที่ ๑๒๐ หมู่ ๔ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงโคเนื้อ, เลี้ยงกระบือ, เลี้ยง ปลา, ปลูกพืชผัก, ปลูกไม้ผล, ปลูกไม้ยืนต้น, ปลูกพืชสมุนไพร, แปรรูปสมุนไพร
๓๑๐	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปลูกผักปลอด สารพิษบ้านโคก	เลขที่ ๒ หมู่ ๙ ตำบลบัวค้อ อำเภอ เมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกผัก, เลี้ยงโคเนื้อ, เลี้ยงปลา
๓๑๑	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มโคเนื้อบ้านน้ำจั้น	เลขที่ ๓๔ หมู่ ๖ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงโคเนื้อ, เลี้ยงไก่, เลี้ยงปลา, ปลูกผัก, แปรรูปอาหาร
๓๑๒	วิสาหกิจชุมชนเกษตรข้าวอินทรีย์ โนนมี	เลขที่ ๓๔ หมู่ ๒ ตำบลบัวค้อ อำเภอ เมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกข้าวอินทรีย์, ผลิตและ จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าว, แปรรูป ข้าวอินทรีย์
๓๑๓	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปลูกผักหนองบัว หมู่ ๔ บัวค้อ	เลขที่ ๑๔๘ หมู่ที่ ๔ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	บริการท่องเที่ยว, โคเนื้อ, แพะ, ปลา, สัตว์ปีก, มันสำปะหลัง, การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร สมุนไพร, ผักปลอดสารพิษ, ไม้ ผล, ไม้ยืนต้น
๓๑๔	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มพัฒนาสายพันธุ์โค พื้นบ้าน	เลขที่ ๕ หมู่ที่ ๕ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	เลี้ยงโคพื้นบ้าน
๓๑๕	วิสาหกิจชุมชนเกษตรผสมผสาน บ้านสวนอ้อย	เลขที่ ๗๗ หมู่ที่ ๘ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกผักสวนครัว, เลี้ยงปลา, เลี้ยง ไก่, เลี้ยงกบ, ปลูกข้าว, ปลูกมัน สำปะหลัง, แปรรูปผลิตภัณฑ์ทาง การเกษตร
๓๑๖	วิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตและแปรรูปพืช สวนและพืชน้ำโนนมี	เลขที่ ๗๘ หมู่ที่ ๒ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ปลูกสับปะรดสี, ปลูกผักปลอด สารพิษ, เลี้ยงไข่มุก

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองมหาสารคาม, พ.ศ. ๒๕๖๙

ตารางที่ ๒๒ แสดงข้อมูลกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มยุวเกษตรกร และกลุ่มส่งเสริมอาชีพ

ชื่อกลุ่ม	ที่ตั้ง	จำนวนสมาชิก
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแม่เกษตรกรบ้านน้ำจั้น	หมู่ ๖ ต.บัวค้อ อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านดอนหวาน ม.๔ ตำบลดอนหวาน	หมู่ ๔ ต.ดอนหวาน อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแม่เกษตรกรบ้านนาบกเขียน	หมู่ ๔ ต.หนองโน อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแม่บ้านเกษตรกรบ้านทุ่งนาเรา	หมู่ ๘ ต.แก้ง อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแม่บ้านเกษตรกรบ้านโรงบ่ม	หมู่ ๒ ต.โคกก่อ อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแม่บ้านเกษตรกรบ้านกุดเป่ง	หมู่ ๒ ต.แก้งเลิงจาน อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านวังไผ่	หมู่ ๗ ต.ลาดพัฒนา อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๒๕
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแม่บ้านเกษตรกร	หมู่ ๒ ต.บัวค้อ อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านเชียงเหียน	หมู่ ๓ ต.เขวา อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านดอนหวานพัฒนา ม.๗ ตำบลดอนหวาน	หมู่ ๗ ต.ดอนหวาน อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแม่บ้านเกษตรกรบ้านหนองคู	หมู่ ๘ ต.ท่าตูม อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแม่บ้านเกษตรกรบ้านกุดแคน	หมู่ ๒ ต.หนองโน อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านโคกลี ม.๕ ต.หนองปลิง	หมู่ ๕ ต.หนองปลิง อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๖
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแม่บ้านเกษตรกรผู้ปลูกข้าวบ้านกุดแคน	หมู่ ๒ ต.หนองโน อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแม่บ้านเกษตรกรบ้านโนนเพ็ก	หมู่ ๑๔ ต.แวงน่าง อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแม่บ้านเกษตรกรหาดเจ้าสำราญ	หมู่ ๔ ต.แก้ง อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๒๑
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแม่บ้านเกษตรกรบ้านแก่น้อย	หมู่ ๓ ต.แวงน่าง อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแม่บ้านเกษตรกรบ้านท่าสองคอน	หมู่ ๑๒ ต.ท่าสองคอน อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแม่บ้านเกษตรกรบ้านท่าตูม	หมู่ ๓ ต.ท่าตูม อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๖
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแม่บ้านเกษตรกรบ้านหนองข่า	หมู่ ๕ ต.ท่าตูม อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแม่บ้านเกษตรกรบ้านหนองเขื่อนช้าง	หมู่ ๗ ต.ท่าสองคอน อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแม่บ้านเกษตรกรบ้านดอนหัน	หมู่ ๒๑ ต.ท่าสองคอน อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรทอผ้าบ้านท่าสำราญ	หมู่ ๗ ต.ห้วยแอ่ง อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มยุวเกษตรกรยุวเกษตรกรวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีมหาสารคาม	หมู่ ๑๗ ต.เขวา อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๑
กลุ่มยุวเกษตรกรกลุ่มยุวเกษตรกรโรงเรียนบ้านท่าตูมดอนเรือ	หมู่ ๓ ต.ท่าตูม อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๒
กลุ่มยุวเกษตรกรกลุ่มยุวเกษตรกรโรงเรียนบ้านท่าปะทายโนนตูม	หมู่ ๓ ต.เกิง อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๒
กลุ่มยุวเกษตรกรบ้านหนองดิน	หมู่ ๗ ต.เขวา อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๒๖
กลุ่มยุวเกษตรกรโรงเรียนชุมชนบ้านลาด	หมู่ ๑ ต.ลาดพัฒนา อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มยุวเกษตรกรโรงเรียนโคกก่อพิทยาคม	หมู่ ๘ ต.โคกก่อ อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรกลุ่มส่งเสริมอาชีพเกษตรกรบ้านท่าสองคอน หมู่ ๑๗	หมู่ ๑๗ ต.ท่าสองคอน อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๓
กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรบ้านหนองหล่มใหญ่ ม.๓ ตำบลดอนหวาน	หมู่ ๓ ต.ดอนหวาน อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๘
กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรศูนย์ข้าวชุมชนบ้านวังไผ่	หมู่ ๑๘ ต.ลาดพัฒนา อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๔๑
กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรเย็บจักรอุตสาหกรรมท่าแร่	หมู่ ๑๗ ต.แก่งเลิงจาน อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรดอกไม้ประดิษฐ์บ้านท่าแร่	หมู่ ๕ ต.แก่งเลิงจาน อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรเกษตรกรอินทรีย์ชีววิถีบ้านเหล่าน้อย	หมู่ ๑๐ ต.เขวา อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๑
กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรเกษตรกรอินทรีย์ชีวภาพ	หมู่ ๑ ต.โคกก่อ อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรผลิตข้าวกล้องบ้านหัวช้าง	หมู่ ๑๐ ต.โคกก่อ อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๑
กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรผู้ปลูกพริกบ้านหนองแวงน้อย	หมู่ ๘ ต.โคกก่อ อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรจักสานบ้านหนองหิน	หมู่ ๔ ต.โคกก่อ อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๒
กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรผู้ปลูกผักปลอดภัยสารพิษ	หมู่ ๗ ต.ท่าตูม อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๕
กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรปลูกหม่อนเลี้ยงไหมหนองบัว	หมู่ ๔ ต.บัวค้อ อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐

กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรเพาะเห็ดบ้านโนนเตื่อ	หมู่ ๑๐ ต.แวงน่าง อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๕
กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรปลูกผักปลอดภัยสารพิษ	หมู่ ๓ ต.หนองโน อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรเกษตรอินทรีย์วิถีหนองอีดำ	หมู่ ๓ ต.หนองโน อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรกลุ่มพืชและสมุนไพรหนองโน	หมู่ ๑ ต.หนองโน อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรผลิตภัณฑ์ข้าวนาแพง	หมู่ ๒ ต.ห้วยแอ่ง อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรศูนย์ข้าวชุมชนบ้านดงน้อย	หมู่ ๑๔ ต.แวงน่าง อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรศูนย์ข้าวบ้านหนองจิก	หมู่ ๑๕ ต.แก้งเลิงจาน อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรกลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรบ้านดงเค็ง	หมู่ ๑๐ ต.ท่าสองคอน อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรผู้เลี้ยงโคขุนบ้านโนนมี	หมู่ ๒ ต.บัวค้อ อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรผลิตภัณฑ์เกษตรบ้านโนนสวรรค์ หมู่ ๑๐	หมู่ ๑๐ ต.แก้ง อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรปลูกผักบ้านหนองคูศรีวิไล	หมู่ ๘ ต.หนองปลิง อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๕
กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรแปรรูปขนมกะหรี่ปั๊บ	หมู่ ๗ ต.ท่าตูม อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรโคกระบือบ้านท่าแร่	หมู่ ๕ ต.แก้งเลิงจาน อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรผู้เลี้ยงโคนมบ้านหนองหิน	หมู่ ๔ ต.โคกก่อ อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐
กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรเลี้ยงปลา-กบ บ้านแก้งเหนือ	หมู่ ๖ ต.แก้ง อ.เมืองมหาสารคาม จ.มหาสารคาม	๑๐

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองมหาสารคาม, พ.ศ. ๒๕๖๔

ตารางที่ ๒๓ แสดงข้อมูลกลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์

ชื่อกลุ่ม	ที่อยู่		จำนวนสมาชิก (คน)
	หมู่ที่	ตำบล	
แปลงใหญ่โคนม สหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนมโคกก่อจำกัด ตำบลโคกก่อ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	๑	โคกก่อ	๑๐๖
สหกรณ์การเกษตรเมืองมหาสารคาม จำกัด	-	เขวา	-

สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. (สกต.) มหาสารคาม จำกัด:	๕	ทำสองคอน	๓๕
สหกรณ์ปศุสัตว์ตากสิลา จำกัด	-	แวงน่าง	-

ที่มา : สำนักงานสหกรณ์จังหวัดมหาสารคาม, พ.ศ. ๒๕๖๙

๒) ศูนย์เรียนรู้และเครือข่าย

ตารางที่ ๒๔ แสดงจำนวนแหล่ง/ศูนย์เรียนรู้และบริการด้านการเกษตร

ตำบล	ศพก. .	ศพก. เครือข่าย	ศจช. .	ศคปช. .	ศบกด. .	ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจ พอเพียง			ศูนย์ถ่ายทอด เทคโนโลยี ด้าน การพัฒนาที่ดิน
						กษ.	ปศุ สัตว์	ปฎิรูป	
ตลาด	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐
ลาดพัฒนา	๐	๒	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐
หนองปลิง	๑	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๑	๑
ห้วยแอ่ง	๐	๑	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐
หนองโน	๐	๑	๑	๐	๐	๐	๐	๐	๐
บัวค้อ	๐	๑	๐	๑	๐	๐	๐	๐	๐
เขวา	๐	๓	๑	๐	๐	๐	๐	๐	๐
ท่าตูม	๐	๑	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐
แวงน่าง	๐	๒	๑	๐	๐	๐	๐	๐	๐
โคกก่อง	๐	๑	๐	๐	๐	๐	๐	๑	๐
ดอนหว่าน	๐	๒	๑	๐	๐	๐	๐	๐	๐
แก้ง	๐	๑	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐
แก้งเลิงจาน	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐
ทำสองคอน	๐	๓	๒	๐	๐	๐	๑	๐	๐
รวม	๑	๑๘	๖	๑	๐	๐	๑	๒	๑

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอมือเมืองมหาสารคาม, พ.ศ. ๒๕๖๙

(๑) อาสาสมัครเกษตร

ตารางที่ ๒๕ แสดงจำนวนอาสาสมัครเกษตร

ตำบล	หน่วยงาน /อาสาสมัครเกษตร (ราย)								
	อาสาสมัครฝนหลวง	ครูบัญชีอาสา	ประมงอาสา	อาสาปศุสัตว์	หมอดินอาสา	เกษตรหมู่บ้าน	สหกรณ์	เศรษฐกิจการเกษตร	อาสาสมัครปฏิรูปที่ดิน
ตลาด	๐	๑	๐	๔	๐	๐	๐	๐	๐
ลาดพัฒนา	๐	๐	๑	๒๘	๑๙	๒๐	๐	๐	๐
หนองปลิง	๐	๒	๐	๙	๘	๙	๐	๐	๐
ห้วยแอ่ง	๐	๙	๑	๗	๘	๑๐	๐	๐	๐
หนองโน	๐	๒	๓	๙	๘	๑๑	๐	๐	๐
บัวค้อ	๐	๑	๑	๒๑	๑๐	๑๑	๑	๐	๔
เขวา	๐	๒	๐	๔๒	๒๔	๒๔	๐	๐	๐
ท่าตูม	๐	๒	๐	๑๑	๑๐	๑๐	๑	๐	๐
แวงน่าง	๑	๔	๐	๒๔	๑๗	๑๘	๐	๑	๐
โคกก่อ	๑	๔	๐	๒๐	๑๖	๑๙	๑	๐	๕
ดอนหว้าน	๐	๒	๐	๑๐	๙	๙	๑	๐	๑
เกิ้ง	๐	๐	๐	๑๖	๑๔	๑๕	๐	๐	๐
แก่งเลิงจาน	๐	๑	๐	๑๗	๑๗	๒๐	๐	๐	๐
ท่าสองคอน	๐	๒	๑	๓๘	๒๓	๒๗	๐	๐	๐
รวม	๒	๓๒	๗	๒๕๖	๑๘๓	๒๐๓	๔	๑	๑๐

หมายเหตุ : อาสาเกษตรบางรายทำหน้าที่อาสามากกว่า ๑ หน้าที่

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองมหาสารคาม, พ.ศ. ๒๕๖๙

(๒) ประชาชนชาวบ้าน

อำเภอเมืองมหาสารคาม มีประชาชนชาวบ้านภายใต้โครงการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งการดำเนินการโครงการได้คัดเลือกประชาชนชาวบ้านเป็นผู้ดำเนินการถ่ายทอดองค์ความรู้ตามวิถีของประชาชนแต่ละคน จำนวน ๑๘ คน

ตารางที่ ๒๖ แสดงข้อมูลประชาชนชาวบ้าน อำเภอเมืองมหาสารคาม

ตำบล	จำนวน (ราย)	ชื่อ - สกุล	สาขา
เกิ้ง	๑	๑.นายสมพงษ์ วรคำ	เศรษฐกิจพอเพียง
เขวา	๒	๑. นายทองนาค มาตรา ๒. นางสาวรดา สอนชัย	เกษตรผสมผสาน ฝรั่ง

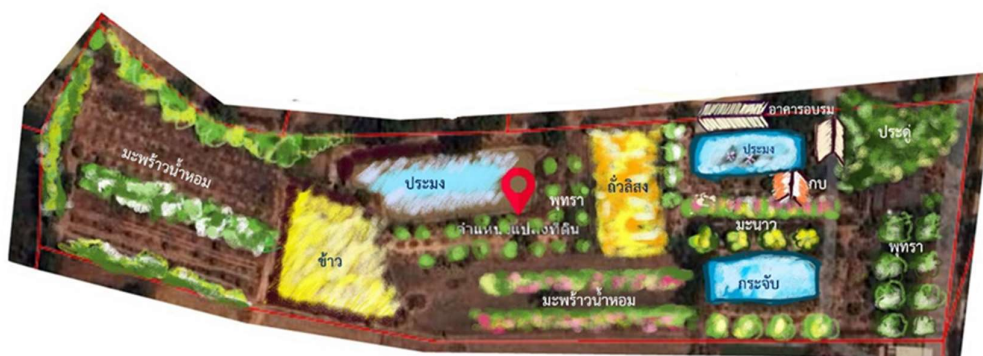
โคกก่อ	๒	๑. นายอรรณู คำสิงห์ ๒. นางพัชรี ต้นเสดี	เกษตรอินทรีย์ พืชผัก
ดอนหว้าน	๒	๑. นายวิรัตน์ อินธิแสน ๒. นายบุญเรือง นามมูลตรี	ไม้ผล อินทผลัม
ท่าตูม	๑	๑. นายสินไชย ชนะบุญ	เกษตรผสมผสาน
ท่าสองคอน	๒	๑. นายทนต์ศักดิ์ วรรณสาร ๒. นายนิคม วินาโน	มันสำปะหลัง เกษตรผสมผสาน
ลาดพัฒนา	๑	๑. นางสาวสุกัญญา พูลเทกอง	การแปรรูปอาหาร
แว่นาง	๑	๑. นางสาวดาวเรือง มาจันทร์	เกษตรผสมผสาน
หนองโน	๑	๑. นายชวน หลงศรี ๒. นายจรัญ ขาววาปี	เศรษฐกิจพอเพียง เกษตรทฤษฎีใหม่
หนองปลิง	๒	๑. นายธีรศักดิ์ ภาสงค์ ๒. นายประเสริฐ คมกล้า	เศรษฐกิจพอเพียง พืชผัก
ห้วยแอ่ง	๑	๑. นายต่วน คำทอง	เศรษฐกิจพอเพียง
บัวค้อ	๒	๑. นายสมพร ปะมาเยยัง ๒. นางสาว สันโดษ	ปศุสัตว์ เกษตรผสมผสาน

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองมหาสารคาม, พ.ศ. ๒๕๖๙

(๓) ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร

อำเภอเมืองมหาสารคาม มีศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร จำนวน ๒๐ ศูนย์ แบ่งเป็นศูนย์ ศพก. หลัก ๑ ศูนย์ ตั้งที่ตำบลหนองปลิงโดยมี นายธีรศักดิ์ ภาสงค์ เป็นประธานศูนย์ และศูนย์เครือข่าย จำนวน ๑๘ ศูนย์

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร พื้นที่ ๑๔ ไร่ ๒ งาน เป็นพื้นที่ป่าขนาดเล็กอยู่สลับกับพื้นที่ทำการเกษตร ได้ถูกแบ่งสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ธรรมชาติ ป่า ประดู่ สระน้ำ ปลูกไม้ผลและพื้นที่นาข้าว มีกิจกรรมการเกษตรที่หลากหลาย เช่น เลี้ยงปลา เลี้ยง กบ ปลูกพุทรา มะพร้าวน้ำหอม พืชผัก เป็นต้น

แผนผังแปลงศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร อำเภอเมืองมหาสารคาม

เทคโนโลยีเด่นของศูนย์เรียนรู้ :

๑. การจัดการพื้นที่ตามลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ เกษตรกรต้นแบบมีความรู้ความมั่นเพียรในการจัดสรรพื้นที่และการวางแผนแปลงให้เป็นสัดส่วน กำหนดเส้นทางเดินแต่ละฐานเรียนรู้ เช่น ฐานเลี้ยงกบ แปลงมะนาว แปลงพุทรา การเลี้ยงปลา นาข้าว และอาคารอบรมให้ความรู้ความเชื่อมโยงกัน

๒. การขยายพันธุ์พืช เกษตรกรต้นแบบ เป็นผู้มีความรู้และความชำนาญเกี่ยวกับเทคนิควิธีการขยายพันธุ์พืชด้านไม้ผล เช่น การติดตา การตอนกิ่ง การปักชำ รวมทั้งการผลิตฮอร์โมนสูตรต่าง ๆ

การนำไปใช้ประโยชน์ :

ศูนย์เรียนรู้ ศพก. เป็นแปลงที่ทำการเกษตรแบบผสมผสาน นอกจากจะเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและตำบลหนองปลิงแล้ว ยังเป็นสถานีถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการเกษตรให้กับหน่วยงานราชการ เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองมหาสารคาม ธนาครเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) สถานีพัฒนาที่ดินมหาสารคาม เป็นต้น

ฐานการเรียนรู้ :

๑. การเลี้ยงปลา ๒. การเลี้ยงกบ ๓. การผลิตข้าวอินทรีย์ ๔. การผลิตไม้ผล (มะม่วง พุทรา มะพร้าว)

ตารางที่ ๒๗ แสดงข้อมูลศูนย์หลักและศูนย์เครือข่ายของศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร

ชื่อศูนย์เรียนรู้ศพก.	ที่ตั้งแปลง	ที่ตั้ง		เทคโนโลยีเด่น		เกษตรกรผู้นำ	
		หมู่	ตำบล			ชื่อ-สกุล	เบอร์โทรศัพท์
ศูนย์เรียนรู้ ศพก. อำเภอเมือง มหาสารคาม	 X = ๓๑๘๓๖๗ Y = ๑๗๗๘๖๘	๖	หนอง ปลิง	ข้าว อินทรีย์	ไม้ผล	นายธีรศักดิ์ ภา สงค์	๐๘๙- ๙๔๔๔๗๒๙
ศูนย์เรียนรู้เกษตร ผสมผสานบ้านกุดชุย ตำบลลาดพัฒนา อำเภอ เมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม	 X = ๓๒๔๔๘๒ Y=๑๗๙๒๖๒๒	๑๕	ลาด พัฒนา	เตย หอม	ข้าว	นาย รุจิโรจน์ จักรทุม	๐๘๖- ๒๓๙๐๘๑๔

ศูนย์เรียนรู้ไร่นาสวนผสมบ้านโคกก่อ ตำบลโคกก่อ อำเภอมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม	 X = ๓๑๔๔๘๘ Y = ๑๗๗๕๗๓๘	๑	โคกก่อ	ข้าว	พืชผัก	นายอริญคำสิงห์	๐๘๗-๒๑๕๓๔๘๓
ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านโนนทอง ตำบลดอนหวาน อำเภอมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม	 X= ๓๑๙๑๔๗ Y= ๑๗๗๓๑๖๙	๖	ดอนหวาน	อินทผาลัม	สมุนไพร	นายบุญเรือง นามมูลตรี	๐๘๘ ๓๓๗ ๗๗๓๗
ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านโนนสะพัง ตำบลเขวา อำเภอมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม	 X= ๓๒๖๖๘๑ Y= ๑๗๘๕๒๙๘	๖	เขวา	พืชผัก	การผลิตสารชีวภัณฑ์	นายทองนาค มาตรา	๐๖๑-๗๐๖๘๘๒๙
ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านท่าตูม ตำบลท่าตูม อำเภอมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม	X= ๓๓๕๓๒๔ Y=๑๗๘๙๘๔๘	๙	ท่าตูม	ข้าว	ผักพืช	นายสุทัศน์ ประทุมไชย	๐๙๓-๐๖๔๑๐๕๘
ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านดงน้อย ตำบลแวงน่าง อำเภอมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม	 X= ๓๒๑๕๖๐ Y= ๑๗๘๕๓๓๓	๑๗	แวงน่าง	ถั่วลิสง	พืชผัก	ร้อยตำรวจโท นิติพัฒน์ พงษ์นอกพอก	๐๘๑-๗๓๙๖๖๒๔
ศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน (ศจช.) บ้านหินลาด ตำบลแวงน่าง อำเภอมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม	 X=๓๑๕๘๔๙ Y= ๑๗๘๓๗๒๒	๒	แวงน่าง	พืชผัก	ปศุสัตว์	นายพิชิต รัตนเจริญ	๐๙๔-๕๒๙๓๓๙๙
ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านวังยาว ตำบลเกิ้ง อำเภอมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม	 X=๓๒๑๓๘๑ Y= ๑๗๙๒๕๒๙	๔	เกิ้ง	พืชผัก	สมุนไพร	นายสมพงษ์ วรคำ	๐๘๙-๔๑๙๙๑๐๙
ศูนย์เรียนรู้ด้านไม้ผล ตำบลดอนหวาน อำเภอมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม	 X= ๓๒๐๔๖๖ Y = ๑๗๖๘๒๐๑	๖	ดอนหวาน	ไม้ผล	ข้าว	นายวิรัตน์ อธิธิแสน	๐๘๐-๐๑๗๙๓๔๘

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านสวนอ้อย ตำบลห้วยแอ่ง อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม	 X= ๓๓๕๓๗๑ Y= ๑๗๘๕๒๑๑	๘	ห้วยแอ่ง	สมุนไพร	พืชผัก	นายต่วน คำทอง	๐๙๙-๗๒๐๑๙๗๔
ศูนย์เรียนรู้ไม้ผล ตำบลเขา อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม	 X=๓๒๘๓๕๙ Y=๑๗๘๙๔๑๐	๑๓	เขาวา	ทุเรียน	ฝรั่ง	นาย นันทฤทธิ์ แสนณรงค์	๐๖๑-๔๖๕-๓๑๑๑
ศูนย์เรียนรู้ไร่นาสวนผสมบ้านหนองบัว ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม	 X=๓๑๓๕๑๗ Y=๑๗๖๗๖๑๐	๔	บัวค้อ	พืชผัก	ข้าว	นางเสาร์ สันโดษ	๐๘๐-๗๙๗๐๙๗๗
ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านนาคเขียน ตำบลหนองโน อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม	 X= ๓๑๓๖๗๙ Y= ๑๗๗๘๓๒๑	๔	หนองโน	ข้าว	พืชไร่	นาย ชัชวาล หลงศรี	๐๘๙-๕๕๗๒๓๗๖
ศูนย์เรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่บ้านบึงคล้า ตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม	 X = ๓๓๒๙๑๙ Y= ๑๗๙๔๗๒๒	๑๐	ลาดพัฒนา	พืชผัก	ข้าว	นาย ทองม้วน ชะนะบุญ	๐๘๔-๕๑๕๙๖๘๔
ศูนย์เรียนรู้ไม้ผลตำบลเขาวา อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม	 x = ๓๒๘๔๒๒ y = ๑๗๘๙๔๐๑	๑๓	เขาวา	ฝรั่ง	ไม้ผล	นางสาว วรดา สอนชัย	๐๖๒-๒๐๑๒๐๔๒
ศูนย์เรียนรู้เกษตรผสมผสานตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม	 X: ๓๑๖๒๘๖ Y: ๑๗๘๑๒๕๕	๑๐	ท่าสองคอน	กล้วย	ตะไคร้	นายนิคม วินาโน	๐๖๓-๒๓๒๓๔๐๕
ศูนย์เรียนรู้ไม้ผลตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม	 X: ๓๐๗๐๗๐ Y: ๑๗๘๙๖๙๓	๑๔	ท่าสองคอน	องุ่น	พืชผัก	นายเด่น แชนสันเทียะ	๐๘๙-๖๒๖๘๗๕๗

ศูนย์เรียนรู้เกษตร ผสมผสานตำบลท่าสอง คอน อำเภอเมือง มหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม	 X: ๓๐๕๐๑๖ Y: ๑๗๙๐๐๒๑	๑๙	ท่า สอง คอน	พืชผัก	ข้าว	นางสาว สุกัญญา เสนา	๐๙๑- ๐๖๔๐๘๙๑
--	--	----	-------------------	--------	------	---------------------------	-----------------

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองมหาสารคาม, พ.ศ. ๒๕๖๙

(๔) กลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่

อำเภอเมืองมหาสารคาม มีกลุ่มแปลงใหญ่ จำนวน ๓๐ กลุ่ม ดังนี้

ตารางที่ ๒๘ แสดงข้อมูลกลุ่มแปลงใหญ่

ที่	ตำบล	ชื่อกลุ่มแปลงใหญ่	ชนิดพืช	จำนวนสมาชิก (คน)	จำนวน พื้นที่ (ไร่)
๑	ตำบลโคกก่อ	แปลงใหญ่โคนม สหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนมโคกก่อ จำกัด ตำบลโคกก่อ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	ปศุสัตว์	๑๐๖	๖๙๓
๒	ตำบลท่าสองคอน	แปลงใหญ่อ้อยโรงงาน หมู่ ๒ บ้านหนองกุ้งเต่า ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	อ้อย	๖๑	๙๑๖
๓	ตำบลเขวา	แปลงใหญ่สมุนไพร หมู่ ๘ บ้านหมี ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	กระเจียบ	๕๐	๑๕
๔	ตำบลบัวค้อ	แปลงใหญ่มันสำปะหลัง หมู่ ๔ บ้านหนองบัว ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม	มัน สำปะหลัง	๖๔	๔๔๑
๕	ตำบลบัวค้อ	แปลงใหญ่มันสำปะหลัง หมู่ ๒ บ้านโนนมี ตำบลบัวค้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม	มัน สำปะหลัง	๕๐	๓๒๐
๖	ตำบลโคกก่อ	แปลงใหญ่พืชผัก หมู่ ๙,๑๓ บ้านหนองโจด ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม	พืชผัก	๕๔	๓๑
๗	ตำบลห้วยแอ่ง	แปลงใหญ่พืชผัก หมู่ ๘ บ้านโนนแสนสุข ตำบลห้วยแอ่ง อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม	พืชผัก	๓๒	๑๗.๒๕
๘	ตำบลหนองปลิง	แปลงใหญ่พืชผัก หมู่ ๘ บ้านหนองคู-ศรีวิสัย ตำบลหนองปลิง อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม	พืชผัก	๓๒	๑๗

๙	ตำบลเก็ง	แปลงใหญ่พืชผัก หมู่ ๗ บ้านโฆง กุดหวาย ตำบลเก็ง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	พืชผัก	๔๕	๙๒
๑๐	ตำบลโคกก่อ	แปลงใหญ่พืชผัก หมู่ ๓,๔ บ้าน หนองหิน ตำบลโคกก่อ อำเภอ เมืองมหาสารคาม จังหวัด มหาสารคาม	พืชผัก	๖๓	๑๗
๑๑	ตำบลแวงน่าง	แปลงใหญ่พืชผัก หมู่ ๑๑ บ้าน หนองเจริญ ตำบลแวงน่าง อำเภอ เมืองมหาสารคาม จังหวัด มหาสารคาม	พืชผัก	๗๒	๔๐
๑๒	ตำบลเขวา	แปลงใหญ่พืชผัก หมู่ ๑๐ บ้าน เหล่าน้อย ตำบลเขวา อำเภอเมือง มหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม	พืชผัก	๕๕	๘๗.๒๕
๑๓	ตำบลลาดพัฒนา	แปลงใหญ่พืชผัก หมู่ ๑๐ บ้าน ม่วง-คุยโพธิ์ ตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัด มหาสารคาม	พืชผัก	๔๕	๓๖
๑๔	ตำบลท่าตูม	แปลงใหญ่พืชผัก หมู่ ๑ บ้าน หนองโดน ตำบลท่าตูม อำเภอ เมืองมหาสารคาม จังหวัด มหาสารคาม	พืชผัก	๓๘	๑๕.๕
๑๕	ตำบลโคกก่อ	แปลงใหญ่ข้าว หมู่ ๑๕ บ้านภูดิน ตักสิลา ตำบลโคกก่อ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	ข้าว	๓๕	๔๗๖
๑๖	ตำบลโคกก่อ	แปลงใหญ่ข้าว หมู่ ๔ บ้านหนอง หิน ตำบลโคกก่อ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	ข้าว	๔๗	๘๘๔
๑๗	ตำบลท่าตูม	แปลงใหญ่ข้าว (สหกรณ์ การเกษตรอำเภอเมือง จำกัด) ตำบลท่าตูม อำเภอเมือง จังหวัด มหาสารคาม	ข้าว	๓๕	๕๐๐
๑๘	ตำบลลาดพัฒนา	แปลงใหญ่ข้าว หมู่ ๑๘ บ้านวังไผ่ ตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	ข้าว	๔๒	๔๙๕.๕
๑๙	ตำบลท่าตูม	แปลงใหญ่ข้าว หมู่ ๖ บ้านดอน เรือ ตำบลท่าตูม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	ข้าว	๓๒	๓๐๔
๒๐	ตำบลเขวา	แปลงใหญ่ข้าว หมู่ ๓ บ้านเชียง เหียน ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	ข้าว	๓๕	๓๒๑.๒๕
๒๑	ตำบลเขวา	แปลงใหญ่พืชผัก หมู่ ๖ บ้าน โนนสระพัง ตำบลเขวา อำเภอ เมือง จังหวัดมหาสารคาม	พืชผัก	๓๐	๑๙.๗๕

๒๒	ตำบลท่าสองคอน	แปลงใหญ่มันสำปะหลัง หมู่ ๕ บ้านหนองจวน้อย ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	มันสำปะหลัง	๓๑	๓๑๘.๕
๒๓	ตำบลดอนหว่าน	แปลงใหญ่สมุนไพร หมู่ ๖ บ้านโนนทอง ตำบลดอนหว่าน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	ขมิ้นชัน ตะไคร้	๓๔	๑๕.๕
๒๔	ตำบลบัวค้อ	แปลงใหญ่พืชผัก หมู่ ๕ บ้านหนองค้อ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	พืชผัก	๓๔	๑๗
๒๕	ตำบลโคกก่อ	แปลงใหญ่พืชผัก หมู่ ๖ บ้านหนองแสง ตำบลโคกก่อ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	พืชผัก	๕๘	๒๒
๒๖	ตำบลโคกก่อ	แปลงใหญ่สมุนไพร หมู่ ๑๒ บ้านโคกก่อ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	ขมิ้น ไพล	๓๖	๙
๒๗	ตำบลบัวค้อ	แปลงใหญ่พืชผัก หมู่ ๒ บ้านโนนมี ตำบลบัวค้อ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	พืชผัก	๕๘	๒๓
๒๘	ตำบลหนองโน	แปลงใหญ่พืชผัก หมู่ ๔ บ้านนากเขียน ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	พืชผัก	๔๒	๖๐
๒๙	ตำบลตลาด	แปลงใหญ่พืชผัก ชุมชนสองเหนือ ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	พืชผัก	๓๒	๒๐
๓๐	ตำบลแก้ง	แปลงใหญ่พืชผัก หมู่ ๑,๘,๑๑ บ้านดินดำ,ทุ่งนาเรา ตำบลแก้ง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	พืชผัก	๓๒	๑๕

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองมหาสารคาม, พ.ศ. ๒๕๖๙

บทที่ ๒

การวิเคราะห์สถานการณ์การเกษตรของอำเภอ

๑. ข้อมูลประกอบการวิเคราะห์พื้นที่ของอำเภอ

สินค้าเกษตรที่สำคัญ ชนิดสินค้า ข้าว

๑.๑ แหล่งน้ำหลัก

[] น้ำฝน []ชลประทาน [] บ่อน้ำบาดาล [] แหล่งน้ำธรรมชาติอื่น ๆ (ระบุ).....

ลำคลอง ห้วย คลองธรรมชาติ.....

๑.๒ พื้นที่เหมาะสม/ไม่เหมาะสม

๑) เขตความเหมาะสม

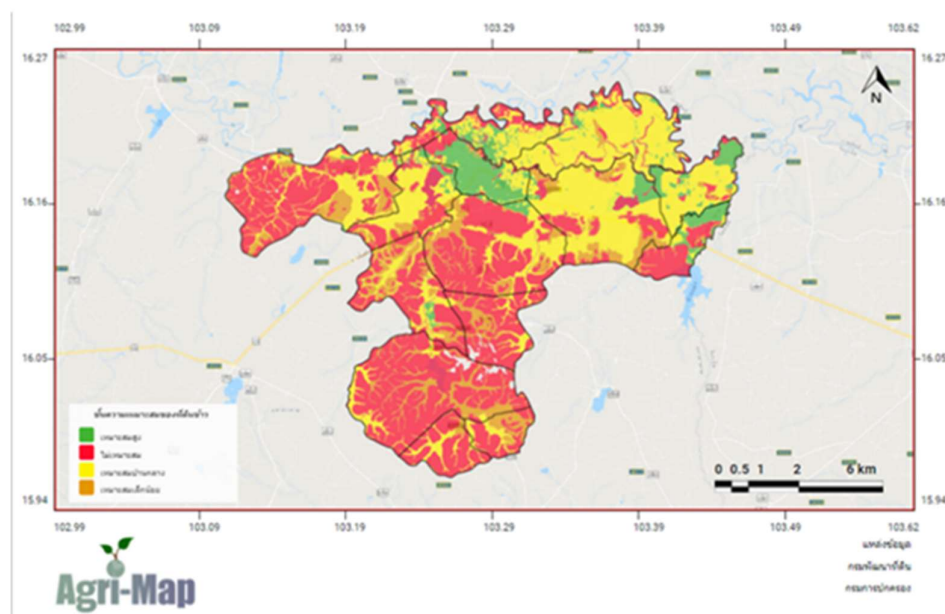
อำเภอเมืองมหาสารคาม มีพื้นที่ปลูกข้าว ตามระดับชั้นความเหมาะสม จำนวน ๓๕๖,๕๖๐.๔๗ ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมมาก (S๑) จำนวน ๒๘,๔๒๗ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๗.๙๗ พื้นที่เหมาะสมปานกลาง (S๒) จำนวน ๑๑๘,๕๓๓.๐๐ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๒๔ พื้นที่เหมาะสมน้อย (S๓) จำนวน ๔๓,๒๗๐ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๑๓ และพื้นที่ไม่เหมาะสม (N) จำนวน ๑๖๖,๓๓๑.๐๙ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๖๔

ตารางที่ ๒๙ แสดงเขตความเหมาะสม (พื้นที่ศักยภาพ) สำหรับปลูกข้าว

ตำบล	พื้นที่ระดับความเหมาะสมสำหรับการปลูกข้าว จำนวน ๓๕๖,๕๖๐.๔๗ ไร่				
	เหมาะสมมาก (S๑)	เหมาะสมปานกลาง (S๒)	เหมาะสมน้อย (S๓)	ไม่เหมาะสม (N)	รวมพื้นที่ทั้งหมด (ไร่)
แก้ง	๓,๔๘๒.๘๗	๘,๖๗๒.๐๔	๐	๖,๓๒๔.๖๓	๑๘,๔๗๙.๕๔
แก้งเลิงจาน	๑,๓๗๘.๐๓	๙,๕๔๑.๖๔	๒,๐๖๗.๘๒	๗,๓๕๘.๖๖	๒๐,๓๔๖.๑๕
เขวา	๒,๒๙๓.๐๓	๒๔,๒๕๖.๐๐	๖,๕๔๔.๑๒	๗,๗๕๖.๙๐	๔๐,๘๕๐.๐๕
โคกก่อ	๐	๓,๓๖๘.๗๗	๗,๓๒๙.๔๑	๓๖,๘๕๗.๔๐	๔๗,๕๕๕.๕๘
ดอนหว้าน	๐	๑,๔๘๔.๓๐	๒,๗๐๒.๒๘	๔,๕๓๐.๖๖	๘,๗๑๗.๒๔
ตลาด	๙,๙๑๓.๔๗	๒,๖๒๑.๑๑	๒๕๕.๔๑	๒,๑๕๗.๒๔	๑๔,๙๔๗.๒๓
ท่าตูม	๔,๓๓๐.๗๙	๑๐,๓๕๗.๘๐	๕๕๕.๕๘	๑,๔๐๔.๓๑	๑๖,๖๔๘.๔๘
ท่าสองคอน	๓๔๔.๘๙	๑๐,๙๑๙.๖๐	๖,๕๙๘.๕๗	๒๗,๓๖๒.๗๐	๔๕,๒๒๕.๗๖
บัวค้อ	๐	๒,๓๗๐.๒๕	๕๙๘.๐๘	๙,๑๓๔.๖๓	๑๒,๑๐๒.๙๕
ลาดพัฒนา	๑,๘๕๕.๔๘	๒๗,๗๓๐.๘๐	๕๐๗.๙๕	๕,๐๗๒.๑๑	๓๕,๑๖๖.๓๔
เวียงนาง	๑,๐๑๒.๘๗	๘,๘๓๐.๐๓	๖,๒๖๐.๘๙	๒๕,๗๕๕.๐๐	๔๑,๘๕๘.๗๙
หนองโน	๕๘๐.๓๔	๕,๐๕๑.๘๕	๖,๓๒๖.๓๘	๑๒,๘๐๘.๙๐	๒๔,๗๖๗.๔๗
หนองปลิง	๐	๒,๑๓๐.๖๐	๒,๕๘๙.๓๙	๑๒,๙๖๙.๐๐	๑๗,๖๘๙.๗๙
ห้วยแอ่ง	๓,๒๓๕.๐๒	๑,๑๙๘.๐๙	๙๓๓.๘๔	๖,๘๓๘.๑๕	๑๒,๒๐๕.๑๐
รวมอำเภอ	๒๘,๔๒๗	๑๑๘,๕๓๓	๔๓,๒๗๐	๑๖๖,๓๓๑.๐๙	๓๕๖,๕๖๐.๔๗

ที่มา: <http://agri-map-online.moac.go.th/>, พ.ศ. ๒๕๖๙

แผนที่ชั้นความเหมาะสมของที่ดินข้าว อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม

ภาพที่ ๖ แผนที่แสดงเขตความเหมาะสม (พื้นที่ศักยภาพ) สำหรับปลูกข้าว.

(ที่มา : <http://agri-map-online.moac.go.th/>, พ.ศ. ๒๕๖๙)

๒) พื้นที่ปลูกข้าว

อำเภอเมืองมหาสารคามมีพื้นที่ปลูกข้าวปี ๒๕๖๘/๖๙ จำนวน ๑๙๐,๖๙๓.๓๖ ไร่ โดยปลูกมากที่สุด คือ ตำบลลาดพัฒนา มีพื้นที่ปลูกข้าวนา จำนวน ๒๒,๙๖๓.๖๕ ไร่ รองลงมา คือ โคกก่อ มีพื้นที่ปลูกข้าว จำนวน ๒๑,๑๕๓.๘๑ ไร่ และตำบลท่าสองคอนมี พื้นที่ปลูกข้าวจำนวน ๒๑,๐๙๒.๔๐ไร่ ตามลำดับ

ตารางที่ ๓๐ แสดงครัวเรือนเกษตรกร พื้นที่ปลูก และผลผลิตข้าว ปี ๒๕๖๘/๖๙

ตำบล	ครัวเรือนเกษตรกร	พื้นที่ปลูก (ไร่)	พื้นที่เก็บเกี่ยว (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	ผลผลิตต่อไร่ (กก.)
เกิ้ง	๙๘๖	๗,๖๓๗.๐๐	๗,๓๙๑.๙๔	๗๐๒๒.๓๔	๙๕๐
แก่งเลิงจาน	๑๐๘๐	๘,๕๐๐.๖๓	๗,๗๒๘.๖๐	๔๐๑๘.๘๗	๕๒๐
เขวา	๒๒๕๗	๒๐,๑๑๕.๐๖	๒๐,๐๒๐.๖๖	๙๐๐๙.๓๐	๔๕๐
โคกก่อ	๑๐๘๗	๒๑,๑๕๓.๘๑	๒๑,๑๕๓.๐๖	๙๖๘๘.๑๐	๔๕๘
ดอนหว้าน	๑๐๕๘	๑๑,๙๕๐.๔๓	๑๑,๙๕๐.๔๓	๕๔๑๓๕๔.๔๘	๔๕๓
ตลาด	๒๗๐	๑,๖๖๖.๑๖	๑๖๖.๑๖	๙๖.๓๗	๕๘๐
ท่าตูม	๙๖๓	๑๐,๓๓๒.๑๓	๕๕๕.๕๘	๕๔๗.๒๕	๙๘๕
ท่าสองคอน	๒๐๙๐	๒๑,๐๙๒.๔๐	๒๐,๕๖๘.๘๕	๑๓๓๖๙.๗๕	๖๕๐
บัวค้อ	๑๑๕๑	๑๕,๘๓๗.๙๖	๑๕,๘๓๗.๙๖	๖๘๒๗.๕๒	๔๓๐
ลาดพัฒนา	๑๙๗๐	๒๒,๙๖๓.๖๕	๒๐,๓๖๘.๘๕	๑๙๓๕๐.๔๑	๙๕๐
แวงนาง	๒๐๒๘	๑๗,๐๒๒.๑๑	๑๗,๐๒๐.๑๑	๘๒๗๑.๗๗	๔๘๖

แผนที่เขตรเพื่อการบริหารจัดการเชิงรุกออนไลน์อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม

0 0.5 1 2 6 km

แผนที่แสดงพื้นที่เขตรเพื่อการบริหารจัดการเชิงรุกออนไลน์อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม

กรมที่ดิน
กรมการปกครอง

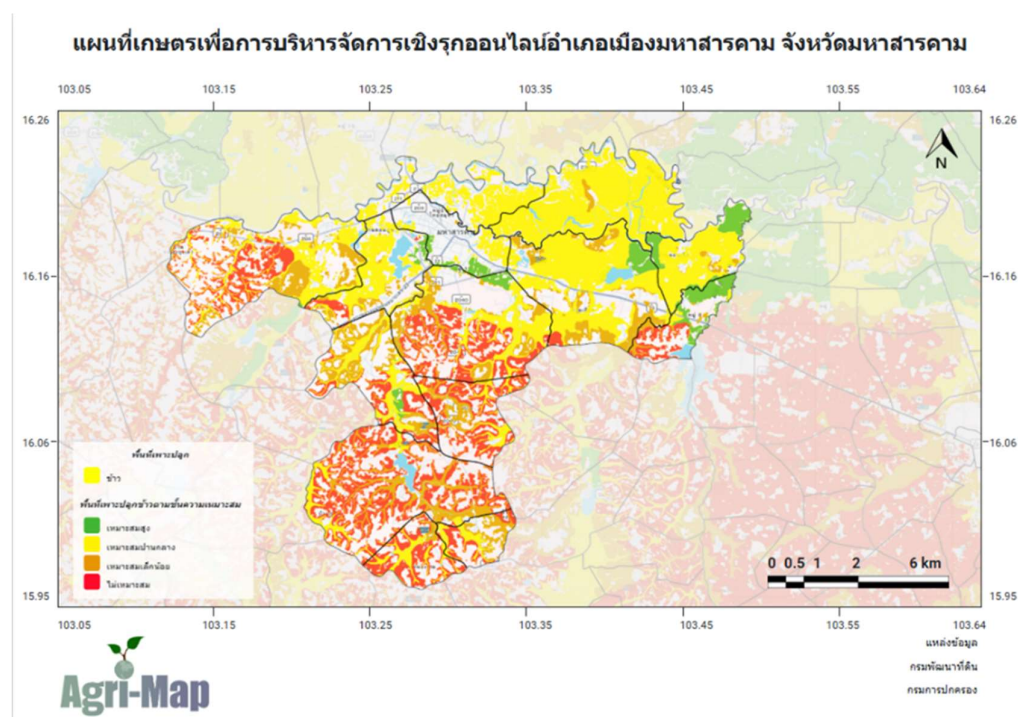
(๓) พื้นที่ปลูกข้าวตามระดับชั้นความเหมาะสม

ตารางที่ ๓๑ แสดงพื้นที่ปลูกข้าวตามระดับชั้นความเหมาะสม

ตำบล	พื้นที่ระดับความเหมาะสมสำหรับการปลูกข้าว จำนวน ๒๑๓,๒๑๔.๒๖ ไร่				
	เหมาะสมมาก (S๑)	เหมาะสมปาน กลาง (S๒)	เหมาะสมน้อย (S๓)	ไม่เหมาะสม (N)	รวมพื้นที่ ทั้งหมด (ไร่)
รวมอำเภอ	๑๑,๔๒๐.๙๕	๑๐๗,๐๕๖.๑๒	๓๗,๘๗๕.๙๙	๕๖,๘๖๑.๒๐	๒๑๓,๒๑๔.๒๖
เกิ้ง	๐	๘,๖๖๒.๒๕	๐	๐	๐
แก่งเลิงจาน	๕๓๔.๐๓	๗,๕๘๗.๙๔	๑,๓๘๕.๘	๙๑๔.๔๕	๑๐,๔๒๒.๒๓
เขวา	๑,๖๗๗.๐๖	๒๐,๐๑๕.๕๐	๖,๑๓๕.๗๙	๕๔๕.๖๗	๒๘,๓๗๔.๐๒
โคกก่อ	๐	๓,๐๕๗.๘๗	๖,๘๑๔.๐๙	๑๘,๐๗๓.๓๐	๒๗,๙๔๕.๒๖

ดอนหว่าน	๐	๑,๓๙๔.๕๕	๑,๙๒๐.๙๒	๑,๗๒๓.๘๔	๕,๐๓๙. ๓๐
ตลาด	๑,๑๙๐.๔๐	๒,๒๙๘.๔๓	๔๖.๖๔	๐	๓,๕๓๕.๔๗
ท่าตูม	๓,๒๑๕.๖๐	๑๐,๐๖๔.๓๐	๕๕๕.๕๘	๐	๑๓,๘๓๕.๔๘
ท่าสองคอน	๕๕.๖	๙,๑๐๙.๐๑	๕,๖๔๗.๐๐	๗,๙๐๙.๘๒	๒๒,๗๒๐.๔๓
บัวค้อ	๐	๒,๒๖๐.๖๐	๕๐๙.๖๘	๔,๙๗๕.๒๙	๗,๗๔๕.๕๗
ลาดพัฒนา	๖.๒๓	๒๗,๗๒๐.๖๐	๔๙๕.๐๙	๐	๒๘,๒๒๑.๙๒
เวียงนาง	๙๙๘.๘๔	๗,๔๖๙.๙๔	๕,๖๗๐.๒๒	๙,๖๙๗.๔๕	๒๓,๘๓๖.๔๕
หนองโน	๕๘๐.๓๔	๔,๘๕๒.๗๓	๕,๕๓๗.๖๙	๓,๘๗๐.๘๒	๑๔,๘๔๑.๕๘
หนองปลิง	๐	๒,๐๘๙.๑๐	๒,๒๔๙.๕๒	๖,๘๓๐.๖๗	๑๑,๑๖๙.๒๙
ห้วยแอ่ง	๓,๑๖๒.๘๔	๔๗๔.๓๑	๙๐๗.๙๗	๒,๓๑๙.๙๐	๖,๘๖๕.๐๒

ที่มา: <http://agri-map-online.moac.go.th/>, พ.ศ. ๒๕๖๙

ภาพที่ ๘ แผนที่แสดงพื้นที่ปลูกข้าว ปี ๒๕๖๘/๖๙ ตามระดับชั้นความเหมาะสม
(ที่มา: <http://agri-map-online.moac.go.th/>, พ.ศ. ๒๕๖๙)

๑.๓ สถานการณ์ใช้เทคโนโลยีการผลิต (เป็นเทคโนโลยีการผลิตที่ใช้ในอำเภอ)

๑) การใช้พันธุ์ดี อำเภอเมืองมหาสารคามมีการเพาะปลูกข้าวตลอดทั้งปี โดยเกษตรกรเลือกใช้พันธุ์ดี ของข้าวนาปีคือ พันธุ์ขาวดอกมะลิ ๑๐๕ และ กข.๖ ข้าวนาปรัง คือ ข้าวพันธุ์ กข. ๔๙

๒) การเตรียมดิน เกษตรกรเริ่มไถในเดือนมีนาคม-เมษายน แยกเป็น ๒ ขั้นตอน คือ ไถตะ และไถแปร

๓) การปลูก เริ่มหว่านข้าวนาปีในเดือนต้นพฤษภาคม – มิถุนายน และข้าวนาปรังในเดือนธันวาคม - เมษายน

๔) ระบบการให้น้ำ ในการทำงานจะอาศัยน้ำฝนเป็นหลักและในพื้นที่เขตชลประทานจะอาศัยจากคลองชลประทาน สามารถทำนาได้ทั้งปี

๕) การดูแลรักษา มีการตรวจพันธุ์ปทุมมาเสมอ แต่ช่วงที่เกษตรกรสามารถสังเกตข้าวปทุมได้ชัดเจน คือ ช่วงก่อนข้าวออกรวงในเดือนสิงหาคม

๖) การใส่ปุ๋ย มีการขนปุ๋ยคอกใส่ในนาข้าว ประมาณ ๕๐๐-๑๐๐๐ กิโลกรัมต่อไร่ (ตามปริมาณที่มี) ใส่ปุ๋ยครั้งแรก ปุ๋ยเคมี สูตร ๔๖-๐-๐ หรือ ๑๖-๘-๘ อัตรา ๒๐-๒๕ กิโลกรัมต่อไร่ ขึ้นอยู่กับสภาพดินใส่ในช่วงประมาณ ๒๐-๓๐ วันหลังข้าวงอก ใส่ปุ๋ยครั้งที่ ๒ ปุ๋ยเคมี สูตร ๔๖-๐-๐ อัตรา ๑๐ กิโลกรัมต่อไร่ ระยะที่กำลังเติบโตหรือ ๓๐ วันก่อนข้าวออกรวง

๗) การเก็บเกี่ยว เก็บเกี่ยวในเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม และนาปรังเก็บเกี่ยวในเดือนเมษายน โดยใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตร รถเกี่ยวข้าว บางครัวเรือนทำการเก็บเกี่ยวโดยใช้แรงงานคน

๘) การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว การตากข้าวเพื่อให้ความชื้นลดลง ให้เหลือประมาณ ๑๓-๑๕ % ก่อนไปจำหน่าย

๙) การป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรู เกษตรกรเลือกใช้สารเคมีที่ตรงกับชนิดของโรคหรือแมลง การใส่ปุ๋ยไนโตรเจนในอัตราที่เหมาะสม เพราะการใส่มากเกินไปอาจกระตุ้นให้เกิดโรคไหม้ (Rice Blast) และการจัดการระดับน้ำให้เหมาะสมเมื่อพบเพลี้ยกระโดดระบาดควรไถน้ำออกจากแปลงนาเพื่อลดความชื้น

๑.๔ ปฏิทินการเพาะปลูก

เกษตรกรในเขตพื้นที่อำเภอเมืองมหาสารคาม มีปฏิทินการเพาะปลูกข้าว ดังนี้

ชื่อสินค้า	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ข้าวนาปี						←→		△		←→		
ข้าวนาปรัง	←→	△	←→		▽							←→

สัญลักษณ์

←→ ช่วงฤดูปลูก

△ ปลูกสูงสุด

←→ ช่วงฤดูเก็บเกี่ยว

▽ เก็บเกี่ยวสูงสุด

ภาพที่ ๙ แสดงปฏิทินการเพาะปลูกข้าวนาปี/นาปรัง

๑.๕ ต้นทุนการผลิต

เกษตรกรในอำเภอเมืองมหาสารคาม มีต้นทุนการผลิตข้าวโดยเฉลี่ย คือ พื้นที่ในเขตชลประทานมีต้นทุนการผลิตข้าว เป็นเงิน ๔,๓๐๐ บาท และพื้นที่นอกเขตชลประทานมีต้นทุนการผลิตข้าว เป็นเงิน ๓,๗๙๐ บาท แต่อย่างไรก็ตามเกษตรกรบางรายอาจจะมีค่าต้นทุนสูงขึ้นเนื่องความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทำให้ต้นทุนเพิ่มขึ้นในเรื่องของการจัดการน้ำ เมล็ดพันธุ์ และการกำจัดแมลงศัตรูพืช เป็นต้น

ตารางที่ ๓๒ แสดงต้นทุนการผลิตข้าวอำเภอเมืองมหาสารคาม ปี ๒๕๖๘/๖๙

รายการ	ในเขต ชลประทาน (บาท)	นอกเขตชลประทาน (บาท)	ค่าต้นทุนเฉลี่ย (บาท)
๑. ค่าเตรียมดิน ไถคราด	๒๕๐	๓๕๐	๓๐๐
๒. ค่าพันธุ์ข้าว	๖๕๐	๔๐๐	๕๒๕
๓. ค่าหว่านข้าว	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐
๔. ค่าปราบวัชพืชและ ศัตรูพืช	๒๐๐	๓๕๐	๒๗๕
๕. ค่าปุ๋ยเคมีครั้งที่ ๑	๑๒๐๐	๘๙๐	๑๐๔๕
๖. ค่าปุ๋ยเคมีครั้งที่ ๒	๘๕๐	๘๕๐	๘๕๐
๗. ค่าจ้างหว่าน	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐
๘. ค่าเก็บเกี่ยว	๗๕๐	๖๕๐	๗๐๐
๙. ค่าขนส่ง	๒๐๐	๑๐๐	๑๕๐
รวมต้นทุนการผลิต	๔,๓๐๐	๓,๗๙๐	๔,๐๔๕
ผลผลิตเฉลี่ย	๖๕๐ กก./ไร่	๓๗๕ กก./ไร่	๕๑๒.๕๐ กก./ไร่
ราคาข้าวเปลือก/กก.	๙.๕๐	๑๑	๑๐.๒๕
รายได้เฉลี่ย/ไร่	๖,๑๗๕	๔,๑๒๕	๕,๒๕๓.๑๒
กำไรสุทธิ	๑,๘๗๕	๓๓๕	๑,๒๐๘.๑๒

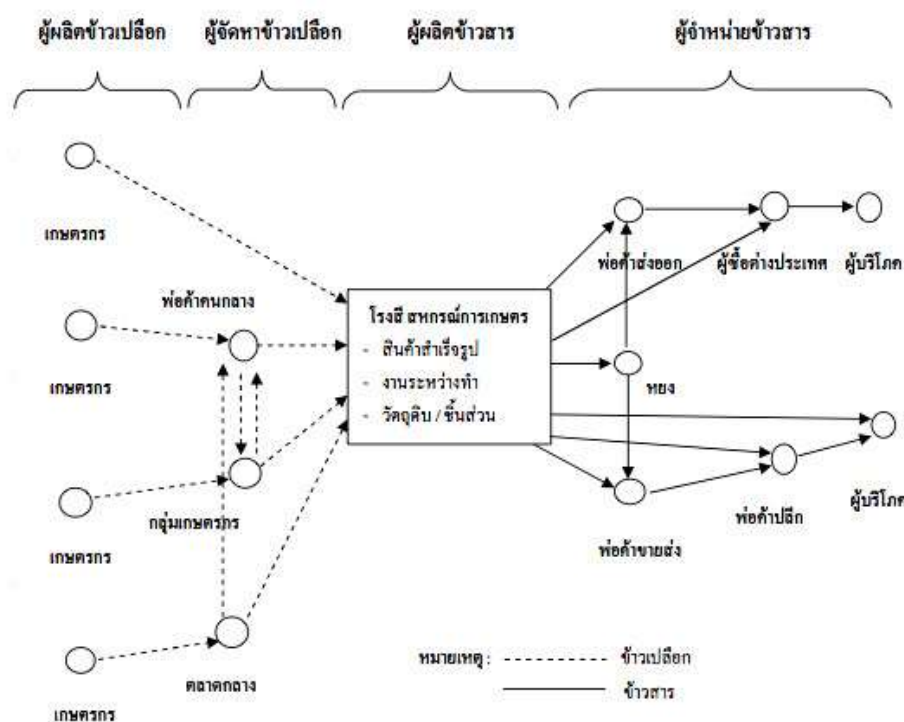
ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองมหาสารคาม, พ.ศ. ๒๕๖๘

๑.๖ สถานการณ์การตลาด/วิธีการตลาด

๑) วิธีการตลาด (เป็นวิถีตลาดที่เกิดขึ้นในอำเภอ)

ช่องทางการไหลหรือกระจายสินค้าข้าวเปลือกจากไร่นาของเกษตรกรผ่านผู้ทำหน้าที่การตลาด ในระดับต่าง ๆ มีพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อตามจุดรับซื้อหรือท่าข้าวต่าง ๆ ในพื้นที่อำเภอเมืองมหาสารคาม เพื่อส่งสู่โรงสี หรือแหล่งรับซื้อใหญ่ๆ ผู้ประกอบการโรงสีและแหล่งรับซื้อข้าว ซึ่งเป็นสถานที่รวบรวมผลผลิตข้าวเปลือก เพื่อนำมาจัดสีเป็นข้าวสารหรือ เพื่อการเก็งกำไร

การค้าข้าวของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอเมืองมหาสารคาม ต้องผ่านขบวนการค้าหลายขั้นตอน นับตั้งแต่ผ่านมือพ่อค้าข้าวในท้องถิ่น โรงสี และผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดราคาข้าวเปลือกคือ โรงสี โดยผู้ประกอบการโรงสีจะแปลงราคาจากข้าวสารมาเป็นข้าวเปลือก เพราะโรงสีทราบต้นทุนในการสีข้าวของตนต่อตันข้าวเปลือกนับเป็นเท่าใดและอัตราการเปลี่ยนข้าวเปลือกให้เป็นข้าวสารประกอบด้วยสัดส่วนของข้าวชนิดใดบ้าง ดังนั้น ผู้มีบทบาทในการกำหนดราคาข้าวเปลือกในตลาดท้องถิ่น คือ โรงสี

ภาพที่ ๑๐ แสดงวิธีการตลาดข้าวของอำเภอเมืองมหาสารคาม
(ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองมหาสารคาม, พ.ศ. ๒๕๖๘)

๒) แหล่งรับซื้อผลผลิต/ โรงงานแปรรูป

อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม มีจุดรับซื้อข้าว จำนวน ๔ แห่ง ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรอำเภอเมืองมหาสารคาม โรงสีทองอินทร์ ตำบลเขวา โรงสีขวัญข้าว ตำบลแก่งเลิงจานและโรงสีเอกชนขนาดเล็กในชุมชน

๑.๗ เกษตรกรและองค์กรเกษตรกรที่เกี่ยวข้องกับสินค้าในพื้นที่

๑) เกษตรกร

มีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในอำเภอเมืองมหาสารคาม จำนวน ๑๘,๓๒๓ ราย และมีเกษตรกรที่เป็นต้นแบบในพื้นที่ จำนวน ๑๔ ราย มีความรู้ ความชำนาญ องค์กรความรู้ในเทคโนโลยีการผลิต ที่มีความโดดเด่น ดังนี้

ตารางที่ ๓๓ แสดงเกษตรกรต้นแบบของสินค้าในพื้นที่

ที่	ตำบล	ประเภท	องค์ความรู้โดดเด่น
๑	เขวา	ผู้ผลิต	ผลิตพันธุ์ข้าว
๒	แวงนาง	ผู้ผลิต	ผลิตข้าว
๓	โคกก่อ	ผู้ผลิตและแปรรูป	ผลิตข้าวและแปรรูปผลิตภัณฑ์ เช่น ขนม ข้าวแพ็ค
๔	ดอนหวาน	ผู้ผลิตและแปรรูป	ข้าวแต่น
๕	ท่าตูม	ผู้ผลิตและแปรรูป	ข้าวโป่ง

ที่	ตำบล	ประเภท	องค์ความรู้โดดเด่น
๖	ลาด	ผู้ผลิตและรวบรวม	ผลิตข้าวและรวบรวมส่งออก
๗	แก่งเลิง	ผู้ผลิต	ผลิตพันธุ์ข้าว
๘	หนองโน	ผู้ผลิต	ผลิตพันธุ์ข้าว
๙	หนองปลิง	ผู้ผลิต	ผลิตพันธุ์ข้าว
๑๐	ตลาด	แปรรูปผลิตภัณฑ์	สบู่เหลวน้ำมันรำข้าว
๑๑	ห้วยแอ่ง	ผู้ผลิต	ผลิตพันธุ์ข้าว
๑๒	บัวค้อ	ผู้ผลิต	ผลิตข้าว

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองมหาสารคาม, พ.ศ. ๒๕๖๙

๒) องค์การเกษตรกร ดังนี้

อำเภอเมืองมหาสารคาม มีองค์กรเกษตรกรที่ดำเนินงานเกี่ยวกับข้าว จำนวน ๒๑ กลุ่ม โดยแบ่งออกเป็น ศูนย์เรียนรู้ ศพก. จำนวน ๓ ศูนย์ กลุ่มแปลงใหญ่ ๖ แปลง กลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน ๑๖ กลุ่ม และกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร จำนวน ๒ กลุ่ม

ตารางที่ ๓๔ แสดงองค์กรเกษตรกรที่เกี่ยวข้องกับสินค้าในพื้นที่

องค์กรเกษตรกร	จำนวน (แห่ง)	ชื่อกลุ่ม
ศพก.	๓ ศูนย์	๑. ศูนย์เรียนรู้ไร่นาสวนผสมบ้านโคกก่อ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ๒. ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านท่าตูม ตำบลท่าตูม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ๓. ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านนาคเขียน ตำบลหนองโน อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม
แปลงใหญ่	๖ แปลง	๑. แปลงใหญ่ข้าว หมู่ ๑๕ บ้านภูดินตักสีลา ตำบลโคกก่อ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ๒. แปลงใหญ่ข้าว หมู่ ๔ บ้านหนองหิน ตำบลโคกก่อ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ๓. แปลงใหญ่ข้าว (สหกรณ์การเกษตรอำเภอเมือง จำกัด) ตำบลท่าตูม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ๔. แปลงใหญ่ข้าว หมู่ ๑๘ บ้านวังไผ่ ตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ๕. แปลงใหญ่ข้าว หมู่ ๖ บ้านดอนเรือ ตำบลท่าตูม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

		๖. แปลงใหญ่ข้าว หมู่ ๓ บ้านเชียงเหียน ตำบล เขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
วิสาหกิจชุมชน	๑๖ วิสาหกิจ	๑. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มฮักสาโฮมเมด ๒. วิสาหกิจชุมชนผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนบ้านหมี่ ๓. วิสาหกิจชุมชนศูนย์ข้าวชุมชนบ้าน เหล่าน้อย หมู่ ๑๐ ตำบลเขวา ๔. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มนาข้าวอินทรีย์ บ้านหนองโพด ตำบลแวงนาง ๕. วิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวพันธุ์ดีตำบลโคกก่อ ๖. วิสาหกิจชุมชนปลูกข้าวปลอดสารพิษ บ้านหนองหิน ๗. วิสาหกิจชุมชนปลูกข้าวเพื่อบริโภคและ จำหน่ายภูดินเหนียว ๘. วิสาหกิจชุมชนปลูกข้าวหอมมะลิบ้าน โนนทอง ๙. วิสาหกิจชุมชนศูนย์ข้าวบ้านหนองหล่มใหญ่ ตำบลดอนหวาน ๑๐. วิสาหกิจชุมชนปลูกข้าวเพื่อบริโภคและ จำหน่ายบ้านหนองจิก ๑๑. วิสาหกิจชุมชนศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว บ้านวังไผ่ หมู่ที่ ๑๘ ๑๒. วิสาหกิจชุมชนข้าวอินทรีย์ลาดพัฒนา ๑๓. วิสาหกิจชุมชนศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน บ้านหนองคู ๑๔. วิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตข้าวเพื่อสุขภาพ เมืองสารคาม ๑๕. วิสาหกิจชุมชนปลูกข้าวเกษตรอินทรีย์ กุดแคน ๑๖. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปลูกข้าวอินทรีย์ หนองค้อ ๑
กลุ่มแม่บ้าน	๒ กลุ่ม	๑. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านวังไผ่ ๒. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแม่บ้านเกษตรกรผู้ ปลูกข้าวบ้านกุดแคน

๒. การวิเคราะห์ Supply chain

ตารางที่ ๓๕ แสดงการวิเคราะห์ Supply chain ของสินค้าข้าว อำเภอเมืองมหาสารคาม

		ต้นทาง	กลางทาง	ปลายทาง
ระดับพื้นที่ ผลิตภัณฑ์	สถานการณ์ ปัจจุบัน	ระดับเกษตรกรและการผลิต -การผลิตข้าว: อยู่ในเขตชลประทานมักประสบภัยน้ำท่วมเป็นประจำทุกปี ทำให้ผลผลิตข้าวนาปีลดลง แต่สภาวะอากาศในปี ๒๕๖๔ เอื้ออำนวยต่อการเพาะปลูกข้าวนาปรังใน เขตชลประทาน และรอบที่ ๒ ทำให้คาดการณ์ว่าปริมาณผลผลิตจะอยู่ในระดับดี ในส่วนนอกเขตชลประทานจะปลูกได้เฉพาะข้าวนาปี ได้ผลผลิตค่อนข้างดี และแต่ก็มีบางพื้นที่ที่ขาดแคลนน้ำ และการเข้าทำลายของโรคและแมลง -ต้นทุนการผลิต : เกษตรกรยังคงมีต้นทุนการผลิตที่สูง ทั้งค่าแรง ค่าน้ำมัน ค่าสารเคมี และค่าปุ๋ย -ราคาข้าวเปลือก: ราคาข้าวเปลือกหอมมะลิ (ปีการผลิต ๒๕๖๘/๖๙) เฉลี่ยราคาประมาณ ๑๔,๐๖๖ บาทต่อตัน ซึ่งถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดีขึ้นตามมาตรการพยุงราคาข้าวนาปี	การรับซื้อและการจัดการ -จุดรับซื้อหลัก: ในอำเภอเมืองมีการรับซื้อผ่าน สหกรณ์การเกษตรเมืองมหาสารคาม และลานเตต่าง ๆ ซึ่งมีการกำกับดูแลด้วยสำนักงานพาณิชย์จังหวัดมหาสารคาม เข้มงวดเรื่องการติดป้ายแสดงราคารับซื้อและการตรวจสอบคุณภาพ/ความชื้นข้าว เพื่อป้องกันการกดราคา	ตลาดผู้บริโภคและการส่งออก -ราคาขายปลีกข้าวหอมมะลิในเขตอำเภอเมืองมหาสารคาม เฉลี่ยอยู่ที่ ๔๕ บาทต่อกิโลกรัม ส่วนข้าวสารบรรจุกระสอบ (๔๐-๔๕ กก.) มีราคาประมาณ ๑,๓๙๐ - ๑,๕๙๐ บาท ตามคุณภาพของข้าว -การแปรรูปข้าวมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่บ้านเกษตรกร ได้นำข้าวมาแปรรูปเป็นสินค้า เช่น ข้าวแต่น ข้าวโป่ง ครีมหาผิว น้ำมันรำข้าว ช่างฮาง เป็นต้น -การส่งออก กลุ่มแปลงใหญ่ข้าวเป็นผู้รวบรวมผลผลิตข้าวในพื้นที่และส่งไปโรงสีในพื้นที่และต่างจังหวัด
	ปัญหา Pain point	ระดับเกษตรกรและการผลิต -เกษตรกรต้นทุนการผลิตสูงกับราคาปุ๋ย สารเคมี และค่าแรงที่ปรับตัวสูงขึ้น โดยมีต้นทุนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น ๔,๐๐๐ - ๙,๐๐๐ บาทต่อไร่ -ความผันผวนของสภาพภูมิอากาศทำให้ปัญหาภัยแล้งในพื้นที่นอกเขตชลประทานและน้ำท่วมในเขตชลประทาน	การรวบรวมและการแปรรูป ข้อจำกัดของโรงสีข้าวในพื้นที่ ไม่สามารถรับซื้อข้าวจากเกษตรกรได้ในปริมาณมากหรือต้องหยุดรับซื้อชั่วคราวในช่วงที่ผลผลิตล้นตลาด -กลุ่มเกษตรกร แปลงใหญ่วิสาหกิจชุมชนยังมี	ตลาดและการบริโภค ตลาดข้าวมีการแข่งขันสูงเนื่องจากมีสินค้าประเภทเดียวกัน -ผู้บริโภคมีพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนไปนิยมบริโภคข้าวที่มีคุณภาพสูงและข้าว

	ที่ส่งผลต่อปริมาณน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำชี -เกษตรกรมีอำนาจต่อรองราคาค่อนข้างน้อย มักประสบปัญหาการถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง เนื่องจากขาดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งและระบบการจัดการหลังเก็บเกี่ยวที่ไม่ได้มาตรฐาน -เกษตรกรมีภาระหนี้สินยังคงอยู่ในระดับสูง ทำให้ขาดสภาพคล่องในการลงทุนเทคโนโลยีใหม่ ๆ	ปัญหาเรื่องบรรจุภัณฑ์ที่ไม่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้เท่าที่ควร และ สินค้าแปรรูปหลายประเภทยังไม่ผ่านการรับมาตรฐาน	ข้าวอินทรีย์เพิ่มขึ้น แต่เกษตรกรในพื้นที่ส่วนใหญ่ยังผลิตข้าวแบบพึ่งพาสารเคมีทำให้ไม่สามารถเข้าถึงตลาดระดับบนได้อย่างทั่วถึง -ขาดการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ทำให้เกิดภาวะผลผลิตล้นตลาดในบางช่วงและราคาขายปลีกผันผวน
แนวทาง/ App tech. ที่จะใช้ แก้ปัญหา	การทำฟาร์มแบบอัจฉริยะและการลดต้นทุน App: ฟาฝน(FaFon) / Agri-Map Onlineแก้ปัญหา: สภาพอากาศแปรปรวนและใช้ที่ดินไม่เหมาะสม Tech: ใช้ระบบพยากรณ์อากาศแม่นยำสูงรายแปลงเพื่อวางแผนการหว่านปุ๋ยและเก็บเกี่ยว ลดความเสี่ยงผลผลิตเสียหายจากฝนหลงฤดู Tech: โดรนเกษตร (Agri-Drone) แก้ปัญหา: ค่าแรงสูงและขาดแคลนแรงงาน รายละเอียด: การใช้ฉีดพ่นปุ๋ยและสารชีวภาพ ช่วยลดต้นทุนค่าจ้างแรงงานได้กว่า ๓๐-๕๐% และลดการสัมผัสสารเคมีของเกษตรกรในพื้นที่	โลจิสติกส์ดิจิทัลและการควบคุมคุณภาพ App: ใบประทวนดิจิทัล / ธ.ก.ส. A-Mobile แก้ปัญหา: ความล่าช้าในการรับเงินและระบบเอกสาร Tech: เชื่อมโยงข้อมูลจากโรงสีเข้ากับแอปฯ ธ.ก.ส. เพื่อให้เกษตรกรตรวจสอบสถานะการขายและรับเงินโอนเข้าบัญชีได้ทันที ลดขั้นตอนการเดินทางไปสาขา Tech: Blockchain Traceability แก้ปัญหา: การถูกกดราคาและการปลอมปนข้าว รายละเอียด: ใช้ระบบ QR Code ติดข้างถุงข้าวเพื่อตรวจสอบย้อนกลับว่ามาจากเกษตรกรกลุ่มไหนในมหาสารคาม ช่วยสร้าง Story ให้กับข้าวหอมมะลิพื้นที่ เพิ่มความเชื่อมั่นให้ผู้ซื้อ	E-Commerce & การขายตรง Platform: DGTFarm.com (โดยกระทรวงเกษตรฯ) / TikTok Shop แก้ปัญหา: อำนาจต่อรองต่ำและตลาดจำกัด Tech: เน้นการขายแบบ D๒C ให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมืองขายตรงสู่ผู้บริโภคผ่านการทำซึ่งกำลังเป็นที่นิยมช่วยตัดวงจรพ่อค้าคนกลาง App: Line Official Account (Line OA) แก้ปัญหา: ขาดการเชื่อมโยงกับลูกค้าประจำ รายละเอียด: สร้างระบบสมาชิกและสั่งซื้อข้าวสำหรับลูกค้าที่ชอบข้าวหอมมะลิเพื่อรักษฐานลูกค้า

				และทำการตลาดแบบเฉพาะเจาะจง
มีติด	สถานการณ์ปัจจุบัน	กลุ่มเกษตรกร (สังคมสูงวัยและคนรุ่นใหม่) - ชาวนาส่วนใหญ่ในพื้นที่เป็นผู้สูงอายุ (อายุเฉลี่ย ๕๕-๖๐ ปี) ทำให้มีขีดจำกัดในการเข้าถึงเทคโนโลยีใหม่ๆ และมักยึดติดกับวิธีทำนาแบบเดิมที่ต้นทุนสูงแต่ได้ผลผลิตเท่าเดิม - Young Smart Farmer เริ่มกลับมาทำนาในพื้นที่อำเภอเมืองมากขึ้น มีบทบาทสำคัญในการนำ "เทคโนโลยีโดรน" และ "การตลาดออนไลน์" เข้ามา แต่ยังเป็นส่วนน้อยและมักเผชิญความขัดแย้งทางความคิดกับคนรุ่นก่อน -แรงงานขาดแคลน คนรับจ้างทำนาหายไป แรงงานย้ายไปภาคบริการและโรงงาน ทำให้ต้องพึ่งพาเครื่องจักร ๑๐๐% ส่งผลให้เกิดภาวะ "เงินหมุนไม่ทัน" ในช่วงเก็บเกี่ยว	ผู้ประกอบการโรงสีและสหกรณ์ -โรงสีขนาดเล็กหลายเริ่มปิดตัวลงหรือเปลี่ยนมือ เพราะลูกหลานไม่อยากทำต่อ -พนักงานและแรงงานในโรงสีส่วนใหญ่เป็นแรงงานต่างด้าวหรือแรงงานจากนอกพื้นที่ เนื่องจากคนในพื้นที่มองว่าเป็นงานหนักและร้อน -ความสัมพันธ์กับเกษตรกร: มี "ช่องว่างความไม่ไว้วางใจ" เรื่องการหักค่าความชื้นและการชั่งน้ำหนัก ทำให้คนกลางถูกมองว่าเป็นผู้เอาเปรียบมาโดยตลอด	ผู้บริโภคและพ่อค้าปลีก -พฤติกรรมผู้บริโภคในเมือง (รวมถึงกลุ่มอาจารย์และนักศึกษา มหาวิทยาลัย) มีพฤติกรรมเปลี่ยนไป คือ "ซื้อกินที่ละน้อย แต่เน้นคุณภาพ" นิยมข้าวแพ็คเกจขนาด ๑-๕ กก. มากกว่าซื้อยกกระสอบ -ผู้บริโภคเริ่มมองหาข้าวที่ระบุที่มาได้ เช่น ข้าวอินทรีย์ หรือข้าว GI จากทุ่งกุลาร้องไห้ที่ขยับเข้ามาตีตลาดมากขึ้น -พ่อค้าแม่ค้าออนไลน์: เกิดอาชีพใหม่คือ "นักไลฟ์ขายข้าว" ในพื้นที่ ที่ทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมระหว่างชาวนากับคนเมืองโดยตรง ช่วยลดช่องว่างเรื่องความเชื่อมั่น
	ปัญหา Pain point	กลุ่มเกษตรกร (สังคมสูงวัยและคนรุ่นใหม่) - ชาวนาส่วนใหญ่ในอำเภอเมืองเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งมี ความกลัวในการเปลี่ยนวิธีทำนาแบบเดิมการจะให้ใช้ App หรือเทคโนโลยีใหม่ๆ ทำได้ยากเพราะสายตาและทักษะดิจิทัลจำกัด	ผู้ประกอบการโรงสีและสหกรณ์ (ความเชื่อมั่นที่สั่นคลอน) - ความระแวงระหว่างชาวนากับโรงสี เรื่องการวัดความชื้นและการตัดสิ่งเจือปนคนชั่งกับคนขายมักอยู่บนความขัดแย้งมากกว่าการเป็นพันธมิตร	ผู้บริโภคและพ่อค้าปลีก -ความไม่เชื่อมั่นในความปลอดภัย คนเมืองมหาสารคาม (เช่น กลุ่มบุคลากร มมส./มรภ.) มีการศึกษาสูงและรักสุขภาพ แต่ไม่เชื่อใจข้าวถุงทั่วไปในตลาด

		-ค่านิยม ทำนาเป็นอาชีพเสริม ลูกหลานวัยแรงงานเข้าไปทำงานในภาคบริการ/การศึกษาในตัวเมืองมหาสารคาม หรือไปกรุงเทพฯ ทำให้การทำนาเป็นเพียงการรักษาที่ดิน ไม่ได้มุ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพสูงสุด -ความเหลื่อมล้ำทางความรู้ ขาวนาเข้าไม่ถึงข้อมูลเชิงลึกเรื่องราคาตลาดโลก หรือความต้องการของผู้บริโภคทำให้ผลิตตามความเคยชินไม่ได้ ผลิตตามตลาดสั่ง	-พ่อค้าท้องถิ่นบางกลุ่ม ยังเน้นการค้าแบบซื้อ มา-ขายไปโดยไม่สนับสนุนการพัฒนาสายพันธุ์หรือคุณภาพชีวิตของเกษตรกร	เพราะกลัวสารเคมีตกค้างและปัญหาข้าวปน -พฤติกรรมซื้อความสะดวกคนรุ่นใหม่ไม่ซื้อข้าวสารยกกระสอบ แต่ต้องการข้าวที่แพ็กสวย-หุงง่าย-เก็บได้นาน ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่หลายแห่งยัง ทำ แพ็กเกจจิ้งไม่ตอบโจทย์คนกลุ่มนี้ -ทางเลือกที่ล้นเกิน ผู้บริโภคมีทางเลือกเยอะขึ้น (จากห้างสรรพสินค้า/ออนไลน์) ทำให้ความจงรักภักดีต่อแบรนด์ท้องถิ่นต่ำ หากข้าวในพื้นที่ไม่อร่อยจริงหรือไม่ มี Story ที่โดนใจ
แนวทาง/ App tech. ที่จะใช้ แก้ปัญหา	กลุ่มเกษตรกร Tech : ใช้ LINE Official Account ที่ออกแบบเมนูให้ใหญ่และเข้าใจง่ายเชื่อมต่อกับอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน (อกม.) หรือ Young Smart Farmer App: Farmers' Friends App (หรือแอปแนวสมุดจดบันทึกขาวนา) ช่วยบันทึกต้นทุนด้วยเสียง แทนการพิมพ์ เพื่อให้ผู้สูงอายุใช้งานได้จริง	โรงสีและพ่อค้าคนกลาง Tech : ระบบตรวจสอบคุณภาพข้าวอัจฉริยะ ใช้กล้องมือถือถ่ายรูปข้าวเพื่อวิเคราะห์เปอร์เซ็นต์ข้าวหักและความชื้นผ่าน AI ลดการใช้ดุลยพินิจของคน แก้ปัญหาความขัดแย้งเรื่องการกดราคา App: ระบบบริหารจัดการคลังสินค้า ช่วยให้โรงสีขนาดเล็กในพื้นที่บันทึกข้อมูลการรับซื้อแบบเรียลไทม์ เกษตรกรสามารถเช็กยอดเงินและสถานะการ	ผู้บริโภคและผู้ค้าปลีก Tech : Subscription Model Platform พัฒนาพีเจอรีน Facebook Page หรือ TikTok Shop ของกลุ่มวิสาหกิจเมืองสารคาม ให้คนเมือง (อาจารย์/บุคลากร มมส.) สั่งซื้อข้าวแบบรายเดือน ตัดเงินอัตโนมัติ และส่งถึงบ้าน/คอนโด Tech: QR Code Storytelling ใช้ QR Code บนถุงข้าวที่	

			ขายได้ผ่านมือถือตัวเอง ทันที	สแกนแล้วเจอหน้า คนปลูกและวิดีโอ สั้นๆ เกี่ยวกับแปลง นาในอำเภอเมือง ช่วยสร้างอารมณ์ร่วม และเพิ่มค่า Value Added ให้กับข้าว App: Green Market Map แอป แผนที่บอกพิกัด ตู กตข้าวสารอัตโนมัติ หรือจุดนัดรับข้าวทั่ว เมืองมหาสารคาม เพื่อตอบโจทย์คนรุ่น ใหม่ที่ต้องการความ สะดวก
มิติสินค้า	สถานการณ์ ปัจจุบัน	ข้าวเปลือก -สายพันธุ์หลัก: พันธุ์อำเภอเมืองยังคงเน้น ข้าวหอมมะลิ ๑๐๕ เป็นสินค้าหลัก และมีกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าวอินทรีย์ และ ข้าว GI ที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นจากพื้นที่ใกล้เคียง -คุณภาพสินค้ามีการส่งเสริมผลผลิตที่มีมาตรฐาน GAP เพื่อเข้าสู่โรงสีคุณภาพ โดยราคาข้าวเปลือกหอมมะลิในพื้นที่เฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ ๑๔,๐๖๖ บาทต่อตัน (ข้อมูล ต.ค. ๒๕๖๘)	การแปรรูปและบรรจุภัณฑ์ -สินค้าแปรรูปเบื้องต้นมีแบรนด์ท้องถิ่นที่เข้มแข็ง เช่น ข้าวตอกสีลานคร ที่เน้นความสะอาดและมาตรฐาน HACCP -การพัฒนาสินค้าด้วยนวัตกรรมจากมหาวิทยาลัยมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสินค้าข้าวและผลิตภัณฑ์จากนํ้านมข้าว	สินค้าวางจำหน่ายและตลาด -บรรจุภัณฑ์ตอบโจทย์คนเมืองเน้นขนาด ๕ กิโลกรัม และ ๑ กิโลกรัม เพื่อความสะดวกของกลุ่มบุคลากรในมหาวิทยาลัยและคนวัยทำงาน -พัฒนาแบรนด์เด่นในพื้นที่เน้นกลุ่มคนรักสุขภาพและตลาดเกษตรอินทรีย์ เช่น ข้าวหอมมะลิอิมอุ่น -มีการจัดงานแสดงสินค้าเด่นที่ ห้างเสริมไทยคอมเพล็กซ์ เป็นประจำ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้บริโภคเข้าถึงสินค้าโดยตรงจากวิสาหกิจชุมชน

	ปัญหา Pain point	ข้าวเปลือก -สินค้าไม่มีอัตลักษณ์ ข้าวเปลือกส่วนใหญ่ถูกขายรวมๆ "ข้าวคละ" ทำให้ข้าวคุณภาพสูงถูกผสมกับข้าวเกรดรอง เกษตรกรจึงไม่ได้ราคาตามคุณภาพจริง -ความสม่ำเสมอของสายพันธุ์: พบปัญหาข้าวติดและพันธุ์ปนจากการใช้เมล็ดพันธุ์เดิมซ้ำๆ ส่งผลให้สินค้าต้นทางมีคุณภาพไม่นิ่ง -ปัญหาข้าวขึ้น/สิ่งเจือปน: ขาดเทคโนโลยีการลดความชื้น ทำให้สินค้าที่ออกจากเกษตรกรมีมูลค่าลดลงทันทีตั้งแต่จุดเริ่มต้น	การแปรรูป -Packaging ไม่โดนใจ บรรจุภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจหลายแห่งยังดูบ้าน ๆ ขาดความสวยงามและฟังก์ชันที่ตอบโจทย์คนรุ่นใหม่ เช่น ซิปล็อก หรือ ขนาดที่เหมาะสมกับการทานคนเดียว -มาตรฐานระดับสากลยังน้อย: โรงสีขนาดเล็กและวิสาหกิจชุมชนจำนวนมากยังขาดมาตรฐาน อย., GMP หรือ HACCP ทำให้ไม่สามารถส่งสินค้าเข้าไปขายในซูเปอร์มาร์เก็ตชั้นนำหรือส่งออกได้ -การแปรรูปขั้นสูงมีน้อย ส่วนใหญ่จบที่ข้าวถุงแต่การแปรรูปเป็นสินค้ามูลค่าสูง เช่น แป้งข้าวสำหรับคนแพ้งูเตน หรือสารสกัดจากข้าว ยังติดปัญหาเรื่องเครื่องจักรและเงินทุน	สินค้าสำเร็จรูปและการขาย -ขาดชื่อแบรนด์ที่เป็นตัวแทนของจังหวัดอย่างชัดเจน ผู้บริโภคยังแยกไม่ออกว่าข้าวสารเมืองมหาสารคาม ต่างจากข้าวที่อื่นอย่างไร -สินค้าล้นตลาด ทุกกลุ่มมุ่งทำข้าวขาวหอมมะลิเหมือนกันหมด ทำให้เกิดการตัดราคากันเองในตลาดท้องถิ่น -ช่องทางจำหน่ายไม่เสถียรสินค้าดี ๆ มักมีขายเฉพาะในงาน อีเว้นท์ หรือ ตลาดนัดสีเขียวบางวัน แต่ไม่มีวางขายถาวรในจุดที่คนเมืองเข้าถึงง่าย ทำให้ผู้บริโภคหาซื้อยาก
	แนวทาง/ App tech. ที่จะใช้แก้ปัญหา	ยกระดับวัตถุดิบ App: Rice Inspector (AI Check) แก้ปัญหา: พันธุ์ปน ข้าวติดและคุณภาพไม่นิ่ง Tech: ใช้ AI สแกนเมล็ดข้าวเปลือกผ่านกล้องมือถือเพื่อวิเคราะห์ความบริสุทธิ์ของสายพันธุ์ ตั้งแต่ก่อนเกี่ยว ช่วยให้เกษตรกรคัด	การแปรรูปและบรรจุภัณฑ์ App: MOC Agri-Mart / ระบบ Traceability (QR Code) แก้ปัญหา: สินค้าขาด Story และความน่าเชื่อถือ Tech: ใช้ระบบสร้าง QR Code ติดบนบรรจุภัณฑ์ที่เชื่อมโยง	ตลาดและช่องทางขาย Platform: Local Rice E-Marketplace เช่น DGTFarm แก้ปัญหา: หาซื้อยาก ขาดช่องทางขายที่แน่นอน Tech: สร้างหน้าร้านดิจิทัลที่รวมข้าว

		แยกข้าวเกร็ดออกมาขายได้ ราคา	กับการติดตามเมื่อ ลูกค้าสแกนจะเห็น ข้อมูลสินค้า ตั้งแต่ใคร ปลูก สู่ที่โรงสีไหน และ มีค่าโภชนาการเท่าไร เพิ่มมูลค่าสินค้าได้ Tech: Smart Packaging (Active Packaging) แก้ปัญหา: ข้าวเหม็น หืน เก็บได้ไม่นาน และ แพ็กเกจจิ้งเซย รายละเอียด: นวัตกรรมฟิล์มยืดอายุ ข้าว และการออกแบบ บรรจุภัณฑ์แบบ Small/Single Serve เช่น ข้าวถ้วยพร้อมเวฟ หรือแพ็กสุญญากาศ ๕๐๐ กรัมเพื่อตอบ โจทย์ไลฟ์สไตล์คน เมืองและนักศึกษาใน มหาวิทยาลัย	แบรนด์เด่นใน อำเภอเมือง เช่น ข้าวตักสิลานคร ไว้ ในที่เดียว พร้อม ระบบจัดส่งที่ เชื่อมต่อกับ Grab หรือ LINE MAN ใน ตัวเมือง มหาวิทยาลัย
--	--	---------------------------------	--	--

บทที่ ๓

บทสรุปโครงการ/กิจกรรมตามกรอบการพัฒนาการเกษตรเชิงพื้นที่

๑. แบบสรุปโครงการแบบย่อ (Project Brief) ของทุกโครงการ

ตารางที่ ๓๖ แสดงแบบสรุปโครงการแบบย่อ (Project Brief)

หัวข้อ	รายละเอียด
๑. ชื่อโครงการสำคัญ	ยกระดับห่วงโซ่คุณค่าข้าวด้วยนวัตกรรมและวิถีพรีเมียม
๒. ชื่อแผนงาน	ส่งเสริมและพัฒนาการผลิตการเกษตรเพื่อสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร
๓. แนวทางการพัฒนา	การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์
๔. หลักการและเหตุผล	อำเภอเมืองมหาสารคาม มีพื้นที่ปลูกข้าว ปี ๒๕๖๘/๖๙ จำนวน ๑๙๑,๑๕๒ ไร่ นับว่าเป็นแหล่งผลิตข้าวคุณภาพดี แต่ด้วยสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว มักประสบปัญหาภัยแล้งและน้ำท่วม รวมถึงปัญหาโรคและแมลงศัตรูพืช ส่งผลให้เกษตรกรมีต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้น และปริมาณผลผลิตข้าวมีแนวโน้มลดลง ทำให้เกษตรกรต้องแบกรับต้นทุนการผลิตสูง ราคาผลผลิตตกต่ำ นอกจากนี้ เกษตรกรส่วนใหญ่เป็น “เกษตรกรสูงวัย” สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองมหาสารคาม ได้ส่งเสริมให้เกษตรกรเกิดการรวมเป็นกลุ่มแปลงใหญ่ข้าว กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร และพัฒนาศักยภาพ เกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) ที่กลับมาทำอาชีพเกษตรกรรม เพื่อการพัฒนาคุณภาพข้าวในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นรวบรวมผลผลิต การสร้างอำนาจในการต่อรองราคา การใช้เครื่องจักรการเกษตร การแปรรูป รวมถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้หลากหลาย แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มเกษตรกรยังขาดการนำเทคโนโลยี (Agri-Tech) และนวัตกรรมสมัยใหม่เข้ามาช่วยในกระบวนการผลิต การแปรรูป การสร้างเรื่องราวของสินค้า สินค้าบางประเภทขาดอัตลักษณ์ และขาดการเชื่อมโยงด้านการตลาดระหว่างผู้ผลิต ผู้แปรรูปและผู้ประกอบการ รวมทั้งการนำเอานวัตกรรมที่ทันสมัยมาพัฒนาและต่อยอดผลิตภัณฑ์ เพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจข้าวที่ยั่งยืนต่อไป ความจำเป็นเร่งด่วน จากปัญหาข้างต้น สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองมหาสารคาม จึงต้องยกระดับห่วงโซ่คุณค่าข้าวด้วยการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาต่อยอดคุณภาพข้าว สินค้า ผลผลิตภัณฑ์ให้เป็นระดับพรีเมียม เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าในทุกมิติ
๕. วัตถุประสงค์ของโครงการ	๑. เพื่อลดต้นทุนการผลิตและแก้ไขปัญหาขาดแคลนแรงงานด้วยเทคโนโลยีโดรนและเครื่องจักรที่ทันสมัย ๒. เพื่อยกระดับมาตรฐานสินค้าข้าวจาก "สินค้าโภคภัณฑ์" เป็น "สินค้าพรีเมียม" ที่ตรวจสอบย้อนกลับได้ ๓. เพื่อส่งเสริมและเพิ่มช่องทางการตลาดให้กับผลิตภัณฑ์

๖. ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย	๑. เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ มีความรู้ความเข้าใจในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพและสามารถนำไปปฏิบัติได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๗๐ ๒. กลุ่มแปลงใหญ่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร ศูนย์เรียนรู้ ศพก. เกษตรกรรุ่นใหม่ ผ่านการตรวจรับรองมาตรฐานสินค้าอย่างน้อย ๑ ชนิดสินค้า ๓. เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ Applications ต่างๆ เครื่องมือ เทคโนโลยีที่ทันสมัย และสามารถนำไปปฏิบัติได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๗๐
๗. พื้นที่เป้าหมาย	ทุกตำบลในเขตพื้นที่อำเภอเมืองมหาสารคาม
๘. กิจกรรมหลัก ต้นทาง: การยกระดับการผลิตด้วยระบบอัจฉริยะ	แนวทางและวิธีการดำเนินงานที่เป็นกิจกรรมหลักที่ส่งผลให้โครงการบรรลุวัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมาย: ลดต้นทุน เพิ่มผลผลิตต่อไร่ ส่งเสริมการใช้เมล็ดพันธุ์ดี กิจกรรมที่ ๑ โครงการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดี <u>วัตถุประสงค์ ๑.</u> เพื่อให้เกษตรกรได้ใช้เมล็ดพันธุ์ที่มีความบริสุทธิ์สูง ตรงตามสายพันธุ์ ๒. เพื่อกำจัดและป้องกันข้าวพันธุ์ปนและแก้ไขปัญหาข้าวดีด ๓. สนับสนุนการจัดตั้ง ธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองด้านเมล็ดพันธุ์ได้อย่างยั่งยืน <u>กลุ่มเป้าหมาย:</u> กลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่ ศูนย์เรียนรู้ ศพก. กลุ่มวิสาหกิจชุมชน <u>วิธีการดำเนินงาน:</u> ๑) อบรมเชิงปฏิบัติการ/จัดเวทีเรียนรู้ให้เกษตรกรเกี่ยวกับมาตรฐานเมล็ดพันธุ์ การคัดเลือกพื้นที่ และการบริหารจัดการกลุ่มอบรม ๒) อบรมการจัดทำแปลงเรียนรู้สร้าง "แปลงสาธิต" ในชุมชน เพื่อใช้เป็นจุดเรียนรู้เรื่องการเตรียมดิน การใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน และการจัดการศัตรูพืช ๓) ส่งเสริมการใช้สารชีวภัณฑ์ตามกระบวนการเรียนรู้โรงเรียนเกษตรกร ๔) การตรวจสอบคุณภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ๕) การขอจัดตั้งและบริหารจัดการ "ธนาคารเมล็ดพันธุ์" <u>งบประมาณ:</u> ๕๐๐,๐๐๐ บาท <u>หน่วยงาน:</u> ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว กรมวิชาการเกษตร สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองมหาสารคาม องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น กิจกรรมที่ ๒ ปันคนรุ่นใหม่ให้เป็นผู้นำด้านดิจิทัล <u>วัตถุประสงค์ ๑.</u> เพื่อให้พัฒนาศักยภาพเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) ให้มีความรู้ด้านดิจิทัลและนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ ๒. เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพันธุ์/สารชีวภาพให้มีความแม่นยำ

กลางทาง: เพิ่มมูลค่าด้วยมาตรฐานและนวัตกรรม (Value Addition)	<u>กลุ่มเป้าหมาย:</u> เกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) อาสาสมัครเกษตร <u>วิธีการดำเนินงาน:</u> ๑. อบรมถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น การใช้ Applications เครื่องมือและนวัตกรรมต่างๆ ๒. ส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์บริการโดรนชุมชน <u>งบประมาณ:</u> ๕๐,๐๐๐ บาท <u>หน่วยงาน:</u> มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว กรมวิชาการเกษตร สำนักงานเกษตรอำเภอเมือง มหาสารคาม องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น <u>จุดมุ่งหมาย:</u> สร้างความเชื่อมั่นและแปรรูปสินค้าให้ได้มาตรฐาน <u>กิจกรรมที่ ๑ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ (Small And Smart)</u> <u>วัตถุประสงค์</u> ๑. เพื่อส่งเสริมออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้มีความน่าสนใจและทันสมัย ๒. เพื่อส่งเสริมการสร้าง Story ผ่าน QR code บนบรรจุภัณฑ์ทุกชนิดประเภทสินค้า <u>กลุ่มเป้าหมาย:</u> กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร เกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) <u>วิธีการดำเนินการ:</u> ๑) อบรมถ่ายทอดการสร้าง Story ให้กับผลิตภัณฑ์ เพื่อบอกเล่า Story และยืนยันแหล่งปลูกในเขตอำเภอเมือง ๒) อบรมถ่ายทอดความรู้ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้มีความทันสมัย ตรงกับความต้องการของตลาด ๓) พัฒนาผลิตภัณฑ์แบบยกระดับด้วยนวัตกรรมที่ทันสมัย <u>งบประมาณ:</u> ๕๐,๐๐๐ บาท <u>หน่วยงาน:</u> มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองมหาสารคาม องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น <u>กิจกรรมที่ ๒ การต่อยอดพัฒนาผลิตภัณฑ์</u> <u>วัตถุประสงค์</u> ๑. เพื่อพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมที่ทันสมัย <u>กลุ่มเป้าหมาย:</u> กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร เกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) <u>วิธีการดำเนินการ:</u> ๑. อบรมการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ให้มีมูลค่าเพิ่ม พัฒนาให้ได้มาตรฐาน ออ./GMP ด้วยนวัตกรรมที่ทันสมัย ๒. ส่งเสริมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้มีการพัฒนาด้วยเทคโนโลยีทันสมัย <u>งบประมาณ:</u> ๕๐,๐๐๐ บาท <u>หน่วยงาน:</u> มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองมหาสารคาม องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น
--	---

ปลายทาง: ขยายตลาดด้วยระบบดิจิทัลและการเชื่อมโยงเมือง (Smart Marketing)	จุดมุ่งหมาย: สร้างช่องทางขายที่ยั่งยืนและเข้าถึงผู้บริโภคยุคใหม่ กิจกรรมย่อยที่ ๑ จัดแคมเปญ "คนเมืองกินข้าวเมือง" <u>วัตถุประสงค์:</u> ๑. เพื่อส่งเสริมการขยายช่องทางการตลาดให้เข้าสู่ผู้บริโภคเพิ่มมากขึ้น ๒. เพื่อเชื่อมโยงการตลาดให้กับกลุ่มวิสาหกิจ กลุ่มเกษตรกรกับร้านค้า คาเฟ่ หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในอำเภอเมือง <u>กลุ่มเป้าหมาย:</u> กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร เกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) ศูนย์เรียนรู้ ศพก. อาสาสมัครเกษตร <u>วิธีการดำเนินการ :</u> ๑. ส่งเสริมกิจกรรม “ผูกปิ่นโตข้าวสาร” ผ่านแคมเปญ "คนเมืองกินข้าวเมือง" ๒. อบรมการทำตลาดออนไลน์ผ่าน Tiktok / Live Commerce เพื่อขายตรงสู่ผู้บริโภค (D๒C) ทั่วประเทศ ๓. ส่งเสริมการขายด้วยการติดตั้งตู้กดข้าวสารอัตโนมัติในจุดยุทธศาสตร์ เช่น หน้าห้าง เสริมไทยคอมเพล็กซ์ หรือย่านหอพักใกล้ มมส. <u>งบประมาณ:</u> ๘๐,๐๐๐ บาท <u>หน่วยงาน:</u> มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองมหาสารคาม สำนักงานเกษตรจังหวัดมหาสารคาม องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น กิจกรรมย่อยที่ ๒ การจัดงาน “Takasila Rice Fest” <u>วัตถุประสงค์:</u> ๑. เพื่อส่งเสริมการจัดงานเทศกาลข้าวเมืองสารคาม ๒. เพื่อเชื่อมโยงเกษตรกรผู้ผลิตในพื้นที่สู่ผู้บริโภคและผู้ประกอบการ <u>กลุ่มเป้าหมาย:</u> กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร เกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) ศูนย์เรียนรู้ ศพก. อาสาสมัครเกษตร <u>วิธีการดำเนินงาน</u> ๑. ประชาสัมพันธ์การจัดงาน “Takasila Rice Fest” ๒. ส่งเสริมให้ร้านค้า คาเฟ่และผู้ประกอบการร้านอาหารใช้ข้าวจากเกษตรกรผู้ผลิตข้าว กลุ่มแปลงใหญ่ข้าว กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ด้วยติดป้าย Partner of Local Rice. <u>งบประมาณ:</u> ๒๐๐,๐๐๐ บาท <u>หน่วยงาน:</u> มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ประชาสัมพันธ์จังหวัด ผู้ประกอบการ สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองมหาสารคาม สำนักงานเกษตรจังหวัดมหาสารคาม องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น
---	--

๙. หน่วยงานดำเนินการ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว กรมวิชาการเกษตร ประชาสัมพันธ์จังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองมหาสารคาม สำนักงานเกษตรจังหวัดมหาสารคาม องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น
๑๐. ระยะเวลาในการดำเนินโครงการ	ตุลาคม ๒๕๖๙- กันยายน ๒๕๗๐
๑๑. งบประมาณ	๙๓๐,๐๐๐ บาท (เก้าแสนสามหมื่นบาทถ้วน) แหล่งที่มางบประมาณ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว กรมวิชาการเกษตร ประชาสัมพันธ์จังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองมหาสารคาม สำนักงานเกษตรจังหวัดมหาสารคาม องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น (อบต.)
๑๒. ผลผลิต (Output)	๑) เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ จำนวน ๒๐๐ คน ได้รับความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดี ๒) มีพื้นที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีเพิ่มขึ้น จำนวน ๕๐๐ ไร่ ๓) มีธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดี จำนวน ๓ แห่ง ๔) ผลิตภัณฑ์ได้มาตรฐานรับรอง ออ./GMP เพิ่มขึ้น ๕ ชนิดสินค้า ๕) เกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) จำนวน ๕๐ คน มีความรู้ด้านดิจิทัลและนำเทคโนโลยีที่ทันสมัย ๖) ออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้มีความน่าสนใจและทันสมัย ๗) ผลิตภัณฑ์ให้มีมูลค่าเพิ่มด้วยนวัตกรรม ๘) มีตลาดออนไลน์ผ่าน Tiktok / Live Commerce ๙) เกิดการเชื่อมโยงเกษตรกรผู้ผลิตในพื้นที่สู่ผู้บริโภคและผู้ประกอบการ
๑๓. ผลลัพธ์จากการดำเนินโครงการ (Outcome)	๑) เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติและได้รับการรับรองมาตรฐานการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี ๒) เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการผลิตและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี ๓) ศูนย์ข้าวชุมชน , วิสาหกิจชุมชน หรือกลุ่มเกษตรกร ผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวได้รับการพัฒนาศักยภาพให้มีความเข้มแข็ง และสามารถต่อยอดในเชิงพาณิชย์เพื่อการเป็นผู้ประกอบการได้ในอนาคต ๔) เกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) นำ Applications ความรู้ด้านดิจิทัลและนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาปรับใช้ในแปลงของตนเองได้ ๕) ผลิตภัณฑ์ให้มีความน่าสนใจและทันสมัย มี Story เพิ่มมูลค่า ๖) พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน ออ./GMP ๗) จัดงาน “Takasila Rice Fest”

หมายเหตุ : ถ้ามีมากกว่า ๑ โครงการ สามารถเพิ่มตารางได้

๒. สรุปโครงการ/กิจกรรมตามกรอบการพัฒนาการเกษตรเชิงพื้นที่

ตารางที่ ๓๗ แสดงสรุปโครงการ/กิจกรรมตามกรอบการพัฒนาการเกษตรเชิงพื้นที่

โครงการ (Project)	ปัจจัยขาเข้า (Input)	กิจกรรม/กระบวนการ (Activities)	ผลการดำเนินงานกิจกรรม			แหล่ง งบประมาณ	ปีที่ ดำเนินการ
			ผลผลิต (Output) (เห็นผลทันทีหรือภายใน ๑ ปี)	ผลลัพธ์ (Outcome) (เห็นผลภายใน ๒ ปี)	ผลกระทบ (Impact) (เห็นผลภายใน ๓ - ๕ ปี)		
ยกระดับห่วงโซ่ คุณค่าข้าวด้วย นวัตกรรมและวิถีพรี เมียม	การยกระดับการ ผลิตด้วยระบบ อัจฉริยะ	กิจกรรมที่ ๑ โครงการส่งเสริม การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดี	เกษตรกรที่เข้าร่วม โครงการฯ จำนวน ๒๐๐ คน ได้รับความรู้เกี่ยวกับ การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ ดี	เกษตรกรที่เข้าร่วม โครงการฯ สามารถนำ ความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติและ ได้การรับรองมาตรฐานการ ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี	๑.มีพื้นที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พันธุ์ดีเพิ่มขึ้น จำนวน ๕๐๐ ไร่ ๒.มีธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าว พันธุ์ดี จำนวน ๓ แห่ง	๕๐๐,๐๐๐	๒๕๖๙
		กิจกรรมที่ ๒ ปั่นคนรุ่นใหม่ให้ เป็นผู้นำด้านดิจิทัล	เกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) จำนวน ๕๐ คน มีความรู้ด้านดิจิทัล และนำเทคโนโลยีที่ทันสมัย	เกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) นำ Applications ความรู้ด้าน ดิจิทัลและนำเทคโนโลยีที่ ทันสมัยมาปรับใช้ในแปลง ของตนเองได้	จัดตั้งศูนย์บริการโทร นชุมชน	๕๐,๐๐๐	๒๕๖๙
	เพิ่มมูลค่าด้วย มาตรฐานและ นวัตกรรม	กิจกรรมที่ ๑ การพัฒนาบรรจุ ภัณฑ์	ออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้มี ความน่าสนใจและทันสมัย	ผลิตภัณฑ์มีความน่าสนใจ และทันสมัย มี Story เพิ่ม มูลค่า	สร้าง Story ให้กับ ผลิตภัณฑ์ เพื่อบอกเล่า Story และยืนยันแหล่งปลูก ในเขตอำเภอเมืองบรบบุรี ร์ภัณฑ์ทุกชนิดประเภทสินค้า	๕๐,๐๐๐	๒๕๗๐
		กิจกรรมที่ ๒ การต่อยอด พัฒนาผลิตภัณฑ์	ผลิตภัณฑ์ให้มีมูลค่าเพิ่มด้วย นวัตกรรม	ผลิตภัณฑ์มีความหลากหลาย มีได้มาตรฐาน	พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ได้ มาตรฐาน ออย./GMP	๕๐,๐๐๐	๒๕๗๐
	ขยายตลาดด้วย ระบบดิจิทัลและ การเชื่อมโยง เมือง	กิจกรรมย่อยที่ ๑ จัด แคมเปญ "คนเมืองกินข้าว เมือง"	ตลาดออนไลน์ผ่าน Tiktok / Live Commerce	ผู้ผลิตจำหน่ายสินค้าให้ ผู้บริโภคโดยตรงการ สามารถกำหนดราคาได้เอง	ส่งเสริมการขายด้วยการ ติดตั้งตู้กดข้าวสารอัตโนมัติ	๘๐,๐๐๐	๒๕๗๐
		กิจกรรมย่อยที่ ๒ การจัดงาน “Takasila Rice Fest”	ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ ข้าว	เกิดการเชื่อมโยงเกษตรกร ผู้ผลิตในพื้นที่ผู้บริโภคและ ผู้ประกอบการ	จัดงาน “Takasila Rice Fest”	๒๐๐,๐๐๐	๒๕๗๐

บรรณานุกรม

- กรมพัฒนาที่ดิน. ๒๕๖๘. รายงานข้อมูลสระเก็บน้ำในไร่นา. โครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. ๒๕๖๙. ระบบฐานข้อมูลทะเบียนเกษตรกรกลาง กรมส่งเสริมการเกษตร (ออนไลน์).
ค้นข้อมูลเมื่อ วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๖๘
- _____. ๒๕๖๙. ระบบสารสนเทศวิสาหกิจชุมชน กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ออนไลน์) . ค้นข้อมูลเมื่อ วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙
- _____. ๒๕๖๙. ระบบสารสนเทศเกษตรกรปราดเปรื่อง (SF/YSF/๓ก). ค้นข้อมูลเมื่อ วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙
- _____. ๒๕๖๙. ระบบแผนที่เกษตรเพื่อการบริหารจัดการเชิงรุก. กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กรมชลประทาน. ๒๕๖๘. รายงานผลการดำเนินงานสำนักบริหาร. โครงการชลประทาน.
- กรมอุตุนิยมวิทยา. ๒๕๖๘. ข้อมูลปริมาณน้ำฝนและอุณหภูมิย้อนหลัง. รายงานผลการบันทึกข้อมูล.
- สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองมหาสารคาม. ๒๕๖๙. ข้อมูลสรุปโครงการแปลงใหญ่อำเภอเมืองมหาสารคามปี ๒๕๖๘ .
- _____. ๒๕๖๙. ข้อมูลโครงการศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ปี ๒๕๖๘.
- สำนักงานปศุสัตว์อำเภอเมืองมหาสารคาม. ๒๕๖๙. รายงานจำนวนปศุสัตว์และพืชอาหารสัตว์ ปี ๒๕๖๙. กลุ่มสารสนเทศและข้อมูลสถิติ ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมปศุสัตว์.
- สำนักงานประมงอำเภอเมืองมหาสารคาม. ๒๕๖๙. รายงานข้อมูลผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ. กลุ่มสารสนเทศและข้อมูลสถิติ ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ กรมประมง.
- สำนักงานทะเบียนอำเภอเมืองมหาสารคาม. ๒๕๖๙. สถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร. สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง.